

teológia

A TARTALOMBÓL

LELKISÉG ÉS IMAÉLET

VI. Pál pápa: Szükséges az imádság — Prohászka imaélete — Jézus Krisztus Miatyánkjai — A megújuló hitélmény — A meditáció mai igénylése — Életünk imája — Imádkozók a családban — Krisztus megtapasztalása az egyház jeleiben — Népünk áhítata — Az imádkozó pap — Közös ima és elmélkedés — Egyházi zenénk a zsinat után — „A szolgálatok is különfélék” — A szentmise magyar szövegei.

Kovács Endre püspök — Belon Gellért — Cselényi István Gábor — ifj. Foltin Brunó — Gyürki László — Koncz Lajos — Lohfink, Gerhard — † Mayer Miklós — Sinkó Ferenc — Széll Margit — Szigeti Kilián — Taáp Miklós — Tomka Ferenc — Vasadi Péter írásai.

XI. évf. 1977. 4. sz.

Teológia

NEGYEDÉVI FOLYÓIRAT

XI. ÉVFOLYAM, 4. SZÁM

1977. DECEMBER

VI. PÁL: Szükséges az imádság! — — — — — 194

TANULMÁNYOK

KOVÁCS ENDRE *egri püspök*: Az imádság Prohászka lelkiéletében — 195
BELON GELLÉRT: Urunk Miatyánkjai — — — — — 199
GERHARD LOHFINK: A megújuló hitélmény — — — — — 204
KONCZ LAJOS: A meditáció mai igénylése — — — — — 208

TÁVLATOK

Életünk imája (*Széll*) — — — — — 215

FÓRUM

Gyermekek az egyházi közösségben (*ifj. Foltin Brunó*) — — — — — 219

EXEGÉZIS ÉS KÉRÜGMA

Homiliavázlatok Újévtől a Böjt 5. vasárnapjáig (*Gál Ferenc—Nagy József*) — — — — — 222

KÖRKÉP

Imádkozók a családban (*Vasadi Péter*) — — — — — 226
Lelkiség teológia nélkül? (*Heinz Schuster*) — — — — — 229
Krisztus megtapasztalása az egyház életében és jeleiben (*Cselényi István Gábor*) — — — — — 231
Ahogy az én népem imádkozott (*Sinkó Ferenc*) — — — — — 236
Az imádkozó pap († *Mayer Miklós*) — — — — — 239

TEOLÓGIAI-LELKIPÁSZTORI KÉRDÉSEK

Közös ima — közösségi elmélkedés (*Tomka Ferenc*) — — — — — 241
Egyházi zene a zsinat után — lelkipásztori szemmel (*Szigeti Kilián*) — — 247
„A szolgálatok is különfélék . . .” (1Kor 12,5) (*Gyürki László*) — — — — — 250
A megújított szentmise magyar szövegei — lelkipásztori szemmel (*Taáp Miklós*) — — — — — 253
Eszmélkedjünk, elmélkedjünk (folytatás) (*Sz. A.*) — — — — — 255

A bölcsek „bementek a házba, megláták a gyermeket anyjával Máriával, leborultak és imádták őt.” (Mt 2,11)

isteni Kisdéd számára, s mivel semmink sincs, amit ne tőle kaptunk volna, hát azt nyújtjuk át restelkedve és reménykedve, ami valóban a miénk: sóhajainkat, hibáinkat, fohászainkat, gondjainkat, — nagyon is földhöz ragadt önnön magunkat. Bernanos mondja az „Égy falusi plébános levelei”-ben, hogy még hiú büszkeségünket is felajánlhatjuk Neki: „Add oda maradéktalanul egész büszkeségedet, adj oda mindent!” Mindeza a mi „aranyunk, tömjénünk és mirhánk”, fogyatkozó, majd lelkesülő szeretetünk ajándéka, a hit lelkületéből forraszó imádság áldozata lesz.

Emberi tapasztalatainkra, kapcsolatainkra gondolva jól tudjuk, hogy a barátság, a szeretet, a szerelem voltaképp a „másik felé való menetelés”, szemérmes vagy nyiltabb feltárulkozás. Ez az önfeltárulkozás akkor kezd emberi formát ölteni, ha néhány szóval ki tudjuk már fejezni: mit érzünk, mit gondolunk a másikkal kapcsolatban, mit kívánunk számára nyújtani önmagunkból. De ez a feltárulkozás csak akkor válik egyre teljesebbé, akkor éri el csúcstát, ha a szeretett személy közelében egészen csendben tudunk maradni. Amíg szavakra van szükségünk ahhoz, hogy fenntartsuk a kapcsolatot, — előbb-utóbb rájövünk, hogy összetartozásunk még nem elég mély, kapcsolatunk talán csak felszínes.

Ha hosszas töprengések nyomán, a „lelkiélet iskoláját” is kijárva, vagy esetleg egyetlen meghitt pillanatban rádöbbenünk, hogy az Isten szeret és nekünk őt vizsgont kell szeretnünk, — akkor szívünk mélyéből fordulunk hozzá, szólítjuk meg Őt, — kezdünk el imádkozni. Lassan — hogy elmélyüljön a hozzá kapcsoló érzés, hogy erősebbé, teherbíróbbá váljék iránta érzett szeretetünk, — meg kell tanulnunk, hogy csendben töltsünk el vele perceket, sőt félórát, esetleg órákat. Ezt a csendet könnyebb biztosítani a szabad természetben, a templom meghitt zugában, de aki „begyakorolja” e csendes, meghitt „társalgást”, az a város zajában is képes lesz szavak nélkül Őhöz fordulni, Ővele maradni — szíve mélyén imádkozni.

Közismert a történet, hogy egy alkalommal Vianney szent János megkérdezett egy öreg parasztszembert: vajon mit csinál, amikor órákon át a templomban üldögél, és látszólag nem is imádkozik. A jó öreg így felelt: „Ő néz engem, én meg nézem Őt, — és nagyon boldogok vagyunk így együtt.” — Ez az ember már nem „csak” imádkozott, de megtanult Istenrel társalogni anélkül, hogy belső, kimondatlan szavakkal is megtörte volna a meghitt közelség csendjét. Az imádság, a lelkiélet „iskolájában” nem feltétlenül szövegeket kell megtanulni és ismételtetni, hanem fel kell készülnünk rá, hogy a „csend mélységeiből” is fel tudjunk emelkedni Őhöz. Ahhoz, aki szeret, aki önmagát adta oda éretem (vö. Gal 2,20).

Bizonyára nem ok nélkül alkalmazza az egyház épp a karácsonyi időszak liturgiájában az ószövetségi Bölcs szavát: „Amikor mély csend borult mindenre, és az éjszaka sietős útja közepén tartott, mindenható szavad, Urunk, ... ott termett az égből, királyi trónjáról a pusztulásra szánt föld közepén...” (Bölcs 18, 14—16). Isten az éjszaka csendjében szólította meg az ifjú Sámuelet, — és szól ma is mindenkihez, aki e „beszédese csendben” hozzá fordul és kérleli: „Szólj Uram, szolgád figyel rád” (1Sám 3,9).

Sz. A.

VI. PÁL: SZÜKSÉGES AZ IMÁDSÁG

A lelki fejlődés életszükségei között a legjelentősebb az imádság. Bár mindig és mindenki számára nélkülözhetetlen —, de különösen ma, korunk különféle egyéniségei egyaránt igénylik, vagy éppen olyan ösztönösen kapkodnak utána, mint a fuldokló a levegő után. Ilyen helyzetben vannak azok is, akik „az Isten halálának” mondott radikális hitetlenség megtapasztalása mélyére jutottak. Innen ered, hogy a mai nemzedékben megérelődött „ember halála” azaz, hogy az ember személytelenné, jelentéktelenné vált, eltömegesedett. Csak pusztá számzerűség jellemzi, valamint a vonzó, de megtévesztő fogyasztási és élvezeti életforma. Korunk lelkiállapotát a sorsszerűség, az egyéni magányosság és a legyőzhetetlen közlésképtelenség érzése jellemzi. Mindnyájan ismerjük a fiataloknak a múltban elképzelhetetlen megnyilvánulásait, ahogy alkalmasszerűen összeverődnek és egy idő után, mint űzött madárcaapat visszaesnek a földre, az akaratgyenge letörtség állapotába, hogy ezzel is kifejezzék létük értelmetlen ürességét —, miközben élni akarásuk sóhaja a magasabb élet utáni vágyakozásukat fejezi ki. Ez az állapot mégis valamiféle imádságnak is nevezhető. Igen, a reményvesztett értéktelenség tudatos megtapasztalása ez az imádság, a „De profundis” sajátságos formája, amelyet keserves, belső gyöttrődés kísér és így megfelel az ismeretlen Isten utáni vágyakozó törekvésnek, ahogy szent Pál nevezi Őt az athénieknek mondott beszédében (vö. ApCsel 17,23).

Bárhogy nézzük is ezt a jelenséget —, imádság: a halálra szántak és mégis élni akarók imája, a szorongók imája, akiknek szükségük van a megújító, a transzcendens, az isteni életre. Hogy ez a jelenség dekadentizmus, vagy esztéticizmus lenne? — Nem könnyű meghatározni, de az biztos, hogy olyan kényszerű felismerés, amely kimondja a megalázott emberiség fájdalmas vallomását. Az érzések és művészi megsejtések útjai a kereszttitkához vezetnek, ahonnan ismételtelen hallható a hívogató felszólítás: „Jöjjetek hozzám, felüldítlek benneteket!” (Mt 11,28) Ilyen pillanatból ismerhető fel a szerető gondviselés titka és kihallható belőle a szoltáros könyörgő éneke: „Istenem, Te vagy én Istenem / kereslek szorgos éberem; Téged szomjaz a lelkem / érted eped a lelkem, mint az asszú föld, amely szomjas, vizetlen” (Zsolt 62,2—3). Talán így lesz teljessé az ima lelki folyamata; az ima betölti a hit vágyakozását és új hitté, keresztény életté lesz. Az Úr útjai sokfélék, ilyenek lehetnek a pszichikai-esztétikai-misztikus megtapasztalások is, — anélkül, hogy elvetnénk a logikus gondolkodás, vagy a szeretet magasabb útját. Ma ez a sajátságos ösvény táruul fel az eltévedt zarándokok előtt.

Mi előttünk, hívők előtt azonban a többi út is nyitva áll Isten felé. Az egyház imájának mesteri útja a személyes, a közösségi, vagy liturgikus formájában. Ha mi nem használjuk fel bölcsen ezeket az utakat, akkor nem érzük el a célt, az új lelki tavaszt, amelyben a belső erő és öröm teljességét reméljük. Ajkunkra minduntalan visszatér az evangélium könyörgése: „Uram, taníts meg minket imádkozni!” (Lk 11,1) És ez kapcsolódik Jézus azon felszólításához: „Szüntelenül kell imádkozni, soha bele nem fáradni!” (Lk 18,1) Ellenvetésünkre, hogy nem tudunk imádkozni, helyesen könyörögni, — az Úr az Apostol szavaival válaszol: „Gyöngeségünkben segítségünkre van a Lélek, mert nem tudjuk, hogyan imádkozunk helyesen. A Lélek azonban maga könyörög helyettünk, szavakba nem foglalható sóhajtásokkal” (Róm 8,26). És itt újból Jézus veszi át a szót mondván: „Hiszen tudja a ti Atyátok, mire van szükségetek, mielőtt kérnétek; tehát így imádkozzatok: Miatyánk, ki a mennyekben vagy!” (Mt 6,9) De gondoljunk itt az ima számos régi vagy új ellenvetésére is. — A mai ember számára, aki a tudományos haladás segítségével mélyebben megismerte a kozmoszt, az emberi életet, mindez, — mint mondani szokás — kiüresítette az Istenhez folyamodás eddigi értelmét, hogy ugyanis kérése mintegy megbontja az oksági viszonyok szövetségét, — azt, amiről úgy gondoljuk, hogy már birtokában vagyunk, vagy éppen végzettségünk tekintjük. A magunk részéről nem nehéz erre válaszolni: Tudományunk nem képes megállapítani az isteni tevékenység ráhatását a természetes okok játékára, — hanem inkább feltárja, hogy a kettő között olyan szükségszerű kapcsolat van, amelyben együtt működik az Isten szabadsága és a mi tevékenységünk (vö. P. Teilhard de Chardin: Isteni miliő).

Ezért a mélyebb felismerésért imádkozunk és könyörögünk, hogy növekedjék bennünk az isteni és emberi dolgok jobb megértése.

(1974. X. 23.-i általános kihallgatás szövegéből az *Osservatore Romano* közlése nyomán)

TANULMÁNYOK

Kovács Endre püspök

AZ IMÁDSÁG PROHÁSZKA LELKIÉLETÉBEN

(Halálának 50. évfordulójára)

„Prohászka Ottokárt 44 évre terjedő ismeretségünk alatt nagyon sokszor láttam imádkozni: ilyenkor nemcsak hittem, hanem éreztem is, hogy az Isten közel van” — írja megemlékezésében Majláth Gusztáv püspök.¹

Prohászka ismerői valamennyien tanúskodnak arról, hogy a nagy püspök életében milyen jelentős szerepe volt az imának. Esztergomi spirituális korában a kispapok napközben igen sokszor találták a kápolnában, ahol szinte átszellemülten imádkozott; éjjel pedig gyakran látták a keresztút stációi vagy a lépcsőház hatalmas feszülete előtt.² Mint püspök is órák hosszat térdelt az Oltáriszentség előtt, munkatársai tudták, hol kell keresni.³ „Életének vége felé 4—6 órát adorált napjában, de környezete azt is emlegette, hogy az indexre tétel után három, vagy négy napot egyfolytában imádkozott a Legszentebb előtt.”⁴

Feljegyzései ugyanezt bizonyítják. Rómában a Collegiumban gyorsan és alaposan elsajátította a szentignáci elmélkedési módot és élete végéig mindennap legkevesebb félórát elmélkedett. „Külön ki kell emelni, hogy az Oltáriszentség, Jézus legszentebb Szíve, Szűz Mária és a szentek iránti meleg, odaadó áhítata már abban az időben teljes jellegzetességgel kifejlődött, és olyan kereteket öltött, melyeket soha többé el nem hagyott: minden nap elimádkozta az olvasót, mindennap legkevesebb egy órát töltött a Szentség előtt, csütörtök éjjel rendszeres szentségi órát tartott.”⁵

Ha pedig az ember Prohászka műveit tanulmányozza, — főleg azokat, amelyek imádságos elmélyedéséből fakadtak, — az a meggyőződése alakul ki, „hogy itt voltaképpen egy misztikai mélység és tűzű imádkozóval van dolga, aki a lelkiélet régi nagyjainak, egy szent Bernátnak, Assisi szent Ferencnek, szent Gertrudnak, Katalinnak, Teréznek bensőségével és gyöngédségével tud fölolvadni a hit nagy tényeiben és titkaiban.”⁶

Az imádkozva járó ember

Prohászka püspököt — saját kifejezésére utalva⁷ — bátran nevezhetjük imádkozva járó embernek, aki mindenütt Istent kereste és találta meg, állandóan Isten jelenlétében élt. Különösen szép példát nyújt erre Prohászka természet-látása. Szerette a természetet mint Isten művét; és ahogyan szemlélte s írt róla, azzal visszaadta a természetet a hitnek és a teológiának.⁸

Úgy tartotta, hogy az ember a világban háromféle szemmel nézhet körül. „Nézheti a természetet a tudósnak szemével; akkor szét akarja szedni, bontani, elemezni... Vagy nézheti a művész szemével, akkor látja, ... hogy a művészetnek kimeríthetetlen forrása. Vagy pedig úgy nézi az ember a természetet — a szentek szemével; nem azt, hogy miből áll; nem azt, hogy milyen szép, hanem, hogy titokzatos fátyola annak a közellevő Istennek. Ha az alkonyattal járok, ha egy szép erdő szélén járok, ha a lelkem elmerül a létnek titkaiba, megszáll mindenkifölött egy gondolat: Ember, ember, közel van az Isten, közel van az Isten!”⁹

A természet szépségeiben minden a Teremtő nagyságáról beszélt neki, és minden Isten dicsőségét hirdette. A szabad ég alatt járva úgy érezte, hogy a lélek lehellelte reszket át a tájon, s mintha nagy szentélyben járna: madárdallal meghintette homlokát, és együtt énekelt a pacsírtákkal. Mikor szétnézett egy magas hegyről, nemcsak földi távlatok nyíltak előtte, hanem megszállta a főltség érzete, és ő Istenhez emelkedett a hegyekkel. Hiszen a hegyek Isten oltárai, a csúcsok a gyertyák, a lankás hegyoldalak az oltárszönyegek, a réten a harmatcseppek Isten gyöngyszemei, a patakokkal pedig folydogálni lehet a Végtelen felé. Az erdő tele van valósággal és titokzatossággal, ahol szóba lehet állni a tölgyekkel és a kőrísákkal. Amikor a júliusi napsütés hevében és tűzében szemlélődve járja a Pilst,

a csendes és mégis belső energiáktól áthatott erdő a legalkalmasabb hely neki a lelki elmélyedésre. Hallgatózva észreveszi, mint éneklük az erdők, a csend s a titokzatosság az Énekek énekét, mint élvezik saját elragadtatásukat, és a misztikus lelken hogyan üli meg a maga ünnepeit az élet s az alkotás szelleme.¹⁰

A természet minden szépségénél is nagyobb élmény azonban Prohászka számára az imádkozó ember. Az ondavai vámos című írásában csodálatos költői ihletettséggel eleveníti meg, hogyan közeledik és tör ki a vihar. Mély imáadásban gondol a tizenhetedik zsoltár háromezeréves poézisére: „És az Úr dörgött az égből, és a Felséges szózatát adta, és kibocsátá nyilait . . . , a villámokat megsokasította.”¹¹ De a szélvész, mennydörgés és villámlás közepette észreveszi a vámost, amint az Ondava partján gerendákból összetakolt kalibájának ajtajában ül, és összekulcsolt kezében az olvasót tartja. „Imádkozik az öreg; együgyű imája áthat az ólmos felhőn s cikázó villámon; . . . Mintha a természet rengésében villámnál s dörgésnél jobban hatott volna rám az ondavai vámos imádkozó nyugalma: gyökeret vert lábam; egy-két másodpercig a szakadó esőben megálltam, és úgy néztem ezt a nyugodt, szegény, együgyű embert . . . Íme a hatalmas filozófia, melyet vallásnak hívnak, mely ráér villámok közt beszélni a haragvó Istennel, s mely hiszi, hogy olvasója csilingelése s ajkainak halk suttogása áthatol a vihar bömbölésén.”¹²

Az imádkozó emberben látja legtalálóbban megnyilvánulva a küzdő, vágyó, botló és reménylő emberi természetet, de egyben az imádság jeleit a legbiztatóbb kilátást a lélek békéjére és boldogságára.¹³ Ezért azt kívánja, „hogy bár sokan, bár mindnyájan éreznek meg s élnek át az élő Istent. Sőt bevallom, hogy szinte kínos, ha látom, hogy annyian vannak férfiak és nők, kik nélküle járnak, s kik májust keresnek ugyan lelküknek, de azt nem az örök, az isteni élet gyökereiből fakasztják, hanem felületes szórakozások- s mulatásokban remélik megtalálni.”¹⁴

Az Oltáriszentség előtt

„Prohászka csak az Oltáriszentséggel való kapcsolatában érthető meg igazán.”¹⁵ Különösen vonatkozik ez a nagy püspök imaéletére.

Láttuk, hogy a természet szépsége mit jelentett az imádkozó Prohászka számára. Mégis, ha az eukarisztiaira gondol, akkor ég és föld, hegyek s óceánok mind elenyésznek előtte. „Itt vannak az én hegyeim: itt van az Oltáriszentség, Isten, a valóságos Krisztus, a kenyér helyén őmaga . . . Uram, Istenem, hegységem, hegyláncom, magasságom . . .”¹⁶ Amikor a világ vásári sürgölődéséből az Oltáriszentség elé térdel, ott táruznak fel igazán előtte Jézus Szívének titkai, szeretetének mélységei. „Itt van az örökimáadásnak szent szimbóluma, célja és tárgya: az Oltáriszentség. Jézus, az a nagy imádkozó Jézus leheli belénk, ránk, felénk, az Isten-közelségnek tudatát. Sokan mondják nekem: elmegyek az erdőbe, ott jobban tudok imádkozni; elmegyek a tengerpartra, ott megszáll az Isten végtelensége, — én pedig mondom nektek: elmegyek az Oltáriszentség elé; mert ha imádkozom, közelebb akarom érezni, sejteni, hinni az Istent, és sehol sem érezhetem ezt úgy, mint itt az Oltáriszentségben . . . Sehol sem nyöghetem el oly imádságosan, mint itt: nekem közellévő Isten kell; az imádkozó embert az Isten-közellét ihleti; nohát az Oltáriszentség tényleg ennek az Isten-közellétnak szent bizonyítéka, valósága.”¹⁷

Az imádkozó Jézus nyomdokain

„A végtelen, ez zúg felénk minden második lapjáról Prohászka írásainak.”¹⁸ Prohászkat valóban egészen különleges módon vonzotta a végtelen, ennek igézetében élt, feléje törekedett, benne akart elmerülni. Ez az igény azonban nem valamiféle pantheista színezetű természet- s világszemléletet jelentett lelki világában, hanem tudatos Istenhez fordulást. A Végtelen nem más, mint maga a személyes Isten, akit imádságos lélekkel szemlélt, és aki előtt leborult.

Sőt, még tovább kell mennünk. „Bármennyire kereste és becsülte az Istennel, a végtelennel való egyesülést, az evangélium szellemétől áthatott és a konkrét valóságot kereső lelke ezt a Krisztussal való egyesülést, az Isten Fia képmásának megszerzése által vélte elérhetőnek.”¹⁹ Prohászka velkiségeinek és benne imaéletének — hasonlóan a középkor misztikusaihoz — jellemző vonása a Krisztus-misztika. Mindent Krisztus szemével akar nézni, Jézus Szívének érzelmeivel átélmélni, hogy így jusson el a teljesebb, az isteni élethez. Gyakran elmélkedik Jézus belső világáról, arról, hogy az ima csendjében mennyire elmerült a lelke, hogy ő, a hatalmas Imádkozó hogyan tudott imádkozni. „Van sok áldott kontemplátorunk, van sok bűvárja az Isten mélységeinek, de egy sem olyan (mint Jézus); Végtelennül

messze esnek Krisztus lelkétől. Szíve az imádás orgánuma. Veled imádkozom édes, imádkozó Jézusom; te törsz utat, én tipegek utánad!"²⁰

Az imádkozó Jézus példáját követve egyre jobban kitárult a lelke, és úgy érezte, hogy a teremtésnek minden lendülését és reszketését magunkba kell ölelnünk, és szeretetünket, imáadásunkat a világegyetem minden teremtményének érzelmeivel kell az Úr elé vinnünk. Hiszen Jézus Szívééről elmélkedve ezt tanulhatjuk meg. „A világegyetem minden érzelmének Isten felé zengő akkordja legszebben, legteljesebben, legbensőségebben hangzott fel Jézus Szívének magasztoló himnuszában. Ez a csodálatos emberlélek szüntelenül hallotta Istent. A tenger zúgása, a puszta csendje, a mezők liliomának salamoni köntöse, az égi madarak szárnyrebbenése mind Atyját emlegette. Érezte az örök Szeretetet, ezt az égből szüntelenül idenéző tekintetet, melybe éjszakai imáiban belemélyedt. Ez a minden tengereknél túlradó Szív értette magába ölelni a mindenség reszketését a mustármag induló növésétől a terebélyes fáig, a vetést ölelő földszemeknek hallgató munkájától a csillagok Isten-köszöntő daláig.”²¹

Imádság az élet

Prohászka az életet hangsúlyozta a fogalmi ismeretekkel szemben. „Élet, meleg, szép valóság, ah, hogyné volnál te a fő, a cél; ... neked adom a koszorút!”²² Az igazságnak nem szabad megmaradnia az absztrakciók kipontozott vonalán, hanem mozgató, éltető tényezővé, azaz életté kell válnia. A vallásossághoz hozzátartozik a hit igazságainak ismerete, de tovább kell menni. Kereszténységünk nem lehet száraz tudás, természetlen hit, hanem Isten szeretetétől áthatott, tüzes lelkületben kell megnyilvánulnia. Nem teóriák kelljenek, „hanem a valóság, még pedig a legszebb kiadásban, mint szép, tiszta élet s mint tüzes szeretet.”²³ „Azért hát csak rajta, csak minél többet az élő Istenből, az élő Krisztusból, az élő hitből és szeretetből. Ne érvük be azzal, hogy a kegyelem állapotában legyünk, hanem emelkedjünk fel a természetfölötti életnek érzelmekben, érzésekben, indulatokban való öntudatos megtapasztalásáig.”²⁴

Aki azonban a természetfölötti életet saját lelkében eleven valósággá akarja tenni, annak az imádság forrásából kell táplálkoznia. „A hit imájában van az az erő, mely nemcsak láttat ésszel és hittel, hanem amely egyszersmind megpróbálkozik a szívvel. Az ima a szívet melegíti, a szívet minden jóra ráviszi, vagyis a hit imája az erény iskolája.”²⁵ Prohászka szemében az imádságnak, különösképpen pedig az elmélkedő imádságnak életet átgyűrő, egyéniséget alakító szerepe van. Az embernek saját élete szolgál feleletül arra, valójában hogyan is imádkozott.²⁶

Imádság és vallásos érzés

A vallásról Prohászka a Föld és ég-ben így ír: „Vallás van és lesz; ez a lélekből fakad, mint ösztön, mint sejtélem, mint metafizikai érzék, mint gondolat, mint odaadás; nem egyeb az, mint az értelmes léleknek eligazodása a világban és a végtelenben.”²⁷

Nem azt jelenti ez, hogy a vallás igazságait nem lehet tudományos objektivitással igazolni, hanem rávilágít arra, hogy a vallásnak nagyon mély gyökere van az emberi lélekben; továbbá, hogy nem az értelmi tevékenység az egyetlen terület, ahol vallásos életünket ápolnunk kell. Erdemes ennek megvilágítására idézni Alexis Carrelnek, a Nobel-díjas orvosnak a megállapítását: „Mi, nyugati emberek, sokkal többre tartjuk a rációt az intuíciónál, az értelmet az ézelemnél. Míg tudományunk tündöklök, a vallás fénye elhalványul. Elfordulunk Pascaltól; Descartes nyomain járunk. Legfőbb gondunk, hogy kifejlesszük magunkban az értelmet. Ami a szellem nem értelmi tevékenységeit: az erkölcsi, a szép iránti, főként pedig a vallásos érzést illeti: ezeket jóformán teljesen háttérbe állítjuk.”²⁸ Prohászka gazdag egyéniségének egyik alapvető vonása éppen az, hogy lelke különösen fogékony volt a szent dolgok iránt, sőt bátran nevezhetjük vallásos zseninek. Isten választotta volt, és nagyon sok talentumot kapott; de ezek közül legerőteljesebben vallásos beállítottsága mutatkozott meg.

Imáéletének legelső forrását is vallásos egyéniségében kell keresnünk. Természetes hajlandóság élt benne az isteni dolgok iránt. Ezért az imádság a lélek legédesebb anyanyelve volt számára,²⁹ mely felé egész belsejével ösztönösen vonzódott, mely örömmel és gyönyörűséggel töltötte el. „A vallásos mély érzélem az, — írja — mely ébredzik és villog bennem, mint rézsodronyban az a titkos, rejtélyes erő, midőn hozzá közel a villanyfolyam elsiklik.”³⁰ Természetesen nem szabad Prohászkanál érzélgősségre gondolnunk, amikor azt olvassuk, hogy az átélést, az imádságos élményt, a vallásos érzelmet hangsúlyozta. Azt tartotta, hogy az egész embernek vallásosnak kell lennie, és „nagyon is természetes, hogy amit szíve rejt s amitől a lelke tüzes, annak külső kifejezést is fog adni.”³¹

Az imádság iskolájában

Ottkár püspök természetadta vallásos fogékonyságához és hajlandóságához isteni gondviselésből kedvező külső körülmények járultak. A családban vallásos szellem vette körül, már mint kis diák egyházi gimnáziumba került, Rómában pedig a Collegiumban a szentignáci lelkiség nagy nevelőiskolájában formálódott tovább belső világa. Így imaélete nem csupán ösztönösen megérett lelki igény, mely miként a forrás, magától felfakad, hanem szigorúan tudatos és következetes aszkézis eredménye is. Tudatában volt annak, hogy az imádsághoz komoly és elszánt erkölcsi erőfeszítés kell, hogy keményen kell dolgoznunk lelkünk hangolásán, sőt egyenesen tudatos művésze akart lenni imádságos lelkületének: „Voltak csendes művészek, akik egy kaput faragtak, egy rostélyt kovácsoltak, egy könyv iniciáléit festették életükön át; én is ilyen csendes művész vagyok, egész életem át életemen dolgozom... A léte kidolgozom érzéssé, bizalommal, reménnyé, nyugalommá, szeretetté, örömmé, harmóniává, szépséggé, zenévé; az ösztönös természetet szabadsággá, a szabadságot krisztusi egységévé. Erre szentelek időt s erőt! Nem gondolom elveszett időnek, melyben önmagamba tértem s önmagamot rendeztem, hogy ne ösztönök indításai szerint cselekedjem, hanem azokat szolgálatomba hajtsam.”³² Ezért imaélete nem passzív várakozás, hogy magával sodorja az ár, hanem maga ereszkedik a mélybe, és ehhez felhasználja az aszkézisben ajánlott eszközöket. Erdemes felfigyelni rá, hogy nemcsak a lelkiélet kezdetén tartotta ezt szükségesnek, hiszen még az Élő vizek forrásában is ezt olvashatjuk: „Ontudatosan kell élnünk, a hitnek, a szeretetnek tudatos aktusait kell végeznünk, tudatos viszonyban kell Istenhez lennünk, tudatosan és tevékenyen akart odaadással kell benne megnyugodnunk. Ez a tudatosság fontos. Nem ragad el bennünket mindig felsőbb áramlatok ereje, nem hordoz mindig szárnyain a Lélek. Aki egészen erre hagyatkozik, elfelejti a tevékenységet, és nem tud válaszolni a felsőbb indításokra akkor sem, mikor része van bennük.”³³

Az imaéletnek ebben az öntudatos alakításában nagyon helyes érzékkel látta meg az imagyakorlatok fontosságát. Harmonikus lelkivilága szépen egyesíteni tudta a külső formákat a lelki elmélyüléssel. „Ki vádolná formalizmussal az anya ölelését és ki félne attól, hogy e karokban majd az ölelés vonalára gondol, és elfelejt szeretni? A szentségek, az imaformák ezek az ölelő karok, a szentelmények mint édesanyánk ránkhajló köntöse; rejtőzzünk el e titokzatos, emberfölötti ölelésben, és teljesítsük hűségesen, termékeny lélek-tűzzel egyház-anyánk rendelkezéseit!”³⁴

A Szentlélek hárfája

„A Szentlélek imáink sugalmazója, ő voltaképp az imádság lelke; ... A Szentlélek benyomásaitól áhítat száll lelkemre; megindulok és elérzékenyülök; bűneimet bánom és szegyenlem. Azután ismét úgy érzem, hogy szeretetteljesen vonz magához, és hogy szorosabban egyesülök vele. Ilyenkor vannak imádságos lelkületeim s hangolataim... Vigyázzunk a Szentlélek e jelentkezéseire... Amikor imádkozunk, akkor azt azzal a tudattal akarjuk végezni, hogy ez a Szentlélek ilyenkor közli majd magát velünk.”³⁵

Prohászka egyre jobban elmélyülő lelkében meg kell látnunk a misztikus imádkozót is. Istentől kapott vallásos beállítottsága, intenzív imádságos élete, élő hite, tüzes szeretete és a kegyelmi indításokhoz való hűsége előkészítették arra, hogy a Szentlélek alakító ereje kiformálja benne a misztikus teológust, aki nemcsak tanulmányaiból ismeri a természetfölötti élet szent valóságát, hanem saját maga is átéli és bensőséges gyöngédséggel magához öleli. Hiszen a misztika lényege — mint ő saját maga is vallotta — életközösség Istenrel a Szentlélek közvetítésével, mely szerető egyesüléshez és az Isten-közelség mély megérezéséhez vezet.³⁶ A misztikusok a szeretet útján közelednek Istenhez. Vallották, hogy aki nem szeret, nem ismeri az Isten, mert az Isten szeretet.³⁷ A szeretet által egyre többet ismertek meg Istenből, egyre bensőségebben egyesültek vele, és az átélés az érzélem melleségével töltötte el lelküket.³⁸ Prohászka számára is a szeretet a legnagyobb tett, mert „ha Isten nem szeretjük, akkor gyakorlatilag szóval nincs Istenünk.”³⁹ Ez a szeretet nála is bensőséges egyesülésre tör: „A szeretet nem lenni akar, a szeretet adni és elveszni akar. Át akarok változni Krisztussá. Élni akarok, de ne úgy, hogy én éljek, hanem Krisztus éljen bennem.”⁴⁰ Amikor arról elmélkedett, hogy „Jézus isteni Szíve olyan volt, mint a hárfá, melyen a Szentlélek, a kegyelemnek telisége, égi melódiákat játszott”, saját maga is a Szentlélek hárfája akart lenni.⁴¹ De megtapasztalta e bensőséges odaadásból fakadó örömet is. 1923 elején így írt: „Tele van az ajkam csókkal, tele van a szájam ízzel, tele van a szívem vérrrel, tele meg a lelkem tűzzel. Miséről jövök.”⁴²

A természet és kegyelem harmoniája

Prohászka Ottokár püspök az élet ritka kegyeltje volt. Bőkezűen kapta Istentől a természetes képességeket, és bőségesen áradt lelkére az isteni kegyelem. Ő közreműködve a talentumokkal, példátlanul gazdag és harmónikus egyéniségével és műveinek bővülő, szinte kiapadhatatlan forrásával ajándékozott meg bennünket. Halála ötvenedik évfordulója alkalmából nem csupán emlékezni akarunk rá, hanem tanulni is tőle, tanulni imádkozni. Hogyan lelki életében a vallásos érzéstől a tudatos imádságra való nevelésen keresztül eljutott a misztikus egyesülésig, és hogyan imaéletében megvalósult a természet és kegyelem harmoniája, példamutató számunkra is.

JEGYZETEK:

1. *Brisits Frigyes*: Prohászka, Tanulmányok, 82. o. — 2. *Brisits*: Prohászka, 333—334. o. — 3. *Brisits*: Prohászka, 355. o. — 4. *Rajz Mihály*: Az Oltáriszentség előtt, Vigilia, 1977. 4. sz. 226. o. — 5. *Prohászka Ottokár*: Összes Művei, 25. köt. 27. o. — 6. ÖM 25,4 — 7. ÖM 1,262. — 8. Vö. *Brisits*: Prohászka, 387. o. és *Horváth Sándor*: Örök eszmék és eszmei magvak. 205—206. o. — 9. ÖM 18,183 — 10. Vö. ÖM 8: Pilis hegyén. — 11. ÖM 8,28. — 12. ÖM 8,29. — 13. ÖM 8,30—32. — 14. ÖM 1,238. — 15. *Rajz*: Vigilia, 225. o. — 16. ÖM 24,226. — 17. ÖM 18,184. — 18. *Brisits*: Prohászka, 233. o. — 19. *Horváth*: Eszmék, 203. o. — 20. ÖM 6,89. — 21. ÖM 7,263. — 22. ÖM 24,203—204. — 23. ÖM 8,85 — 24. ÖM 1,238—239. — 25. ÖM 18,14—20. — 26. Vö. ÖM 17,167—169. — 27. ÖM 4,197. — 28. *Alexis Carrel*: Imádság, Vigilia, 1946. 1. sz. 22. o. — 29. ÖM 6,292—294. — 30. ÖM 23,76. — 31. ÖM 9,65. — 32. ÖM 6,200—201. — 33. ÖM 7,271. — 34. ÖM 7,250. 35. ÖM 19,152—153. — 36. Vö. ÖM 25,118 és *Horváth*: Eszmék, 195, 198 és 208. o. — 37. 1Jn 4,8. — 38. Ld.: Aquinói szent Tamás: Summa Theol. II—II. qu. 45. a. 2. — 39. ÖM 7,247. — 40. ÖM 7,310. — 41. ÖM 7,339, 341. — 42. ÖM 24,137.

Belon Gellért

URUNK MIATYÁNKJAI

A karácsony — liturgiánk szerint — „a nagy, mélységes csend”-nek az ünnepe (Kar. nyolcada, Kezdő ének). Ugyancsak a hallgató Isten csendje borul a Golgotára is. A tanító és csodatevő Jézus elhallgat, a halál hallgatóságáig csendesül el. Földi életét csennel kezd, és csennel végzi. Az embert emberré a csend teszi, hisz az ember is csennel kezd, és csennel végzi. Az emberi megfigyelés zaja nélkül indul el élete a foganáskor, és megfigyelhetetlenül hal meg. A két nagy csend között igazi énje is a csennelben alakul ki. Ezért keresi olyan szomjasan a magányt. Ezért van olyan nagy keletje a yogának, hinduizmusnak, mert e lélekformáló csend hiányzik életünkben. A zajártalom ugyanúgy, mint a levegőszennyeződés, behatol életünkbe, és hovatovább nem tudunk ellene védekezni.

Ezért van baj az imádsággal is. Az ima klasszikus formája a magány. Noli foras ire, intus latet veritas — ne menj ki, az igazság ott benn rejtőzik — így fogalmazza meg szent Ágoston az imának másfélezer évre érvényes szabályát. Ezt követve az imádkozó emberek erdőmélyekre, hallgatag tengerpartokra, elcsendesülő kolostorokba, templomok vagy otthonok belsejébe vonulnak vissza. Ám még a csend szentélyeiben sem sikerült a belső csennel mindig megteremteni. Hiszen tudjuk, hogy szent Alajosnak is jó sok idejébe és energiájába került, míg egy Miatyánkot szórakozottság nélkül tudott elmondani. Goethe már kétszáz évvel ezelőtt panaszlik a nagyvárosok embertelen lármájára. És mert csend nélkül nem tudjuk elképzelni az imát, ezért világlajosság az imádkozás válsága.

Az első Miatyánk

Jézus imádkozni tanítása még nem látszik megoldásnak, hisz „hajnaltájban, amikor még sötét volt, kiment egy elhagyott helyre imádkozni” — írja Márk (1,35). Lukács följegyzi: „Az egész éjszakát az Isten imádságában töltötte” (6,12) a hegyen. Egy ilyen magány után tanította apostolait a Miatyánkra. Meg is érződik rajta a magány kenete és szellemi sűrítettsége. Isten dicsőségéből indul ki, országának eljövételét és akaratának teljesülését ala-

pul véve az első három kérdésben; a négy továbbiiban a legelembb emberi problémákat érinti, mindenek előtt a mindennapi kenyeret, majd az emberi együttélés elengedhetetlen követelményét: az irgalmazó megbocsátást, erőnk korlátozottságán érzett alázatunkat, és az életet értelmetlenné tevő gonosztól való megmenekülést. Ez a tiszta logika olyan imává teszi a Miatyánkot, amint minden ember — szent és bűnös, tudós és tudatlan — úgy mondhat el, mint a magáét és mindenkiét. Ezt csak Urunk fogalmazhatta meg így. És ha hozzávesszük, hogy ezt az akkori szokás szerint egy recitáló énekelte, akkor megérezzük, hogy ez valóban „az imádság” volt. És csak fájón nézünk a Krisztus nyújtotta ima-eszmény felé: hol veszünk mi ekkora emelkedettséget és bensőséget? Zajtól fölvert, gondoktól szántott életünk és tudatunk mikor tud, és egyáltalán tud-e ezekre a krisztusi magaslatokra fölélni?

A golgotai Miatyánk

De talán eligazítanak bennünket Jézus csöndjei Betlehemben és a Golgotán. Könnyebb lesz az utóbbival kezdeni. Ez segíthet megszólaltatni a barlang csendjét, mert a kereszten a kinyilatkoztató Isten ugyan hallgatott, de a szenvedő ember beszélt. Ott is a Miatyánkra ismerünk rá feljajduló szavaiban. E másikat nem énekelve, sem a Galileai hegyek és mezők tavaszi pompájától övezve, sem a csöndben végzett istenimádás tűzével arcán s melegével hangjában, hanem a keresztdózatban fellobbanó szeretet, mint tűzhányó dobja ki magából; „Hangosan kiáltozva, könnyek között imádkozott” — írja róla a Zsidókhöz írt levél szerzője (5,7). Nem logikai sorrendet követve, hanem úgy ahogy egy szenvedő ember száján buknak ki a szavak véresen, rémesen, tüzesen...

A Golgotát általában a világtörténelmi pillanathoz mérten víziósan: elsötétült éggel, megrendült földdel, feldúlt arcú és mozdulatú emberekkel ábrázolják. Prokop Péter (Rómában élő hazánkfia, papfestő), Kálváriáin brutálisan józanul ragyogó napfényű várost tesz a kereszt köré, mely sugározza a profán élet eseménytelenségét s a mindennapi élet kisszerű gondjainak tömegét és áradatát is. És ebbe a hangulatba szúrja bele a keresztet, mintegy mondván: a profánságtól elborított világban áll a meggyötört Krisztus, Ő hoz megoldást. Máté „arra menőkről”, Lukács „báméskodókról” beszélve utal erre.

Jézus hét szava a kereszten, ha kissé értelmük mélyére nézünk, ugyanazokat a problémákat érinti, mint amik a Miatyánkban vannak szép sorba téve. A kereszten úgy jönnek, ahogy a pillanat kívánta, és mindegyikről nem is tudjuk, melyik volt előbb, melyik utóbb. Ezért a Miatyánk sorai szerint vesszük fontolóra ezeket.

Szenteltessék meg a Te neved!

Az Isten dicsőségéért imádkozunk először, a kereszten szenvedőnek utolsó szava — János (19,30) szerint: — ez: „Beteljesedet”. Mátéból azt lehet következtetni, hogy hangosan kiáltva mondta, hisz ezt írta: „Most Jézus még egyszer hangosan felkiáltott és kilehelte lelkét” (Mt 27,50). A jelenlévő János szerint csak „mondta”. Akár kiáltva, akár a halálba omolva, sóhajtvá mondta, de ebbe az egy szürke szóba belefoglalta egész életének lényegét. Nemrég a főpapi imában summázza küldetését: „En megdicsőítettek a földön: a feladatot, amelynek az elvégzését rám bízta, elvégeztem.” Különös, hogy Jézus az Atya megdicsőítését megváltó szenvedésének, de főképp az azt okozó emberi bűnnek a látomásakor hangsúlyozza. Amikor a földbeeső gabonaszem említésére „megrendül” a lelke, e lelkét megülő lesújtottságon azzal emelkedik felül, hogy imádkozza: „Dicsőítsd meg nevedet, Atyám!” (Jn 12,28). Mikor az utolsó vacsorán Judás eltávozik és „a kárhozat fiát” szeliden és diszkrétan útjára bocsátja, Jézus beszélni kezd: „Most dicsőül meg az Emberfia, s az Isten is megdicsőül benne.” (Jn 13,31) — Hogy miről is van itt szó, valójában azt csak a fordított példán szemlélhetjük: Mózesén, aki igazán választottja volt az Istennek. Mikor a nép hitetlenkedett Meribánál, és e hitetlen nép számára vizet ígér az Isten, Mózes kétkedő formában üt kétszer a sziklára. A víz kifakad a sziklából, de Isten ezt mondja Mózesnek: „Mivel nem hittetek nekem, s nem dicsőítettetek meg Izrael fiainak szemeláltára, nem vezethetek el ezt a népet az ígért földjére” (Szám 20,12). Amit Mózes nem tett meg, megtette Jézus: utolsó pillanatában is, az őt elborító bűnök és halálba vivő szenvedések csupán megdicsőítette, szentnek vallotta Istenét —, ingadozás nélkül.

Egyetlen, egyszerű szóval fejezi ki gyötrelmei között a legnagyobbat, a legtöbbit, a leg-szentebbet. — Vajon egy-egy halálba hulló ember gyötrelmei között elszuttogott „Jaj Istenem!” nem jelenti-e azt, hogy a talán messze letért ember nemcsak a segítségért folyamodik, de e folyamodással elismeri, hogy Isten fölötte van szenvedéseinek is, bűneinek is! Persze ezt kívülről nem tudjuk eldönteni, de e sablonos fohászokodás hőköt, átéltséget az Isten le tudja mérni.

Jöjjön el a Te országod

A második kérés Isten országának eljöveteleért van, ami nem más, mint „igazságosság, béke és öröm a Szentlélekben” (Róm 14,17), s ami után vágyakozókat éheseknek és szomjasoknak nevezi maga Jézus is (Mt 5,6). De már Izajás a megváltásra vagyis Isten országára várakozókat „szomjazók”-ként hívja az élet vizeire (Iz 55,1). Maga Jézus sem nevezi másként a rá várakozókat (Jn 7,38). És a Jelenések könyvének fölső záradékában ismételt halljuk a fölszólítást: „Aki szomjazik, jöjjön. Aki kívánja az élet vizét, ingyen igyék” (Jel 22,17). — Ami a szomjúságban emberi képet kap, azt fogalmazza meg Szent Pál: „Maga a természet sóvárogva várja Isten fiainak megnyilvánulását... Tudjuk ugyanis, hogy az egész természet együtt sóhajtozik és vajódik mindmáig. De nemcsak az, hanem mi magunk is, akik bensőnkben hordozzuk a lélek csíráit, sóhajtozunk és várjuk a fogadott ifjúságot...” (Róm 8,19). — Jézus a kereszten ezt mondta: „Szomjazom.” De — mondja Máté — amikor megízlelte, nem akarta meginni a fölkinált italt (Mt 27,31). Nyilván ő volt akkor legtávolabb az Isten uralmának megnyilvánulásától. Most mutatkozott meg, mit jelent az, hogy „Az Istennel való egyenlőséget nem tartotta olyan dolognak, amelyhez föltétlenül ragaszkodnia kell, hanem szolgálai alakot vett föl, kiüresítette magát” (Fil 2,6). Atézerte minden igazságra, igazságosságra, öröme és békére szomjas ember győrtelmét és sóvárgását. És csak ennyit mondott: Szomjazom! Egy biológiai hiányérzetbe sürté bele az Isten országára várók sóvárgását.

Sokszor milyen rejtett utakon fakad ki az evilágtól űzött ember szívéből az Isten után való vágyakozás! A fölismérhetetlenségig el tud torzulni a kínban elgyötört ember lelke mélyéről feltörő kiáltás vagy sóhaj, amikor az igazságtalanságból, az élet örömtelenségeiből és békétlenségeiből az Isten országának kegyelmeit hiányolva jajdul föl. A szenvedő ember éppen azért, hogy fájdalomában tiltakozik, véres vallomást tesz amellett, hogy van s kell lennie egy világnak, ahol „nem lesz többé halál, sem gyász, sem jajgatás, sem vesződség” (Jel 21,4). Jézus „szomjazom”-jában benne égett a „Jöjjön el a Te országod!”

Legyen meg a Te akaratod

Isten teremti akaratába belenyugodni nem jelent különöset. Akarni az életet, az élet ki-fejlését, fényét és boldogságát, hozzájárulni a világ fejlődéséhez, annak boldogulásához, — ez mind a Teremtő Isten szándékában van. De amikor Isten kezd egyenesen írni görbe betűkkel, amikor meg akarja mutatni, hogy „Istennek a balgasága bölcsőbb az embereknél, és Istennek gyöngesége erősebb az embereknél” (1Kor 1,25), akkor áll próba elé a lélek. Amikor Isten meg akarja mutatni, hogy nemcsak élettől származhat élet, hanem a halálból is lehet életet fakasztani, és nemcsak a világ építő erővel lehet az életet gazdagítani, hanem az ellenerőket is be lehet kapcsolni a magasabb élet szolgálatába, akkor hívja ki az embernek az isteni akaratához fonódó állásfoglalását.

A kereszten Jézust elárasztották az élet negatív erői. Ott tombolt körülötte és rajta minden emberi és ördögi gonoszság. Jézus — mikor a szoltár szerint ezt mondja: „A víz már torkomig ér, és belesüllyedtem a mély iszapba, lábam nem talál talajt” (Zsolt 69, 3) — „hangosan kiáltott: Atyám! kezembe ajánlom lelkemet” (Lk 23,46). A gyermek a tanító, a beteg az orvos, a kegyelmet kérő sértő a sértett kezére bizza önmagát. Így Jézus a világot átfogó erők birtokosára és a történelmet irányító hatalom, vagyis Isten atyai kezére bízta magát. Szébb, jobb és közvetlenebb ima nem hangozhatott el az első Miatyánk kiegyensúlyozott és fogalmazásában is tökéletes kijelentésénél. De az teszi drámaivá, hogy ezt Jézus „hangosan kiáltva” mondta. A kiáltás távoltságot tételez föl vagy ellenérzéseket, vagy pedig zajgó ellenhangokat. Lukács a kiáltás erejét még fokozottan kiemeli azzal a tautológiának ható hozzátétellel: „fóné megalé” (=nagy hangon). Min kellett átkiáltania? A saját fölfokozott „megrendülésein” (Jn 12,27), és a Getszemáni kertben is jelentkező „remegésein és gyötrődésein” (Mk 14,33). Azon, amit mi isteni fölsége iránt nem merünk másként megnevezni, csak ahogy Ő nevezte meg: „Ne az én akaratom legyen” (Lk 22,42). Szinte félve kérdezzük: Mi lehetett ekkor Krisztusunk akarata?... De Jézus merte így fogalmazni, a sugalmazó Isten pedig merte szentíróval így leírni, hogy az élet gondoljaival és bajaival elborított embernek vigasztalására és útmutatására legyen.

Mindennapi kenyérünk

A kereszténységet sokszor érte és éri az a vád, hogy egyoldalúan a lélek dolgaival foglalkozik, elspiritualizálja az életet. Jézus mondását: „Ne aggódjatok életek miatt!” — félreértették a kereszténységen belül és kívül egyaránt. Nem javította ki e félreértést az sem, hogy a hét leglényegesebb kérdés sorában első helyre tette Istennel kapcsolatos kéré-

seink után a Miatyánkba. De talán fölnyitja szemünket az, hogy a keresztes véres víziójában sem hagyta ki az élet fönntartásának gondját. Tartalékolt időt és erőt arra, hogy anyjáról gondoskodjék. Természetesen lehet ennek lelki értelmet is adni úgy, hogy az egész emberiséget Anyja gyermekévé tette. De az a mondása: „Nézd, az anyád!” (Jn 19,27) —, János fülében úgy hangzott, hogy Máriát „házába fogadta a tanítvány.”

Ettől kezdve a Jézust követőknek szeretteikről való gondoskodását imává tette az Úr. És mert a mindennapi kenyér keresése és a mindennapi emberi igények biztosítása családközpontú és közösségekben a munka zaja és mozgalmassága nélkül nem történhet meg, ez maga lesz és lehet imája az élet folyamában az élet zajától elborított és megtámadott embernek. Hiszen a keresztes nem szavakban imádkozott a kenyérért, de intézkedett...

Bocsásd meg vétkeinket

Az emberi életet nem lehet leélni irgalmazás nélkül. Elviselhetetlen lesz életünk, ha nem irgalmazással élünk az emberek között. Való vagy vélt jogainknak kikövetelése és százszaalékos behajtása bírhatatlanná teszi az életet, végnélküli viták, veszekedések és háborúk zajává változtatja a békés együttélésre rendelt életteret. A Miatyánkban Jézus ezt teszi a mindennapi kenyér gondja után az emberi élet tengelyévé: irgalmas légy, hogy neked is irgalmazzanak.

A keresztes az Úr Krisztus a lényegét ragadja meg, a kiinduló pontot: nemcsak megbocsát az ellene vétkezőknek, de ő esedezik: „Atyám, bocsásd meg nekik, hisz nem tudják, mit tesznek” (Lk 23,34). Igaz, hogy a keresztesítés végeztével mondja ezt, de nyilván vonatkozik ez nemcsak a „bámszokó nép”-re, hanem a halálos ítéletet kieresztoló és a keresztes alatt „gúnyolódó” főtanács tagjaira is. Legalább is ezt kell gondolnunk, hisz szent Péter a kiadó Szentlélektől sugalmazva beszédében Jézus igazságtalan halálára utalva így szól: „Tudom, testvérek, hogy csak tudatlanságból tettétek, amit tettétek; ahogy vezetőitek is” (ApCsel 3,17). Bár nem kétséges, hogy tudatos volt bennük a bűn. Hisz csak nemrég válaszolt a farizeusok kérdésére: „Csak nem vagyunk mi is vakok? — Ha vakok volnátok — felelte Jézus — nem volna bűnötök. De azt állítjátok: Látunk. Ezért bűnötök megmarad” (Jn 9,14). Mégis, valamit meg akar mutatni nekünk e véres kéréssel az Úr. Rá akar mutatni a minket körülvevő és bennünket kízó bűn és a bűnös üdvőtörténeti szerepére. Mint ezt szent Péter főntebbi beszédének folytatásában mondja is: „Am az Isten így váltotta be, amit minden prófétája által hirdetett, tudniillik, hogy Krisztus szenvedni fog” (ApCsel 3,18). Szent Pál ezt röviden így mondja: „Vétkükből üdvösség fakadt... vétkük gazdagítja a világot...” (Róm 11,11). Ezzel azt fejezi ki, hogy a vétkeket nemcsak külsőleg kell szemlélnünk, hanem rá kell találnunk a mélyén jelentkező isteni titoknak, mely a vétke által is üdvöt képes és akar teremteni bennünk.

Csak így lesz érthetővé Jézus parancsa az ellenszeregettről. És főleg az: „Boldogok vagytok, ha miattam gyaláznak és üldöznek benneteket és minden rosszat rátok fognak” (Mt 5,11).

A próbatétel órája

A hatodik kérdésben bevalljuk alázattal erőink határolytságát és kérjük az Istent, ne tegye ki lelkünket a kísértésnek. Az alázatot szinte alapvető parancsá tette az Úr. A kicsik alázatoskodni tudnak. Csak a nagyok képesek az igazi alázatra. Egy igazán nagy tudós mindig alázatos, hisz a „docta ignorantia”-t vallja. Nagy szent Teréz komolyan elhitte, hogy menyire nem szent.

Mindig tudatában kell lennünk, hogy az ember csak emberré képes. Az viszont igaz, hogy az Isten megbecsülte az embert azzal, hogy emberfölötti eszményeket állított eléje. Azoknak, akik még az emberségre sem képesek, azt mondja: Olyan tökéletesek, olyan irgalmasok legyetek mint az Isten! (Mt 5,48; Lk 6,36) És tudatosan olyan eszményeket állít föl, amikről maga mondja: „Embernek ez lehetetlen, Istennek azonban minden lehetséges” (Mt 20,26). Bárányként és minden fölszerelés nélkül küldi embereit a világ meghódítására (Mt 10,9; 16). Körülbelül így küldi a kereszteseket is tanúbizonyágtételre. És meghív bennünket tervének megvalósítására, hogy bemutassa: az erő az erőtlenségben lesz teljessé (2Kor 12,9).

Ez természetesen azt jelenti, hogy „testünkben folyton-folyvást viseljük Jézus szenvedését” (2Kor 4,10), és azt, hogy „vállaljuk gyalázatát” (Zsid 13,13). Ennek a megpróbáltatásnak a csúcsa az, amit már a próféta is borzalommal sorol el: „Bár a mi betegségeinket viselte... mégis Istentől megvertnek néztük, olyannak, akire lesújtott az Isten, és akit megaláztott”

(Iz 53,4). Természetes, hogy ebben a helyzetben Jézus „hangosan felkiáltott: „Én Istenem, én Istenem, miért hagytál el?” (Mt 27,46) Minden idők minden imádkozójának kiáltása ez. Jézus is a zoltárt idézi. De ehhez hasonlót idézhetett volna: „Kelj föl!” (Zsolt. 3.). „Meddig késlekedel?” (Zsolt. 6.) „Ébredj fel, én Istenem!” (Zsolt. 7.) „Uram, miért vagy oly messze?” (Zsolt. 9.) „Meddig feledkezel meg rólam, Uram, meddig rejtet el arcodat előlem?” (Zsolt. 13.) — Ha csak belelapozunk a Zsoltárkönyvbe, szinte mindenünnen előbukkan a lélek keserű fölkiáltása, mely az istenközelséget hiányolja.

A kísértések és próbatételek közül a legnagyobb az Istent szolgáló számára a hallgató, a titkok távolába rejtőző Isten. Ezt a fájdalmát nemcsak a hatodik kérdés tiszteletteljes és emelkedett légkörében és stílusában lehet elmondani, de a megpróbált embernek fájdalmas, szinte szemrehányásként ható formájában is. Miként a zoltáros tette, — és miként Jézus a kereszten.

De szabadíts meg a gonosztól

Jézus azt akarta, hogy minden nap ráriadjunk a kárhozat valóságára. „A gonosz” végkifejletében ez, és helyrehozhatatlansága a legborzasztóbb. Anyyira, hogy Jézus az átszenvedett Getszemáni kerti vérverítkezés után, az elítéltetés és kereszthordozás fájdalmi és fáradalmi között is mintegy megelevenedik, a féltő szeretet eleveenségére ébred, mikor Jeruzsálem leányait az igaz bűnbánatra oktatja: „Ne engem sirassatok... Mert ha zöldellő fával így tesznek, mi lesz a sorsa a kiszáradt fának?” (Lk 32,31). Szinte átég szenvedéseinek vérfüggönyén a kárhozat tűzének látomása, és elfeledkeznek a saját gyötrelmeiről.

Sohasem szabad ezt a hetedik kérdést úgy imádkoznunk, mint a bal lator mondta: „Szabadíts meg magadat és minket is” a kínoktól (Lk 23,39). Ez is kérdés volt az Urhoz, de mégsem volt ima. A másik nem kérte a szabadulást a kínoktól, sőt vállalta nemcsak a további kínokat, hanem azt is, amit hitének próbájaként foghatunk föl. Azt t. i., hogy ez az Istenfiú — Jézus — az istentávol sötétségében és jeltelenségében hal meg, és ő, a lator nem inog meg hitében a bizalmában. Ezért hallja Jézustól a fölmentő szót: „Bizony mondom neked, még ma velem leszel a paradicsomban” (Lk 23,43). Az örök kárhozattól való irtózás, mit Jézus önt belénk, elviselhetővé teszi számunka a jelen élet ütközéseit és szenvedéseit.

A betlehemi Miatyánk

A véres Miatyánk arra mutat rá, hogy a mi Urunk nemcsak magányban megtüzesült és látomásoktól megfényesült imákat tudott mondani, de engedte, hogy a szenvedés idején auralomra jussanak benne az emberi fájdalmak lelket szaggató érzése, és ezeket tette imává, imáinak kiinduló pontjává. Mi lenne, ha mi nemcsak az idegtépő szenvedésekben, de a mindennapi élet hajszoltságában, figyelemtörő gondjaink és összeszedettségünket darabokra tépő benyomásaink között fel-felkiáltanánk a „hét szó” mintájára, és ezekkel fejeznék ki a világ lármájában Istenhez való kapcsolódásunkat, a Vele való egyesülésünket?

De talán nekünk még valóbban szól a betlehemi Miatyánk, Jézus betlehemi csendjének imája. Mi poézist csináltunk a betlehemi barlangból és a karácsonyból. A pásztoroknak megjelenő angyalsereget az istálló köré is átvittük, pedig az evangéliumok egyike sem írja ezt. Az angyalok éneke és fénye sugározott a pásztorok szeméből a gögicsélő és siránkozó Kisdredre, de valójában csak „Máriát, Józsefet és a jászolban fekvő gyermeket találták meg” (Lk 2,16). És ezt éppen az a Lukács evangélista emeli ki, akinél a gyermekégtörténetben is, az evangéliumban is többször szerepelnek angyalok.

Az angyalok fénye valahogy eltakarja előlünk az istálló istálló-voltát, annak szegénységét, megalázó jellegét. Valahogy elfeledkezünk azokról a nagy társadalmi mozgásokról, amit az összeírás jelentett. Hogy esik áldozatul a bizonyára gondosan előkészített názáreti ház berendezettsége a császári szeszélynek, és hogy kerülnek a népek vándorútjára, és a száműzetés szomorú világába azok, akik tudták a hitből, hogy ki az, aki leérkezik a földre. És nemcsak Betlehemben zárkóznak el Jézus elől úgy, mintha nem is volna Isten, hanem később Názáretben is. Rokoni és földjei megnyilottság nélkül és érzéketlenül mennek el mellette csodái és elragadó prédikációs idejében is (Mk 3,21 és Jn 7,5) — mennyivel inkább a názáreti csend idején?!

És mindezek között az emberi mozgalmasságok között hogyan reagál az emberré lett Isten? A Betlehemben még beszélni nem tudó gyermeket a Zsidóknak írt levél szerzője által szólaltatja meg a kinyilatkoztatás Istene. Ezt írja: „Amikor a világba lép (Jézus), így nyilatkozik: Nézd, megyek Istenem, hogy teljesítsem akarodat” (Zsid 10,5). Ezt mondja 12 éves korában is: „Nem tudtátok, hogy nekem Atyám dolgaiban kell fáradoznom?” (Lk 2,49) Ez a két megnyilatkozás ugyanazt az isteni akaratot tiszteli, és teszi lelke egyetlen imájává.

Valahogy úgy vagyunk ezzel, mint a napfényel, melyet az üvegprizma hét színre bont. A Miatyánkokban hét kérésre bontott isteni ima lényegében egy: az isteni akarat föltétlen tisztelete mindenben. Ez foglalja össze és olvasztja egyggyé a hét kérést. És ekkor rájövünk, hogy miért is van feljövőben Jézus szent Gyermekségének a csillaga. Mert emberi nyelven, ki nem mondottan is az isteni akaratnak föltétlen imádója volt.

Ha a modern gondolkodás érdeklődést mutat a yoga, a hinduizmus, a zen és testvéreik felé, melynek mindegyike azzal kezdi a megalapozást, hogy átadja magát teljesen és vakon, minden fönttartás és bírálat nélkül a nagy s föltűnt érvényesülő törvényeknek (tao, brahmanizmus) egészen a gyakorlatot vezető önkényes akaratának való engedelmességig (zen), akkor egyre jobban látjuk, hogy milyen „modernnek” voltak a kereszténység nagy imádkozói és szentjei, akik minden életszentség és minden lelkiesség alapjául az Isten akaratára előtt való föltétlen meghajlást jelölték meg, de nem kényszerből és fegyelmességéből, hanem szeretetből.

Asszisi szent Ferenc imája végül is ebben csúcspontot ér el minden böjtölés, elvonultság és aszkézis után: „Ki vagy Te édes Istenem? És ki vagyok én szegény bűnös?” (Kaposy: Fioretti, 166. o.) — Tauler koldusa ezt mondja: Jobb nekem Istennek a pokol kínjait szenvednem, mint Isten nélkül a gyönyörökben lennem. — Avilai Nagy szent Teréz szinte ugyanígy beszél: „Legjobb, ha az ember Isten karjaiba veti magát. Ha az égbe akarja vinni: csak rajta! Ha a pokolba: azt sem bánja, mert hiszen Ővele, az ő kincsével megy oda... Tegyen vele Ő szent Felsége, mint sajátjával.” (Onéletrajz, XVII. f.) Ugyanezt hirdeti Liziói szent Teréz az ő *kis útjában*, mely az élet minden mozdulásában megkeresi szerető bizalmával az Isten atyai kezét: az elragadtatástól kezdve a lelki sötétségekben át a nagymásokkor fröcskölve mosó nővértársa bosszantó viselkedésének eltűréséig. Mindez azonban akkor lesz világossá előttünk, ha rájövünk arra, hogy Isten nemcsak a csöndnek Istene, de a zajé is; nemcsak a rend Istene, de a rendtelenségé is. Nemcsak a sima utak vezetnek Hozzá, de a göröngyös és kanyargós utak is az Ő útjai.

Jézus két nagy csendje, a *Betlehem* és a *Golgota csendje* tele van mindazzal, amit mi zajártalomnak nevezhetünk. Jézus megmutatta, hogy e világ dolgainak áradó sodrában, az idegtépő nyugtalanságok és nyugtalanítások között is lehet istengyermeki öntudattal végigmenni. Ezt az egyszerű odaadást kell megtanulnunk Tőle.

Gerhard Lohfink

A MEGÚJULÓ HITÉLMÉNY

Gerhard Lohfink az Újszövetség professzora a Tübingeni Katolikus Egyetemen. Pontosan átgondolt és kiegyensúlyozott szentírásmagyarázati irányt képvisel. Kutatási területe mindenképp előtt az, hogy a világ végéről szóló újszövetségi tanítást a modern világ hit- és imaéletébe illesse be. Felszabadítja a bibliai szemléletet a korához kötött nézőpontoktól és így a mai, kritikailag gondolkodó ember számára is hihetővé teszi a kinyilatkoztatás alapigazságait. Teológiai meglátásait könnyedén és meggyőzően tudja átültetni az igehirdetés mindennapi nyelvzetébe.

Az itt közölt tanulmány egy, még nem publikált előadásának szövege, melyet a szerző 1976 őszén küldött meg a *TEOLÓGIA* olvasói számára.

1647-ben Blaise Pascal, a francia tudós olyan kísérletet tervezett, amelyben egy higanyoszlop segítségével kimutatja a légnomás függését a magasságtól. Kísérletét egybekapcsolta a Clermont-tól délre fekvő magas hegy megmászásával. Ez az esemény volt az első alkalom, amikor kísérletileg is igazolták a légnomás és magasságváltozás összefüggését. Természetesen az 1647. évi nevezetes hegymászás nem az első fizikai kísérlet az emberiség történetében. Mégis olyan kísérlet, amely mindmáig jelként hat. Jele, útjelzője lett az egzakt kísérleti tudományok mindent magával ragadó, az emberiséget elbűvölő győzelmi útjának. És ez az ünnepi felvonulás mindmáig tart. Meggyőző ereje alól senki sem vonhatja ki magát. Az egzakt tudományok olyan kísérleti rendszerekkel dolgoznak, amelyeket mindenki ismételtetni és ellenőrizni lehet. A jelenben is mindannyian átéljük, hogy miként változtatja meg az egzakt tudomány a világot. Látjuk, hogyan történnek az új feltalálások, hogyan tervezik meg a találmányokat, hogyan teszik lehetővé a fejlődést, ami az emberi tudást egyre jobban gyarapítja. Felmerül a kérdés, ha ez így halad tovább, vajon nem fog-e a hit reménytelenül

lemaradni vagy megrekedni eddigi útján? Hiszen úgy tűnik, hogy a keresztény hitből éppen az hiányzik, amiben az egzakt tudomány kitűnik: a kísérlet, a mindig megismételhető kísérleti rendszer, — az a lehetőség, hogy utána mérjenek és mindenki meggyőződjék róla. Tehát a közvetlen igazolásnak — verifikálásnak —, vagy a tévedés kimutatásának — a falzifikálásnak a lehetősége hiányzik a hitből.

A KERESZTÉNY HIT VALSÁGA. Éppen emiatt a szemlélet miatt jutott a keresztény hit ma minden eddiginél nagyobb válságba. Egyre inkább felmerül a kérdés, lehet-e és szabad-e az embernek ma még valamit „hinnie”? Vállalhat-e a modern ember olyasmért felelősséget, mint a hit? Hiszen úgy tűnik, hogy a hit semmi más, mint olyan sötét és vak bizalom, amit nem lehet felülvizsgálni, amit semmiféle kísérlet nem erősíthet meg. Úgy látszik, hogy a helyzetünk olyan a hittel, mint azé az emberé, aki sötétben tapogatózik. Hogy vajon megtalálja-e a helyes utat, vagy sem, — az többé kevésbé a szerencse dolga, ezt előre sohasem tudhatja. — Mivel a mai világban szinte mindenütt a kísérleti módszer jut érvényre, azért a hittel szemben gyakran szorongó érzés támad bennünk. Sok keresztény ezt a szorongást nem is képes szavakba foglalni, bár jó ideje él benne. És minél erőteljesebben érvényesül az egzakt, a kísérleti, a tapasztalati gondolkodásmód, annál jobban fokozódik a keresztény hit valósága —, hacsak közben nem történik valami más! Mert fel kell végre ismernünk, hogy a hit terén is lehetséges valamiféle kísérlet. Nemcsak az egzakt tudománynak van kísérleti módszere, hanem a hitnek is. A „kísérlet” — ami az „experimentum” latin szóból ered — *nem jelent mást, mint tapasztalatot, megtapasztalást.*

A HIT MEGTAPASZTALÁSA. Minden kétséget kizáróan létezik hitbéli élmény, olyan élmény, amelyben elmélyedhetünk, olyan tapasztalás, amely mindegyikünk számára nyitva áll és amelyben újra és újra részesezhetünk. Arra a kérdésre, miből áll ez a keresztény élménytapsztalás, ezt válaszolom: mindenek előtt *három elemet* tartalmaz: *a belső béke, a vígasz és az öröm élményét.* Már ebből is nyilvánvaló, hogy itt nem olyan élményről van szó, amely a felülethez kötődik, amely gyorsan jön és ugyanolyan gyorsan el is tűnik —, hanem olyanról, amely szívünk mélyén születik. De nem is olyan tapasztalás ez, amire könnyen és olcsón tehetünk szert, amit — hogy úgy mondjam — „utánunk dobnak”. Van, amikor az embernek áldozatot kell hozni érte, oda kell adni valamit életéből. De ha egyszer volt valakinek ilyen élménye, azt soha többé nem felejtí el. Hogy is írhatnám le ezt a keresztény élményt? — talán szent Pál levelei segítségével? Amit ő leírt, annak minden sora olyan tapasztalásból fakad, amiről itt szó van. De a páli levelek elemzése sok időt venne igénybe. Ezért csak arra tudom kérni az olvasót, hogy tekintsen vissza saját életére, keressen benne olyan tapasztalásokat, amelyeket ő maga élt át. Volt-e már olyanban része, hogy minden külső nyugtalanság ellenére is elárasztotta a belső béke? Átélt-e már olyant, hogy valamit önként adott oda és akkor hirtelen megérezte, hogy most többje van, mint volt — rendkívüli öröme és vígasztalása. Átélt-e azt, hogy hibáját beismerte, bevallotta és éppen ebben a vallomásban vált bensőleg szabaddá? Vágyódott-e valaha arra, hogy jó legyen, nemcsak alkalmasszerűen, hanem egészen és mindvégig? Volt-e már valaha olyan mélységes, csendes öröme, amelyet ember nem adhat, és amely mindig kapcsolatban tart az Istennel? Átérezte már egyszer is azt a megrendítő élményt, hogy most Isten előtt áll és többé nem térhet ki előle?

A HIT MEGVILÁGOSÍT. Mindezek különféle megnyilvánulási formái az egyetlen alapélménynek: a hit megtapasztalásának. Mindenki eljuthat ilyen élményekre, szerezhet ilyen tapasztalatokat, ha valóban hisz és Istenre hagyatkozik. Hinni tehát nem egyszerűen annyit jelent, mint vakon a sötétbe ugrani. A hitnek vannak élményei, tapasztalásai, sőt kísérletei is. Egyszer kezdünk el vele mi is kísérletezni. Próbáljuk ki, mi tesz bennünket boldogabbá: ha gyűlölünk, vagy ha szeretünk? Próbáljuk ki, mi biztosít számunkra több békét: ha mások rendelkezésére állunk vagy ha csak mindig magunkra gondolunk. Kísérletezzük ki egyszer ezt is: Néhány héten át ne imádkozzunk, ne gondoljunk Istenre, „hagyjuk Őt ki egészen a játékból”, feledkezzünk meg róla. Utána hasonlítsuk össze ezeket a heteket életünk azon idejével, amikor imádkoztunk, Istennel éltünk, amikor rátekintettünk, feltártuk előtte szívünket. Vizsgáljuk meg magunkat józanul és hibamentesen — ahogy egy kísérlethez illik —, mikor voltunk boldogabbak és milyen volt az emberségesebb életmódunk? Nem félek tőle, hogy ilyen kockázatos kísérletet tanácsoljak. Saját tapasztalatomból tudom, hogyan végződik. — A lényeg az, hogy merjünk végre egyszer ráhagyatkozni Istenre, bízzuk magunkat egészen rá és akkor észrevevessük, hogy vajon életünk fényesebb lett-e vagy sötétebb, biztosabb vagy bizonytalanabb, értelmesebb vagy céltalanabb. *Ezért állítom, hogy van valódi hitélmény, létezik a hitben is kísérlet, — hogy nemcsak sötétség van a hitben, hanem a hitnek van fénye, ragyogása is.*

Mindenesetre az, amit eddig mondtam, még nagyon egyoldalú. A keresztény élmény nemcsak egyes embernek esetleges élménye, nem csupán az én belső tereiben lezajló tapasztalás, nem csupán visszavonulás saját szívünk mélyére, hogy ott megtaláljuk Istent. Nem, a keresztény élmény egyidejűleg a másikkal együtt megtapasztalt élmény, a közösség élménye, élmény azokkal, akik ugyanazt az utat járják.

HITÜNK TÖRTÉNETE. Egyáltalán nem az a helyzet, hogy egyedül állunk saját hitélményünkkel, vagy hogy mindig a nullpontról kell kezdenünk tapasztalásunkat. Amikor átéljük a leírt élményeket, akkor egy olyan hosszú történelemben lépünk be, ahol már sokan jártak előttünk. Hiszen a mi hitünk már Ábrahámnál kezdődött, vele, akit Isten kihívott szülőföldjéről és új hazába vezetett. Hitünk mély összefüggésben van Mózes hitével és Jeremiás hitével. Hitünk benső kapcsolatban van szent Péter, szent Pál és szent Ferenc hitével. A korábban élő keresztények hitélményei már magukban hordozzák a mi hitünket is. *Hitünk tehát egy hosszú és mélyeséges hittörténetnek* a folytatása. Hitünk sok-sok nemzedék élményeiből sűrűsödött össze, de ismételten megújuló, mindig új szavakba foglalható és újból összerendezett együttese azoknak az élményeknek, amelyekben több mint háromezer éve részesednek az emberek. Ezeknek az élményeknek nők és férfiak, fiatalok és idősek, egyesek és csoportok egyaránt részesei voltak. Ilyen hitélmények jelentkeznek a boldogságban és a nyomorúságban, egészségben és betegségben, szentségben és bűnben. És ezekben az összefüggő és ismétlődő istentapasztalásokban piros fonálként húzódik ugyanaz az alapélmény: Isten nem valami távoli idegen, hanem közeli és szerető Isten. Ő a „megbízható” Isten, aki akkor is megtartja hűségét, ha az ember hűtlenné válik. Ugyanakkor Ő az abszolút Úr, akinek tekintete elől senki sem vonhatja ki magát és nem lel békére többé az, aki tőle elszakad.

A „KINYILATKOZTATÁS” FOGALMA. Hozzászoktunk ahhoz, hogy a keresztény hitet a kinyilatkoztatás szerint szemléljük. Azt mondjuk: az Isten *kinyilatkoztatta magát*. A keresztény hitigazságok *kinyilatkoztatott igazságok*. A kereszténység *kinyilatkoztatott vallás*. A „kinyilatkoztatás” fogalma a felvilágosodás óta döntő kifejezés lett a kereszténység lényegi összefoglalására. Meg vagyok győződve arról, hogy a kinyilatkoztatás fogalma nélkül nem sokra jutottunk volna, mert ez a fogalom hitünkrol valami lényegeset és döntőt mond ki. De arról is meg vagyok győződve, hogy a kinyilatkoztatás fogalmát gyakran és veszélyes módon félreértik. A kinyilatkoztatás egyáltalán nem azt jelenti, hogy az Isten „kivülről” beszél bele a mi világunkba, vagy éppen onnan „felülről” rendeli el a maga igazságait. A kinyilatkoztatás sokkal inkább azt jelenti, hogy mi, emberek a hit, a remény és a szeretet merész kockázataiban átéljük a magunk istenélményét, és Isten ezekben az emberi és evilági tapasztalásokban tárja fel önmagát előttünk. Így tehát szilárdan hihetjük, hogy a kereszténység a kinyilatkoztatott igazságokból él, — de egyidejűleg meg lehetünk győződve arról is, hogy a kereszténység nem más, mint összegyűjtött és ezerszeresen „kikísérletezett” hitélmény. Leírhatjuk a kereszténység lényegét úgy is, mint Istentől közölt kinyilatkoztatást, és igazunk van. Am leírhatjuk a kereszténységet úgy is, mint hitélményt, mint a legbelsőbb mélységekbe hatoló, Istentől nekünk ajándékozott istenélményt, — és akkor is éppen úgy igazunk van. Amint leírhatjuk Jézus Krisztust úgy is, mint Istentől küldött kinyilatkoztatót, de ugyanakkor beszélhetünk Krisztusról, mint olyan emberről, aki Isten felé kimondhatatlan és végtelen nyitottságban élt és olyan tökéletesen egyesült istenélményében, hogy Őbenne Isten teljességgel kimondhatta önmagát.

A kereszténység tehát a hitélmények olyan hosszú történetének fogható fel, amely Ábrahámval kezdődött és Jézus végső és kimondhatatlan istenélményében érte el csúcspontját. Ettől kezdve a keresztény ember hitének kockázataiban és kísérleteiben mindig újból megtapasztalja a kereszténységet úgy, mint számtalan sok ember megélt, át szenvedett és végül felszabadított istenélményét. Olyan emberek tapasztalásai ezek, akik hittek. Ez a felismerés az utóbbi években nekem magamnak is igen sok bátorságot és bizalmat ajándékozott. Csak ebből a belátásból kiindulva tudtam megérteni sok mindent a Bibliában. Például a következőket:

AZ ÖSEGYHÁZ MEGTAPASZTALÁSAI. Az Apostolok Cselekedeteiben gyakran szó esik arról, hogy a híveket milyen mély öröm töltötte el — a Szentlélektől elragadtatásba estek —, belsőleg megvizsgálatódtak —, összejöttek a szív örömeiben és egyszerségében —, egybegyűltek imára és megbeszélésre —, és ilyenkor az Isten új utakat mutatott meg nekik. Magunk is könnyen összeállíthatunk ilyen szentirási részeket. Régebben ezeket a kijelentéseket jámbor túlzásoknak, Lukács evangélista „vágymainak” tartottam, aki eszményi képet akart festeni az első közösségekről. Ma már másként gondolkodom erről. A legutóbbi évtizedekben egész világosan kimutatták, hogy a tisztán dogmatikus rendszerű kereszténységnek nincs többé jövője. A „tisztán dogmatikus kereszténységen” olyan kereszténységet ér-

tek, amelyben a tanítási elvek állnak az első helyen, és ahol az emberek csak ésszerű meggyőződésekhez ragaszkodnak, de nincs többé keresztény élményük.

Az utóbbi évtizedekben felismerték, hogy a hit mindenütt, ahol csak teret nyitottak az élő keresztény megtapasztalásnak, egyszerre üdévé és vonzóvá lett. A közelmúltban sok keresztény csoport és sokféle olyan közösség keletkezett, amelyekre fel kellett figyelniük. Számos egyházi közösség van, ahol valami hirtelen megváltozott, — a csoportok és közösségek feltáruultak a keresztény élmény számára és most egyszerre kimondottan és pontosan ugyanazokat a megtapasztalásokat élik át, amelyeket Lukács írt le. Ezért hiszem ma már azt, hogy Lukács nem vágyálmaít írta le, hanem a valóságot. — Ha Lukácsnál, még inkább Pálnál, oly gyakran esik szó a Szentlélek örömeről, békéjéről és vigaszáról, arról, hogy Isten új utat mutatott meg —, hogy a hit győzedelmeskedik, — hogy az Isten Lelke mindent megváltoztat, — akkor ezek egyáltalán nem „vágyálmok” voltak, hanem ez volt a ténylegesen megtapasztalt valóság.

AHOL A NYELV FELMONDJA A SZOLGÁLATOT. Meglehetősen sokat szoltam a keresztény élményről, még pedig azért, mert meg vagyok győződve, hogy a keresztény hit végső soron nem a szigorúan őrzendő tanbeli elvek rendszere, hanem olyan élményeknek és tapasztalásoknak a története, amelyet Isten tárt fel számunkra. Ezen az úton már számos ember járt előttünk, ebbe a történelmi folyamatba mi is beléphetünk és nekünk is továbbítanunk kell élményvilágunkat, tapasztalatainkat mások számára. Sokszor talán az a benyomásunk, hogy ma ritka vagy nagyon kevés az igazi, élő keresztény tapasztalás —, ezért szeretnék pontos megkülönböztetést tenni. Meg vagyok győződve arról, hogy ma is sok kereszténynek van komoly imádságélménye. Sokan vannak, akik keresik Istent és sokan meg is találták Őt. Számos ember valóban elmondhatja, hogy öröme az Isten, hogy ha Krisztusért áldozatot hozott, azt számszorosán visszakapta. Azok számára, akik megvalósították, hogy másokért éljenek, e tapasztalás sok öröm forrása. Sokan vannak ma is, akik szólanul és türelmesen napról napra lelkiismeretük szerint cselekednek, bátran Istenre hagyatkoznak és Benne nem csalatkoznak. Nem, én egyáltalán nem gondolom, hogy ma már nem volna keresztény megtapasztalás. De úgy látom, hogy ezek az élmények csak ritkán jutnak napfényre, hogy visszatartjuk és nem merjük elmondani ezeket. Szinte szégyelljük őket és ezért nem beszélünk róluk. És mivel ritkán mondjuk el hitélményeinket, ma már szinte kihaltak a helyes kifejezések, amelyekkel tapintatosan és mégis őszintén közölhetnénk azokat. Nem egyszer saját testvérünkkel sem merünk imádságainkról beszélni. Házastársak restellik elmondani, hogy Isten meghallgatta kérésüket. Gyermekeink előtt titkoljuk Istennel folytatott kétségeinket, küzdelmeinket, keresésünket és rátalálásunkat.

És milyenek az istentiszteletek? Már régen nem azok a „helyek”, ahol minden egyes ember szabadon kifejezhetné örömet és bánatát, szorongását és boldogságát, dicséretét és háláját. Ez nem volt mindig így és nem is kell, hogy mindvégig így maradjon. Amíg azonban istentiszteleteink átalakulnak, addig szükség van egyházközségeinkben olyan kisebb megbeszélésre hivatott csoportokra, ahol az emberek érzik, hogy befogadják, helyeslik őket, ahol kötetlenül imádkozhatnak és közvetlenül kicserélhetik hitélményeiket, ahol Szentírást olvasnának, megterveznék a rászorultak támogatását és a nehéz helyzetekben egymást is kölcsönösen segítenék és bátorítanák. Eppen erre a kölcsönös segítségre van sürgősen és feltétlenül szükségünk. Máskülönbön hogyan létezhetnénk mi, keresztények egy olyan világban, amely elidegenedett, vagy közömbössé vált a kereszténységgel szemben?

Ha csak a hegyi beszéd etikáját nézzük, máris rájövünk, hogy az az ember, aki egyedül áll ebben a világban, aligha valósíthatja azt meg. Jézus megköveteli a belső szabadságot a vagyonnal szemben, a töretlen hűséget a házastársak között, a készséget a feltétel nélküli kiengesztelődésre, a szív tisztaságát, a lemondást az erőszakról és az abszolút igazlelkűséget. Mindez csak úgy teljesíthető, ha az egyeseket az egyházközség óvja és védelmezi, egy olyan közösség, ahol mindezt a krisztusi tanácsot közösen próbálják újból és újból megvalósítani és ehhez egymásnak testvéri módon segítséget nyújtanak. Csak egy ilyen tanítványi közösség fedezetében valósítható meg a hegyi beszéd követelménye. Jézus elgondolása a tanítványok közössége számára jelent felszólítást. De vajon a mi plébániai egyházközségeink valóban ilyen közösségek-e? Jézus tanítványi közösségének értelmezik-e azok magukat? Tudatában vannak-e a keresztények az egyházközségekben egymás iránti felelősségüknek? Az egyházközségben törekednek-e a jézusi elgondolás megvalósítására? Tudatában vannak-e, hogy minden egyházközségnek egyszeri és megismételhetetlen történelmi feladata van Isten előtt?

MA KÉTFÉLE EGYHÁZKÖZSÉG VAN. Itt érkezünk ahhoz a ponthoz, ahol elkallódhatnak sajátos keresztény élményeink, azok, amelyek az Újszövetségben magától értetődőek voltak. Az ősi egyházközségi öntudat korunkban kevéssé található meg. De a fordulat már lassan

kezd kirajzolódni. A legtöbb helyen új kezdeményezéseket találunk. Én jelenleg még csak két megvalósult lehetőséget látok.

Az egyik az „*ellátó egyházközség*”. Itt egyetlen lelkipásztor végez mindent, az igehirdetésben, a szentség kiszolgáltatásában saját magát „adminisztrálja”. Az ilyen helyen kevesen érzik magukat felelősnek, a hívek csak egymás mellett éldegélnek anélkül, hogy mint igazi keresztények találkoznának is egymással. Hiányzik a hitélmények kicserélése, éppen azért, mert nincs is lényeges keresztény élményük arról, hogy a hívők közösségében élnek. Ma még ez a leggyakoribb közösségi forma, amit én „*ellátó egyházközségnek*” nevezek. Félő azonban, hogy az ilyen közösségben csakhamar nem lesz semmi „*ellátó*”. Sorvadásban fog elhalni, még akkor is, ha egy ideig mesterséges táplálással tartják életben.

A másik lehetőség annak az *egyházközségnek* a kialakítása, amely valóban *közösségként értelmelzi önmagát*. Itt számos önkéntes munkatárs van és mindannyian felelősnek érzik magukat. Ezen az egyházközségen belül olyan kisebb körök alakulnak, ahol az azonos korúak és érdeklődésűek kérdéseket és válaszokat adhatnak egymásnak és ebben a kölcsönösségben élnek meg hitük közösségét. Az ilyen egyházközségekben alakul ki a keresztények igazi párbeszéde a közös hitélményekről, itt segíthetik egymást abban, hogy a világban valóban keresztény módon éljenek. Biztos, hogy az ilyen közösségben is jelentkezhet a csőd, a bűn és a kereszt homálya. De még bizonyosabb, hogy mindig lesz benne húsvéti öröm, újabb és újabb istenélmények, a megújító Lélek élő megtapasztalása. Ezeknek az egyházközségeknek van életük és egyedül ezeknek lesz jövőjük!

Koncz Lajos

A MEDITÁCIÓ MAI IGÉNYLÉSE

Az ember időnként telítődik, sőt el is telik a szavakkal, és a lélek legmélyebb rétegeiből feltör a *vágy a csöndre, hallgatásra*. A szavak ui. a világ zajaihoz tartoznak, bár van egy csodálatos képességük és hivatásuk: a kommunikáció megteremtése. A személyek egymáshoz közelítésének, találkozásának főképpen a szavak a hordozói. De néha túl sok van belőlük! Egyébként az interperszonális kapcsolatok is egy bizonyos ponton túl már a csöndet igénylik, és a hallgatás adott esetben többet tud elmondani, mint a szavakkal való kínlás.

Ige és hallgatás

Ilyen jellegű tapasztalat megfigyelhető a vallások életében és a vallásosság gyakorlásában is. Néha csömrőt érzünk a legjámorabb, istenes szavak hallatára, akár mi mondjuk ki őket, akár mások ajkáról hangzanak. Viszont valósággal meg tud bűvölni alkalmilag például egy szentmise áldozás utáni szakrális csöndje, amely szinte érzékelhető közelségbe varázsolja az isteni jelenléte. Ez az emberi alaphajlam a befeléfordulás és hallgatás irányában ott dolgozik a kereszténységben is. Bár közsímet, hogy főképpen Ázsia és a keleti vallások azok, amelyek teljesen erre alapoznak. A kereszténység esetében ez azért külön figyelemreméltó, mert tisztán vallástörténetileg is a kereszténység a legjobban — *szóra, igére épülő vallás*, és nem is akármilyen szóra. Az Ó- és Újszövetség legmélyebb alapélménye ui., hogy maga az Isten szólalt meg, Ő törte meg a hallgatás kozmikus csöndjét, és Szava beíródott az emberiség történetébe. Jézus Krisztusban pedig egyenesen a személyes isteni Ige jelent meg a világban, mint a kinyilatkoztatás végső beteljesítője. Igényelhet-e ilyen üdvörténeti és teológiai alap mellett a keresztény hívő csöndet és hallgatást vallási életében? A két dolog nem zárja ki egymást. Más a kinyilatkoztatás tárgyi rendje és karakterének kérdése, és megint más a felvetett lélektani probléma. Egyébként a kinyilatkoztatásban és Jézus Krisztusban „az Isten Igéje a végtelen csöndből lépett elő”, ahogy erre már Antióchiai szent Ignác figyelmeztet.¹ És a történeti Jézus sokszoros elvonulása a világtól, éjszakákat átímadkozó magánya (visszatérései e csöndbel) — a keresztény élet számára is útmutatásul szolgálnak. Igaz tehát, hogy a kereszténység a kinyilatkoztatott isteni Ige valása, és hogy e szavak tovább hangzanak, élnek az egyház ajkán, de ezen ígéknek belső feldolgozása és megélése a lélek mélyén történik, a titokzatos Szentlélek segítségével, „a rejtekben lévő Atya” színe előtt (Mt 6,6).

Léteznek tehát — mint jog és valóság — a keresztény hívő igénye a csöndes befeléfordulásra, de korunkban néhány év óta különösen egész meglepő méreteket öltött. Nyugaton sokfelé — egyházi keretben és azon kívül — imacsoportok alakulnak, különféle iskolák, kurzusok ismertetik az egyes elmélkedő módszereket, köztük Kelet szemlélődő gyakorlatait is, a jógát, Zen-meditációt stb., és általában rendkívüli érdeklődés fogadja őket. A misztikusok írásai divatos olvasmányok lettek. A folyóiratok, könyvek — elvont teológizálás és gyakorlati tanácsok formájában egyaránt hallatlan bőséggel ontják a témával foglalkozó anyagot, és Nyugaton egy ideje már szakkifejezése is van e jelenségnek: „*meditatív hullám*”. Annak tehát, aki e tárgyban beszélni akar, nincs hiánya az információkban, legfeljebb a bőség (és néminemű konfúzió) zavarával kell megküzdenie.

A meditatív hullám forrásai

Kétségtelenül kortünettel állunk szemben, amelynek oka-forrása is a kor adottságaiban gyökerezik. D. Riesmann úgy jellemzi a modern embert, hogy minden idegszálával, egész tudatával kifelé fordult, a világba hallgató-figyelő „*radar-típus*”.² Erre az élettempó, a sokrétű társadalmi-gazdasági elvárások, a tudományos-technikai forradalom „*gyorsuló idője*” és általános információ-özöne kényszerítik a mai embert. Mindez azonban olyan mértékben veszi igénybe, hogy teljesen „*szerepjátszóvá*” válik, mindig helytáll, mindig célszerű feladatot teljesít, ebben merül ki egész élete; Marcuse meghatározása szerint „*egydimenzióssá*” válik.³ Ma többé-kevésbé mindenki ki van téve a veszélynek, hogy ilyen megrövidült, egysíkú emberré lesz, aki a világot csupán technikai-termelői alakítás anyagának tekinti, amellyel kapcsolatban csak célszerűségi, funkcionális kérdések merülnek fel. És még veszedelmesebb, hogy az emberi kapcsolatok síkjára is átmegy ez a szemlélet, az ember az ember számára is csak ebben a szűk és torz, pragmatista perspektívában létezik. Továbbá: a mindennapi teendők szakadatlan ostromában szétszóródik, elforgácsolódik az ember, szinte felszívódik igazi belső énje és mintegy több én-központ alakul ki bennünk a különböző feladatok, kapcsolatok és szerepek szerint. Mindez kisebb-nagyobb tudathasadás jellegűvé válhat, de mindenesetre komoly belső nyugtalansággal, idegességgel jár. E belső ziláltságot csak ideig-óráig tompíthatják a csillapítók, nikotin, alkohol, stb. és semmiképp sem oldja meg a további hajszalódásokba való menekülés.⁴

Az ember — Jung szerint — csak *teljes emberként* élhet, létének, lelkének minden dimenzióját megvalósítva. Előbb-utóbb törésre vezet, ha nagymérvű lesz az egysíkúság, ha emberiségünknek csak töredék-darabját tudjuk megvalósítani, és a nagyobbik, esetleg értékeesebb árnyékban marad. A modern lélektan szerint az ember *lelki életének struktúrája* *hármass* rétegződésű, persze egymásba kapcsolódva.⁵ Az első az *alapréteg*, amely a legmélyen a vegetatív életfunkciókat is hordozza (lélegzés, vérkeringés, anyagcsere, biológiai nemiség). De ide sorolható a tudattalan is, amely a személyes élmények, képzetek homályba merülő tárháza, főképp a gyermekkorból; és a kollektív tudattalan is a jungi archetipusokkal, e titokzatos, öröklött ösképzetekkel az emberiség élményeinek óceánjából. A második réteg a *centrális tartomány*, amelyben az egész emberi élet integrálódik. Lelkiismeret, kedély, érzelmvilág, képzelőerő, s mindaz, amit a köznyelv és a Szentírás „*szív*”-nek szeret nevezni, — tartoznak ide. Ez a helye és szerve az igazi emberi találkozásoknak — másokkal és a dolgokkal. Végül a harmadik, *gondolati-tudati szférában* megy végbe a logikus-racionális, diszkurzív, elvonatkoztató gondolkodás és a konkrét dolgokat megragadó akarás. Ez a séma máris sejteti, míféle veszély fenyegeti a mai embert: már nem képes odatalálni személyiségének igazi centrumába, mert teljesen az értelem, a ráció rabja lett, amire egyébként nyugaton régóta megvan a hajlama.

Ezen a ponton merült fel *nagy ígéretként* Európa szellemi-lelki horizontján a meditáció, s mert Kelet beavatottabbnak látszott, erős az érdeklődés a keleti szemlélődő és egyéb módszerek iránt. De például a jóga-gyakorlatok „*varázsszere*” már a harmincas években hódított. Pedig a keresztényes vallásgyakorlatai közt (igaz, jobbára a szerzetesi, majd papi életben) ősidők óta hangsúlyos szerepet kapott a meditáció.

A meditáció modern értelmezése

Maga a szó a latin „*meditari*” igéből származik, és eredetileg (katonai) gyakorlatot jelentett. Később a szerzetes-újoncok lelki gyakorlatává módosul az értelme. A hagyományos fel fogás szerint meditáció „*tárgyas*” elmélkedést, „*intencionális*” átgondolást, gondolati reflexiót értünk. Ma a meditatív hullám nemcsak ezt, sőt majdhogynem mást gondol a meditáció alatt. Priméren és alapvetően a meditáció világnézetileg semleges, a vallást megelőző,

esetleg megalapozó gyakorlat, főképp a lelki feszültségek feloldására.⁶ Igen jelentős mozzanata, hogy semmiképp sem a szavak, fogalmak dominálnak benne, még a gondolati elem is egészen alárendelt. Ahogy már bevezetésünk jelezte, bizonyos fokig éppen a szavak és intellektualizmus túlhajtása elleni reakció teremtette meg a csend és szemlélődő hallgatás vonalán a meditáció mai igénylését.

Wittgenstein nyelvfilozófiája már félszázaddal ezelőtt leírta ezt a felismerést híres munkája⁷ végén: „Az én szavaim akkor nyerek el igazi értelmüket, ha az, aki megértett engem, a végén értelmetlennek ismeri fel őket, vagyis ha általuk — fölibük is tud emelkedni.” Miután fölment az ember a létrán, rúgja el, ne használja többé! „*Amiről nem lehet beszélni, arról hallgatni kell!*” A valóság igen könnyen kiklik a rávetett nyelvi-fogalmi „hálóból” és zörgő csontvázvá silányulnak a szavak. Mély antropológiai titok sejteti magát abban a jelenségben, hogy az ember utolsó szava — saját szavainak negligálása, sőt megtagadása. Vergilius végakarata szerint az Aeneis-t el kellett volna égetni. Szent Tamás halála előtt felhagy az írással, sőt minden munkáját „pelyvának” minősíti. Gogol a „Holt lelkek” 2. és 3. kötetét veti a lángokba s pár nappal később halott. Goethe Faustjának is ez a véleménye: „A név csak füst, a szó csak pára, amely ráül az égi sugárra!” De nem ugyanezt mondja-e szent Pál sugalmazott bölcsessége? „A prófétálás megszűnik, a nyelvek elhallgatnak, a tudomány elenyészik, csak a szeretet nem múlik el soha!” (1Kor 13,8)

Ezért a meditáció nem szavak és gondolatok sorjázása. Hanem? Alapvetően és formailag egy *belső összeszedettség* (az ősi, aszketikus kifejezéssel), tartalmilag pedig *találkozás*.

Magunkba-szállás és találkozás

Az összeszedettség célja, hogy az ember magába térjen — ismét az aszkézis ősi terminusát használva — a „szétszórtságból”, sőt a belső ziláltságból. Ehhez fel kell függeszteni minden gondot, izgalmat és érdeklődést a szorongatótó kívülág iránt. Külső jele, egyben eszköze ennek a szemek lezárása; hogy minden elmaradjon: a foglalkozás, munkahely világa, család, segítő és fenyegető emberek, tér és idő. A szív és szellem erői mind egzisztenciánk belső világára koncentrálnak, hogy minél teljesebb legyen a csend és nyugalom. Szükséges ez a testi-lelki fellazítás, kioldódás, hogy a beálló nyugalomban az ember felfedezze saját belső centrumát. E szempontból — főképp a külső, technikai, testi előfeltételek biztosítására (testtartás, lélegzés-ritmus stb.) — kétségtelenül sokat lehet tanulni a keleti módszerektől, függetlenül azok esetleges világnézetii tartalmától.

Hogy mit jelent a meditációban a második, a tartalmi mozzanat, a *találkozás*, valamennyire minden ember megtapasztalta még *gyermekkorában*. Sajnos ez a világára ámuló, a dolgokra rácsodálkozóni tudó képességünk elsorvad az idők folyamán. Pedig mennyi spontán öserő és élmény van abban, ahogy a gyermek átadja magát a világnak; ahogy megbámul egy pillangót, vagy autót, ahogy elnézi a hajócska siklását a vizen, vagy ahogy például a homokban játszva ujjai között újra meg újra átpergeti a finom szemcséket. Valahol itt kezdődik a meditáció: egészen befogadni egy darabot a világból, önzetlenül és „célossági” érdekelttség nélkül, csak önmagáért a létért, a vele való találkozásért... Egyébként ez annyira nem „naivitás”, hogy szaktudományos szinten ki van dolgozva a csodálkozásra-nevelés, mint a vallási tapasztalat előiskolája.⁸

A fentiekből már bizonyos következtetést is tudunk levonni a *keleti*, valamint a *nyugati* és keresztény meditáció jellegére és különbségére. Az elsöben a súlypont magán a belső összeszedettségben van, az elszakadáson-függetlenedésen a világtól. Az én felszabadítása a cél, sőt — a nirvána. A nyugati és keresztény meditációs típusban előtérbe kerül a tartalmi elem, és a találkozás a léttel, ill. a kifejezetten keresztény meditációnál találkozás a Krisztusban magát reveláló Istennel.⁹

Mielőtt e találkozási mozzanat bővebb kifejtésébe kezdenénk, még egyszer szükségesnek érezzük hangsúlyozni, hogy a meditációban az *egész embernek* kell részt vennie. Nemcsak úgy, ahogy a skolasztika bölcselati lélektana szerint hallottuk emlegetni az értelem és akarat mellett a kámpen és érzelmek szerepét. A mélylélektan felismerése — mégha nem is fogadjuk el minden állítását — igen jelentösek, és mérhetetlenül kibövitették az emberre vonatkozó ismereteinket. Számunkra sokáig az „igazi” ember a gondolkodó és akaró lény volt. A logikus-racionális tudatot annyira abszolultizáltuk, hogy tulajdonképpen már „elidegenedtünk” saját igazi, teljes emberségünkötől, főképp a centrálisnak mondott tartomány, a személyiség magjának elhanyagolásával. Ez nemcsak megrövidítése embervoltunknak, de a személyiség kibontakozását, a teljes és harmónikus önmegvalósítást is akadályozza. A meditációban ezt nagyon szem előtt kell tartani. Nem ész-tornáról van szó. A meditáció etimológiailag is összefüggést látszik mutatni a médiummal, ami középsöt jelent. De számunkra mindenesetre a „középsöt”, centrális tartomány különös figyelmét és ápolását jelentse!

A meditáció „találkozási” tartalma

Következő kérdésünk: Miről meditáljunk? Mi érdemes arra, hogy „találkozzunk” vele, mert képes emberségünk gazdagítására, teljesebbé tételére?! Összefoglalólag a felelet: a *kozmosz, a természet, az emberi együttélés és a saját énünk-életünk*.

Az első területről — a *természet-meditációra* kifejező példák találhatók K. Tilmann már idézett könyvében.¹⁰ A víz, föld, tűz, a mindenség, csillagos ég, egy táj — mind alkalmas meditációs téma. Részletesen elemzett példája a *levegőt* idézi. A levegő, mint emberi lélegzés, életünk feltétele, lelkiállapotaink tükrözője a felindulásban, örömben, riadalomban, pihenés idején; a levegő, mint a fénysugarak megtörő közege, a hajnal és naplemente színeinek varázslója; a levegő, mint hang és beszéd, a muzsika és az emberi kommunikáció közvetítője; hordozza az ég madarait, a repülő géppóriásokat, és hozza az esőt. A levegő, mint fúvlat, szél, vihar és orkán, mint a Szentlélek jelképe stb. A görög és héber nyelvben egyébként a lélegzet és a szellem-lélek fogalma egyazon szóval fejeződik ki (pneuma, ruah!), ahogyan a magyarban is azonosságot mutatnak. (A meditáció praxisa szempontjából ráirányítja figyelmünket a mély kapcsolódásra — a test és lélek, a lélegzés és szellem világa között!) ... Az előbbi eszmélkedés kapcsán joggal felmerülhet a vád, de legalábbis gyanakvás: dehát ez nem ugyancsak okoskodás, gondolatfűzés, szavakba-foglalás stb.? Nos, amit egy tanulmány csinálhat, szükségképp csak gondolati reflexió lehet egy dolog fölött; jelen esetben elmélet, információ és példa-nyújtás — gondolati szinten — az elmélkedésről. A valóságban — akár természeti tárgyú, vagy bármilyen tartalmú meditációról van szó, az sokkal intuitívabb, közvetlenebb, spontánabb, a valóságot egyszerűbben megragadó, arra ráfeledkező, azzal azonosuló és főképp „gondolat”-mentesebb kell legyen! Ezért is ajánlja minden meditációs eligazítás: *minél képszerűbben látni, eszmélkedni; a szavakkal összefüggő elmélkedés után jöjjen a képekhez és szimbólumokhoz kapcsolódó meditáció; sőt egész pontosan (ez is a keresztény aszketika-misztika tárházából való kifejezés): jöjjen a szemlélődés!* ...

További termékeny terület a meditáció számára az *emberi világ*: környezetünk és embertársaink ilyenét belső integrálása életünkbe és személyiségünk egészébe. Micsoda dildás származnék abból, ha például *szülők és nevelők* meditálnának gyermekeikről, vagyis meditatív módon el tudnák fogadni a rájuk bízottak egyéni és egyedi egzisztenciáját. Nem jellem-analízisről van szó, ami a maga helyén persze hasznos, hanem minden szétszedés és boncolgatás-értelmezés nélkül a más egyéniségének intuitív tudomásulvételéről és befogadásáról a magunk életébe. Milyen sok helytelen és téves ismeret, feltételezés, előítélet, görcs, beidegződés és projekció oldódna, ami az igazi kontaktust addig akadályozta. Ugyanez a meditatív eszköz és magatartás mennyi *családi, háztársári* feszültséget és kínlódat tudna megoldani, sőt megelőzni. Az ember titok, minden ember az, még a saját maga számára is. Mennyivel megnő e titokszerűség egy másik ember színe előtt! Ezt csak azzal az elfogadható-integrálói nagylelkűséggel lehet feloldani, amihez az út a Szentírás titokzatos „megismerésében” nyílik, a szellemi-lelki appercepciótól a teljes testi-lelki eggyéválásig, az életközösségig. (A Biblia számára a megismerés nem elvont tudás, hanem léletszerű, közvetlen egzisztenciális kapcsolódás!) S ugyancsak egy szentírási analógia segíthet a szeretet hanyatló időszakában is. A Bibliában ui. az emlékezés nem egy lezárult múlt feletti borongás, vagy meddő nosztalgia. Az emlékezés nemcsak felidézi, de megidézi a múltat, felújítja és jelenvalóvá teszi annak szépségét és erejét. Nos, a korábbi közös élmények, boldogság és harmónia meditációja erősítheti a gyöngülő jelent az emberi kapcsolatokban.¹¹

Komoly élet-érték profitálható az *embertársainkról* való meditációban. Barátok, ellenségek, munkatársak, idegenek épülhetnek így bele — elfogadólag, gazdagítóan az életünkbe, sőt a hívő és kinyilatkoztatás világában élő ember számára a mélyebb személyi kapcsolatokban, a szeretet misztériumában felragyog az Isten.¹²

De mielőtt erről a transzparenciáról beszélünk, még egy fontos témakört kell megemlítenünk: *saját életünk, mint meditatív anyag*. Igen sok ember szenved a világon — betegek, öregek, talajtvesztettek — az élettér értelmetlenségének tudatától. Az öngyűlölködség szomorú statisztikája is bizonyítja ezt. És a hívők sem szükségképp mentesek olyasféle érzésektől, hogy tulajdonképpen csak elvesztegettük az életünket, képességeink nem bontakozhattak ki — sorsunk mostohasága folytán. A meditáció ezeket a tudati beszűküléseket is képes feloldani. Fel tudja idézni az emlékezet csodálatos erejében (Szent Agostonnak erről is felejtethetetlen sorai vannak!¹³) életünk és pályánk vigasztaló emlékeit is: a gyermekkor, családi élmények egy önfeledt óráját, ifjúságunk örömeit, vagy más szerencsés életmozzanatot. A negatívumok, teherfélék, sorscapások, balszerencsés lépéseink, hibáink, erkölcsi gyöngeségeink „feldolgozása” is megtörténhet a meditációban, és a sötét pontok közt kirajzolódhat egy titokzatos kéz céltudatos irányítása. De mindenképpen feltűnik az értünk *emberre lett Isten* vigasztaló alakja. Krisztus élete — emberileg ítélve — tökéletesen megghiúsult,

kudarcba fulladt élet volt. Egy felülmúlhatatlan vallási génusz, aki 30 évig ismeretlen kézművesként dolgozik, aztán rövid ideig vándor-prédikátor, mindenkitől elhagyatva, gonosztevőként, a gyalázat fáján pusztul el. Ha Isten ekkora „értelmetlenséget” elvisel, sőt megtervez és végbevisz, akkor a mi életünk „értelmetlenségének” is van értelme.¹⁴ Mindennek felismerésére és elfogadására képesít a jó meditáció. Ha ilyen egzisztenciális mélységekbe lenyúló képességét is számba vesszük, nem tűnik túlzásnak a híres descartesi alapelv átformált alkalmazása: *meditor, ergo sum!* A meditáció megmenti, segíti, ápolja, gazdagítja, kiteljesíti életünket.

A világon átragyogó Isten

És itt már csakugyan a Titokzatos és Szakrális birodalma is jelentkezik. A Lét misztériuma érint meg minket a természet, világmindenség meditatív befogadásával — a kagyló zúgásában, felhők vonulásában, nyári alkonyatok oldott aranyában, de a gyermekszemek és emberarcok fényeiben még több tükröződik abból, amit a vallástudomány „a transzcendencia transzparenciájának” nevez, és bennünk egy „totális érintettség” „döbbenetét és alázatát” hozhatja létre (Brunner¹⁵). Az Isten „dicsfénye” (biblikus kifejezéssel) átragyog a világon (Zsolt. 56,6; 107,6), és a meditáció hozzásegít a goethei felismerés érzékeléséhez, hogy „minden múlandó dolog csak jelkép.” Minden túlmutat önmagán és igazában jeladás a transzcendens világ mélyéről.¹⁶ A. Carrel az orvos-tudós precizitásával állapítja meg (és ajánlja) ugyanezt: „Az önelemzésben való elmerülés helyett sokkal jobb, ha az ember megmenekül önmagától egy olyan erő kifejtés segítségével, amely nem rendíti meg a lelket... A vágyak egyesítése, az elmének egyetlen feladatra való használása, valami benső békeséget teremt meg. Az ember szemlélődéssel csakúgy integrálhatja magát, mint cselekvéssel. De nem kellene megelégednie azzal, hogy szemlélgeti az óceánt, a hegyek és felhők szépségét, a művészek és költők mesterműveit, a filozófiai gondolat fenséges építményeit, és azokat a matematikai képleteket, amelyek természettörvényeket fejeznek ki. Olyan lélekke is kell válni, amelyik egy erkölcsi ideált törekszik elérni, világosságot keres a világ sötétségében, halad előre a rejtélyes úton, és lemond önmagáról, hogy megérthesse a világegyetem láthatatlan mivoltát. Az ilyen ember éppoly könnyen megérzi az Istent, mint a nap melegét, vagy egy barátunk a szívességét.”¹⁷ S ugyanez a költészet fényeibe öltöztetve Weöres Sándor verséből: „Mélyebben, mint a gond fészke szívedben, / kérge alatt minden dolognak, / a tünemények medrei, / a világ eresztékei ragyognak, / örvénylik a láng, parttalanul forog / az eleven-tűz, az ezerszemű, ... / füled mellett súvít a híg elem, / bőrrödet érinti a végtelen / és sistereg és hártját növel, / mint jégtől az olvadt acél. / Szólit — vagy képzeled? Ha arra riadnál, / hogy nem rideg, nem idegen! / hogy eleven, hullámzó szerelem! / hogy rokonabb veled önmagadnál! / Az állandó a változóban /.

Önmagunk és az Ős-Te ilyen találkozása valósulhat meg a meditáció varázslatában — szent Ágoston klasszikus tanácsa¹⁸ szerint, „Redeamus ad cor et inveniamus eum!” Szálljunk szívünkbe és megtaláljuk Őt!

A meditáció hatásai

A meditáció — megfelelő gyakorlás esetén (eleinte 5–10 perces koncentrációval lehet kezdeni!) — komoly *gyógyító-nyugtató élményekkel* jár együtt. A valláslélektan szerint a megkérdőjeztetk ilyenekről vallanak: béke, nyugalom, megnyihülés, a stresszgörcsök oldódása, felülkerekedés a szétszórtságon, belső harmónia, megerősödés, biztonság.¹⁹ Ez a hatás egyre inkább érezhető a meditáción kívül is. Hosszabb gyakorlás az egész személyiséget átforgalmazhatja, de legalábbis kibontakozáshoz és teljes egyensúlyhoz segíti. Az, ami oly irigyléreméltó a természet ölen élő egyszerű emberek életében (természetesség, közvetlenség, kedély, biztonság és harmónia), a meditáció segítségével a civilizációtól meggyötört ember tulajdonává is válhat. És minél jobban egyoldalúságra kényszerített egy foglalkozáshivatás, főképp, ha a ráció irányába kiskarkított, annál jobban szüksége van erre az egész embert összefogó, mélyebb rétegeit is mozgásba hozó és harmonizáló meditációra.

E szempontból a *papi hivatás* — Max Scheler szerint — a legproblematiszabb. A pap belső alkotában minden emberfajta közül a leginkább „ressentiment”-típus. Sajátos lélektani adottság nála a belső feszültség, bizonyos kettéhasadtság, belső ambivalencia érzése. Az okot abban jelöli meg, hogy a papi hivatással van az ember a legmagasabb emberi lehetőség és eszmény irányába feszítve, az emberfeletti, tanszcendens valóság meghirdetésére és valamelyes megjelenítésére. Itt a legnagyobb a távolság szükségképpen a hir-

detni-való eszmény és a megélés valósága között, még a legtörekevőbb, korrekt élet esetében is. Ezért itt a legreálisabb a veszély az identitás-vesztésre, a belső „elidegenedésre”. Egy francia marxista ilyen alapon magyarázza a nyugati világban most tapasztalható „papi váltság”-jelenségeket.²⁰ Ha e tételek kisarkítottságától eltekintünk, a probléma magát igaznak és reálisnak kell felismernünk. Ennek megoldásához is egzisztenciálisan nélkülözhetetlenek bizonyul a vissza-visszatérő meditatív belső feldolgozás, a körülöttünk és felettünk lévő és ránk bízott valóság szüntelen „kóstolgatása”, magunkba-fogadása és integrálása (meditor, ergo sum!).

Belső emigráció vagy integrálás?

Záradékol még egy felmerülhető váddal kell szembenéznünk! Azt, hogy a meditatív hullámnak van kompenzációs karaktere, már láttuk és elismertük. De feltámad a kérdés: nincs-e itt többről is szó? A kor zaklatottságával, utolérhetetlen tempójával, komplikált-ságával szemben nem védekezik-e úgy az ember, hogy tulajdonképpen már kimenekül belőle, és egy „meditatívnak” szépített „belső emigrációba” vonul. Ez a veszély konkrét esetekben kétségtelenül fennállhat, de a hívő számára irányt mutató 2. Vatikánum szelleme semmiképpen sem ez. Az egyház saját magát és híveit küldöttnek érzi és vallja a „modern világhoz” (Gaudium et spes), részt kér és vállal a világ munkájában, alakításában.

S e ponton visszakapcsolunk egy korábbi felismerésünkhöz, amit a „meditor ergo sum” formulájába öltöztettünk, látszólag csak szellemes fordulatot használva. Valójában sokkal többről van szó, amit a fölvetett probléma szempontjából most még világosabban és teljesebben láthatunk. A meditáció indító motívumai közt ott lehet, sőt dominálhat a komplikált, zajló élet szorongatása elől való menekülés vágya. De az ember alapvetően, lényege és alkata szerint *koegzisztenciális* lény, másokra szoruló, másokból élő, másokkal való együttlétben kibontakozó lény. A világból, emberektől elmenekülni tehát végső fokon önmegsemmisítést is jelentene. De a látszólagos menekülési aktusban az ember csak a nem-feldolgozott, nem-integrált valóság szorítása elől hátrál meg, bizonyos védekezési mechanizmussal igyekszik kitérni a rázuhanó valóság ilyen támadása elől. De a meditáció csöndjében és nyugalmában ugyanazt a valóságot, életet, világot és embereket megidézi a maga belső világa elé, és a meditáció legsajátosabb, páratlan képességével — immár nem támadó és szétfeszítő veszélyként látja, hanem igazi valóság-értéke szerint beépíti saját életébe... Az egykori descartesi elv az egész újkori gondolkodás nyitányaként — szubjektívismusba és idealizmusba torkolt. A mi formulánk csak formailag hasonlít hozzá. Tartalmilag az egész valóság, kozmosz és társadalom, emberek és az Abszolútum befogadására alkalmas és nyitva áll. Vagyis az igazi meditáció *semmiképp sem a világ megtagadása, hanem integrálása életünkbe*. Különösen akkor, ha a „természetes” meditáció ki-egészül a hívő és keresztény meditatív magatartással. Ez ui. a világ teremtettségében érzékeli és megtapasztalja, hogy a Teremtő szándéka szerint alapvetően minden jó, és az inkarnációval az emberlét minden dimenzióját, a legrejtélyesebbeket is (szenvedés, halál) az ember javára fordítja az Isten.

Feszültség persze marad és lehet a konkrét ember számára. A hívő magatartás mindig *dialektikus feszültséggel* jár, ahogy már Schütz Antal leírta Bölcseletének végén „az ember elhelyezkedését a mindenségben” — az Isten és világ pólusai között.²¹ És ahogyan L. Evelyn részletezi litániaszerű felsorolással, programként is:²²

„Szemlélődővé kell válnunk a világban!

Szenvedélyesen hűnek maradni mind Istenhez, mind a világhoz;

arra törekedni, hogy minél többet belevigyünk Istenből a világba,

és a világból az Istenbe;

küldve lenni Istenből az emberek közé, és visszafutni Hozzá...

nem elégedni meg azzal, hogy csak imát adjunk, mikor az emberek éheznek,

de azzal sem, hogy csak kenyeret nyújtunk, mikor imára van szükségünk.

Szomorkodni, hogy a világ annyira elhagyta Isten,

hogy látszólag Ő is elhagyta azt;

olyan imát eszteni ki, amely nem választ el bennünket a világtól,

és olyan módját a munkának, amely az Istenbe kapcsol...”

JEGYZETEK:

1. Ep. ad Magn. 8, 2. Vö. H. Urs v. Balthasar: Verbum caro, Einsiedeln, 1960, 135—9. —
2. Reismann—Denny—Glazer: Die einsame Masse, Hamburg, 1968. — 3. Ld. W. Jung-schaffer: Methoden und Inhalte der Meditation, in Theol-prakt. Quartalschrift, 1972/2, 97—105; J. Zapf: Was ist Meditation, in Wort und Antwort, 1972/2, 33—40. E két tanulmány gon-

dolait a továbbiakban is felhasználjuk. — 4. *Vető*: Tapasztalati valláslélektan, Bp. 1966, 176. — 5. *Lersch*: Aufbau der Person, München, 1966¹⁰, 530 skk. — 6. LthK 7, 234. — 7. Tractatus logico-philosophicus, London, 1921. — 8. *K. Tilmann*: Staunen und Erfahrungen als Wege zu Gott, Einsiedeln, 1968. vö. *Széll M.*: Emberi tapasztalás — Istenélmény, TEOLÓGIA, 1974/4, 218. — 9. vö. *Zapf*: ld. cikk 38—9. — 10. ld. mű 19 sk. — 11. Ld. Bibl. Teol. Szótár, Róma, 1974. 611 és 309—10. — 12. Példaként utalunk itt a ker. meditáció nagy tudósának, szent Agostonnak Vallomásaiból a 6. k. 6. fej.-re — 13. 10. k. 17. fej. — 14. Ld. *Jungschaffer* i. m. 103. — 15. vö. *Bleistein*: Utak az Isten megtapasztalásához, Mérleg, 1974/2, 133—48. — 16. vö. *Nyiri T.*: A mindennapok imádsága, Vigília, 1974/1. 16. — 17. *Carrel*: Az ismeretlen ember, Bp. É. n. 160—2. — 18. Vallom. 4. k. 12. fej. — 19. *H. Waldenfels*: Zwischen Meditation und Religionskritik, in Chr. in der Gegenwart, 1977/18. 149. és *Vető*: i. m. 179. — 20. Ld. *L. Sève*: Az elidegenedés marxista elemzése, A filozófia és a vallás, Bp. 1977. 266—7. — 21. *Schütz A.*: A bölcselet elemei, Bp. 1944³, 567—8. — 22. Idézi *Lelöczky*: A dolgozó ember imája, Szolgálat, 1976/29, 9—10. — MÉG FELHASZNÁLT IRODALOM: *H. Stenger*: Az elfelejtett dimenzió' Mérleg, 1974/3; 217—31, — *Szennay A.*: Elmélkedő élet és találkozás a világgal, TEOLÓGIA—Melléklet, 1974/3. 35—39. — Az „Entschluss” bécsi folyóirat száma a meditációról: 1977/3. — A Mérleg száma a buddhizmusról, Zenről, 1974/2.

Lelkitükör

(a szekularizált világ emberének)

Alá kell szállnod olykor önmagadba.
A harsogó zaj, örlelő tolongás
nyers kényszerétől megnyugvást keresni
szólít a lélek.
Vándor, itt a Forrás.
A Csönd gyógyít. A Csönd lényedbe oltja
az Öröm ízét. Fáradt vagy? Pihenj meg,
hogy számat vethess végre önmagaddal.
Az Érdek és Gond tékozló vitáit
felejtse el most.
A Céltől elszakadva üres reflexek tetteid.
Eléd áll néhány türelmes kérdés:
Merre tartasz?
Kísértéseid? Pénz? Gőg? Az Önzés?
Hová jutottál? Hol vétetted úgy el?
Hogyan rendezed, ami még adósság?
S a Hivatásod?
Nincs baj a családban kettőtök között?
Hát az emberekkel, hogy állsz? Szeretnek?
S mondd, milyen nyomot hagysz magad után a mások életében?
Beszéljess kissé végre önmagaddal
(Tudod, ki előtt?) őszintén, ahogy kell.
Kérdezz, s ígérd meg... aztán megpihenhetsz.
Kikapcsolódva felfrissülsz belülről,
mert nem csak test vagy...
S újra visszamész majd — a Tetteidhez.
Gyógyultan búcsúzol.
S a Csönd veled lesz...

Boda László

TÁVLATOK

ÉLETUNK IMÁJA

Az imádkozó ember tudja, hogy nincs kiszolgáltatva a természet, az anyag törvényszerűségének, sem a vak véletlennek vagy a megváltoztathatatlan végzetnek. Felettünk a személyes, szellemi Valóság áll, a mennyei Atya visel reánk gondot. Az imával élő, személyes párbeszédet kezdhethünk Istennel, és erejével az eseményekben felismerjük ránk irányuló örök szeretetét. Jézusban „kiválasztott bennünket, hogy szentek és feddhetetlenek legyünk előtte. Szeretéből eleve arra rendelt bennünket, hogy Jézus Krisztus által, — akarata szerint — gyermekeivé legyünk, hogy magasztaljuk fölséges kegyelmét, amellyel szeretett Fiában jóságosan megajándékozott bennünket” (Ef 1,4—6). A személyes Szeretet hordozza szívén sorsunkat, életünk Belőle ered, Belőle táplálkozik és Belé torkollik. Itt kapcsolódik be a szeretet mint istengyermeki bizalmunk jele életünkbe és életünk az imádságba. Az imát mégis olyan gyakran elválasztjuk az élettől és ezzel az életet megfosztjuk az imától.

KORUNK NAGY IMADKOZÓI az imát visszaviszik az életbe, egyesítik vele. Néhány szemelvényben szeretnénk bemutatni, hogy az ima miként erősíti az életet, az élet pedig az imát úgy, hogy végül a kettő egyé válik. Ezt a kettős kapcsolatot nagyon találóan írja le

DIETRICH BONHOEFFER, protestáns lelkész a flossenburgi koncentrációs táborban: „Isten és az Ő örökkévalóságát teljes szívőből kell szeretnünk, — de nem úgy, hogy ez korlátozza vagy gyengítse földi szeretetünket. Olyasmí ez, mint a polifóniában a ‚cantus firmus‘, (a vezető dallam), amelyhez mint ellenpontok, hozzácsendülnek a földi élet hangjai. Ezen ellenpontos témák mindegyike teljesen önálló és mégis a cantus firmus-t gazdagítja. Ahol ez a motívum éles és világos, ott az ellenpontok is teljes erővel csenghetnek.” (Widerstand und Ergebung, München, 1970, 331.) Bonhoeffer számára az ima annyit jelent, mint „összehangolni az isteni küldetést és az emberi természetet, hogy befogadjam az Ige személyes üzenetét feladataimba, elhatározásaimba, sőt kísértéseimbe és bűneimbe is. — Amikor másokért végzem imámat, azt kérem az Úrtól, hogy akiért imádkozom, érte meg: Isten szereti őt, Őbenne talál oltalmat, — minden nyomorúságával együtt Isten magához öleli őt.” — idézi J. Loew (In der Schule grosser Beter, Herder, 1976. 221.).

JACQUES LOEW megtérése után domonkosrendi szerzetes lett és lelkipásztori célból tizenhárom évig rakodómunkásként dolgozott a Marseille-i kikötőben. Leírja, hogy korábbi életében tolltartónál nagyobb súlyt nemigen emelt, itt pedig 60—80 kilós zsákokat kellett cipelnie. Szinte kétségbeesetten könyörgött az Úrhoz, segítsen, mert különben nem bírja a munkát. Néhány hónap múltán eljutott odáig, hogy *munka közben* is tudott *imádkozni*, rendszerint a rózsafüzért. Amikor egy-egy zsák leesett a válláról, akkor „inkább emberi, mintsem mariológikus kifejezéssel folytattam az Üdvözlégy Máriát, de a titok tovább is jelen volt lelkemben” (In der Schule grosser Beter, 168.). A szegények között megtanult *hallgatással imádkozni*. Hogy hogyan, azt feljegyezte számunkra: „Magam előtt látom azt a kilenc gyermekes braziliai édesanyát, még hozzá egy olyan férjjel, aki három-négy gyermekkel fölért és jobban igénybe vette, mint az összes gyerek együttvéve. Koldusszegények voltak. Ez az asszony lassacskán fölfedezte a közösségben, mit jelent az, ha az embert Isten hallgatja, amikor imádkozik, — és egy szép napon egyik gyűlésen kijelentette: Ha imádkozom és szóbeli imát mondok, érzem, hogy ez nem elég. Akkor szívemben imádkozom Istenhez, de ez sem elég. És azután, — fejezte be — *hallgatással imádkozom*. Pedig biztosíthatom önöket, ez az asszony soha nem olvasta Keresztes szent Jánost, sem szent Teréziát, vagy más hasonlót. Igazán a szívével hallott... Egy paptársunk, Paul Xardel ott halt meg Braziliában. Negyven nappal az üzembe lépése után, elgázolta egy teherautó. Munkástársai nem tudták

még, hogy pap . . . Amikor a temetésre jöttek, én fogadtam őket, figyelve első megnyilatkozásait. Mélyen megrendített egyikük kijelentése: „Most, hogy tudom, hogy pap volt, most érzem meg, miért tudott úgy hallgatni bennünket. — Amikor rájött, hogy pap volt, azonnal összekapcsolta a hallgatásnak ezt az adottságát a papságával.” (La flamme qui devore le berger, Paris, Cerf) „Manapság gyakran kutatják, mi teszi egységessé a pap életét. Ha a pap nyakig van munkájában, ha teljesen az emberek között él, csak úgy tarthatja fenn lelki egységét, ha „Istenre hallgatással” imádkozik. Ha hallgat Istenre, akkor meg tudja őrizni helyes magatartását. Ha hallgatja Istent, meg tudja hallgatni hozzá jövő testvérét is és így mindig rendelkezésre állhat az embereknek.” (vö. Elmékedések Jézus Krisztusról, Bécs, 1975. 32.)

CARLO CARRETTO elhagyta vezető állását az olasz Actio Catholica-ban és Jézus Kis Testvéreinek szaharai közösségébe lépett. Carlo az „érthetetlen” Istenember nyomait akarja követni. Mások prédikálnak, gyógyítanak, tanítanak, építenek az egyházban, — ő úgy látja, tőle azt kívánja Jézus, hogy szegény legyen a szegényekkel, munkás a munkásokkal. Igen, elsősorban munkás, mert a mai világ munkával épül, nem alamizsnával, mint szent Ferenc korában . . . Ezek után teljes magányban a sivatagban tartózkodik, hogy megtanulja a csend imáját. Egy teli kenyérszák, néhány datolya, nagy korsó víz és a Szentírás az útra valója. Egy napi járásra barlangot talál. Paptársa miséz, egy kőre helyezi az eukarisztiát és elmegy. Carlo egyedül maradt. Csend van a barlangban, csend a sivatagban, csend az eukarisztiában . . . Most ne értelemmel keresd az Istent, — gondol vissza lelki-mestere tanácsára — maradj mozdulatlan az eukarisztiá előtt, közeledj szeretettel Jézushoz. A szerető ima első próbája az, hogy az ember higgyen a szeretett Lény jelenlétében.

„Életem legnagyobb kegyelme az volt, amikor tudatosult bennem, hogy a kenyér rejtett-ségében Jézus mindig velünk van. Attól az órától kezdve a Vele megélt bensőséges barátság útján vezet.” — Carretto egyszer eltörte lábát a Szaharában. Fekszik a matracra, nézi a falat, — árnyékban 45 fok — és imádkozni próbál. Orvosra csak nyolc nap múlva számíthat, lelkileg már felkészült, hogy sánta marad. Törött lába rettenetesen fáj. Arra gondol, mit csinál Jézus az Oltáriszentségben? Az eukarisztiában Jézus is tetetlenségre van ítélve. Szótlatlan vár minket. Carlo itt kapcsolódik bele Jézus áldozatába, így teszi imává magányát, tetetlenségét, fájalmát és ágyhoz kötöttségét. (Wo der Dornbusch brennt, 129—30.) Hasonló módon tanulja az imát.

CHARLES FOUCAULD, a Szahara apostola: „Taníts meg minket imádkozni, kérték az apostolok . . . Istenem, a hely és az idő most nagyon is alkalmas erre . . . Kis kamrámban virrasztok, éjjel van, mindenki alszik, csak az esőt és a szélzúgást hallom. Távolról egy kakas hangját . . . Jaj, ez a szenvedésre emlékeztet, szenvedésed éjjelére . . . Taníts meg engem imádkozni Istenem, ebben a magányban és összeszedettségben.” (Écrits Spirituels de Charles Foucauld, Paris, 1951.) Foucauld gondolatait napjaink számára tanítványa

RENÉ VOILLAUME újítja meg. „A keresztény hit szemlélődő dimenziójára napjainkban nagyobb szüksége van a világnak, mint valaha. Egyáltalán nem csökkent azoknak a keresztényeknek száma, akiket Isten ma is a szemlélődés különleges karizmájára hív . . . Azokra gondolok, akik a világban végzik munkájukat . . . Ez a szemlélődő életstílus, ez az élet a világban, Krisztus Szíve kérése összefonódik, az emberek iránti szeretet misztériumára nyit rá, amelyet az ő isteni forrásában szemlél. Ebben a Szívben egyesült ugyanis az a kettős, mégis egy szeretet, amely — látszólag — két eltérő irányban valósul meg. Az egyik szeretet Istenhez visz minket egészen a teremtet dolgoktól való teljes elszakadásig; a másik szeretet az emberekhez visz, hogy teljesen jelen legyünk földi feladataink megvalósításában . . . Ima-életünk megújulása életünk bátor hitelességétől függ, attól a hitelességtől, amelynek mértéke Krisztus és hit igazsága. Nem degradálni akarjuk a csend és az Istennel megélt magányi lényegi értéket, hanem abszolút egyszerűségükben élni ezeket . . . A civilizáció, bármilyen legyen is az, nem fojthatja el az emberi szív vágját, aki találkozni akar Istennel . . . A megújulás nem a külső életstílus megváltoztatásának szintjén megy végbe, hanem belülről, a lényegi értékek át gondolásával . . . Ma az egyház kibontakozásának abban a szakaszában élünk, amelyet az imaéletnek minden eddiginél tudatosabb és egyetemesebb elterjedése fémjeléz a keresztények egész közösségében” (La contemplation d'aujourd'hui 78—80.).

GABRIELLE BOSSIS sokat utazó asszony, jónevű színésznő, akit a szerepek, sikerek, a világ szépségei nem tettek felületessé vagy szétszórta. Nem zavarják meg a sokféle feladatok, az autón, hajón, vasúton való zaklatott utazások, Palermo, Kairó vagy akár Montreal zsúfolt tömegei. Isteni utitársát mindig szívében hordja, Vele belső párbeszédet folytat, — ezért az események imává alakulnak benne. Tanúságtevője annak, hogy korunk civilizációjában,

technikai világban is felismerhető az Isten, és Ő ma is kiformálja napjaink szentjét. Gabrielle Bossis számára Krisztus jelenléte annyira nyilvánvaló volt, csak amikor mások felvetik benne a kétséget: Ezek a szavak, amikor hall, — biztos, hogy Krisztustól erednek-e? — akkor ő is megkérdézi a nagy Jelenlét, és válaszában teljesen megnyugszik: „Még akkor is, ha ezeket a szavakat a te emberi természeted diktálná, én teremtettem-e természetedet? Nem kell-e neked mindent reám vonatkoztatnod. Reám, léted gyökerére, gyermekem? Imádat saját immámá alakított. De ha te nem imádkozol? Ki lehet-e virágoztatni olyan növényt, amit el sem ültettél?” ... Mikor muskátlit ültettem az erkélyre és virágfűzékkel futtattam be az oszlopokat, hallottam a szavakat: „Mi ketten szépeket alkotunk! Az embert munkatársammá tettem, hogy egyesülésünk bensőbb legyen.” A Szent Anna kápolnában ezt a szemrehányást kaptam: „Miért nem ismersz fel engem felebarátodban?”

A vasúti kocsiiban nagy volt a kísértésem, hogy egy csipkelődő asszonynak én is élesen válaszoljak. De az Úr így szólt hozzám kedvesen: „Minél inkább keresztény valaki, vagyis minél jobban az enyém, annál szeretetreméltóbb. Légy te a legszeretreméltóbb a nők között. Minél jobban mások szolgálatára adod magadat, annál inkább adom Magamat Neked!” — A hotelben megláttam az edénymosogatókat. Sajnáltam őket állandó piszkos munkájuk miatt. „Nem érted még most sem, hogy mindegy milyen munkát végez valaki értem? Én nem látok megkülönböztetést a dolgokban úgy, mint ti, — csak a szeretetben vannak fokozatok! ... Hidd el ezt, hogy még a leghétköznapibb cselekedetekkel is tudsz lelkeket menteni. Hidd el ezt! Hinned kell, mert ezzel hatalmamot és jószágomat tiszteled!” —

„Adjátok oda mindeneket a közösbé, mint a meghitt családi körben szokás. Higgyétek el nekem, hogy ezáltal gazdagságom nem csökken semmit. Vegyétek. Merítetek tele kézzel, tele szívvel! Ne csak magatok, hanem mindenki számára. Ne felejtsetek ki senkit sem és kegyelmem gazdagsága még bőségesebben árad rátok. Higgyetek láthatatlan jelenlétemben, amely a szeretet, az összehasonlíthatatlanul nagy szeretet. Munkáidat, imádságaidat, társalgásaidat úgy végezd, mintha jelenlétemben történnek, mert jelen is vagyok. — Egyszer étkezés után a nagy melegben lefeküdtem: „Pihenj az én pihenéssel egyesülten. Ha most nem egyesülnél velem, — talán többet érne neked, ha követ tértől valahol a szaharai országon, úgy gondold, hogy a munka jobban egyesítene? Mint már gyakran mondtam, bármilyen cselekedetet végzel is, a szerető egyesülés adja meg értékét.

„Magadtól gondoltad volna, hogy kitalálok olyan szentséget, mint az eukarisztia? Azért, hogy köztetek éljek és velem táplálkozzatok? ... És most nem tudok-e értéket nagy dolgokat művelni? Megrövidült talán hatalmam? Bár minden lélek veled együtt sietne hozzám, hogy elélem tájra szükségletét, megmutassa gyengeségét, és esdekelve kérné gyógyulását tőlem. Kérd tőlem a szeretetet. Kérd az életszentséget... Kérjed tőlem mindennap az életszentséget... S ha majd mindent velem egyesülten cselekszel, akkor emberfeletti erő lesz!... Semmiféle elfoglaltság ne akadályozzon az imádságban. Én akkor is imádkoztam, amikor az ütések és sebek borítottak, mikor a Kálváriára vonszoltak. És a keresztben is! És te nehéznek tartod az imádságot apró kis házi elfoglaltságaidban? Egyesülj velem!... Sokan teljes erővel elzárkóznak előlem. Különböző ürügyeket találnak ki, hogy véletlenül tulajdonítsák azokat a jótéteményeket, amelyeket én küldök nekik. Nem lenne-e sokkal jobb számukra, ha nekem, a Szeretetnek mondanának köszönetet? Lássátok meg bennem az Istent, de az embert is, hogy félelem nélkül közeledhesetek hozzám. Mitől is félnétek? Lehet félni egy jászolban fekvő Kisdedtől? Egy földre terített embertől, akinek kezét lábát odaszegezték?” — Uram, az emberek már annyit öldökölték egymást. Mikor jön már el közénk a szeretet korszaka? — Ez lenne az Isten országa? ... „Ahogyan Krisztus születését siettetta a názáreti Szűz sóhaja és vágyakozása, úgy te is imádkozzál, dolgozzál és tégy meg mindent, hogy ez a szép ország eljőjön a szívekbe!” (Lui et moi, Paris, 1965.)

MADELEINE DEBRÉL ateizmusát „halálíg tartó megtérés” követi. Életformájában megelőzte a zsinat utáni kort, amikor „a legvilágibb világ” közepén Istennek szenteli életét. Ivry munkásainak szánja életét és itt együttműködik a nem hívőkkel, a kommunistákkal, minden jóakarató emberrel. *A belső életről és imáról szóló szavai körvonalazzák azt a lelki egyensúlyt, amit a ma és a holnap keresztényeinek kell elsajátítaniuk.*

Az alábbi néhány gondolatot a „La Joie de Croire” művéből idézzük, (német fordításban: Gebet in einem weltlichen Leben, Einsiedeln, 1973.).

Az az állítás, hogy lehetséges olyan élet, amelynek már a cselekvése imádság, — és nem „csupán” ima, hanem olyan Istennek „szentelt” idő, amellyel egyrészt kiszakítjuk magunkat ezernyi „hasznos dologból”, — másrészt mégis a világban maradunk, — ez az állapot sok keresztény szemében megvalósíthatatlan. Ez akkor lenne valóban utópisztikus, ha az, ami létezésünket imádkozóvá teszi, nem ugyanabból „az életszövetből” állna, és nem lenne a legkülönbözőbb élethelyzetekbe beilleszthető. — Ma az olyan élet imája, amely a világ felé fordul, már félhivatalos „közéleti tevékenységnek” mondható. Az imádság korunk legnagyobb

jótéteménye, amit a világnak adhatunk... A megismerés nélkül nincs szeretet, de tettek nélkül sem. Minden szeretetnek megvannak a maga tettei, és a legegyszerűbb tethez is időre van szükségünk. Egy anya nem fektetheti le ugyanakkor gyermekét, amikor éppen főz neki... Istent az ima párbeszéde nélkül sohasem szerethetnénk igazi szeretettel. Az ima azonban nincs kizárólagosan hozzákötve sem tettekhez, sem időhöz. Bármilyen életformában imádkozunk, ha az Istennel, az élő Krisztussal találkozunk. *Bármilyen legyen az imánk alapja*, mindig ugyanazokat a titokzatos erőket ragadja meg, amelyek *Istent közvetlenül érintik: a hit, a remény és a szeretet hatalmát*,... Bárhol is lépünk be az imába — legyen az rózsafűzér, zsolozsma, elmélkedés, tettek vagy találkozások, — attól a pillanattól már Isten felé vesszük az irányt, és megkapjuk a természetfeletti ajándékok kegyelmeit. Mert az Istenkeresésben értelmünk gyorsan „kifulladás”, de ahol leáll az értelem, ott tovább fut a hit. Ezért olyan csodálatos, hogy *imádkozni tudunk* akkor is, ha *minden tevékenységünk pihen* — abban a tudatban, hogy *hittel szemléljük az Istent*. Ezt az imát kérjük saját nevünkben és mások számára is.

Gyakran felvetődik a kérdés, *hol és mikor imádkozunk?* Az Úr egyszer azt tanácsolja tanítványainak, ha imádkozni akarnak, zárják be az ajtókat. Máskor az utcán tanította a népet a Miatyánkra. Ő maga is imádkozott magányában is, tömegben is, a templomban is. Ebből megtudhatjuk, hogy *mindenütt imádkozhatunk*. Az imával ugyanis kivonulunk a térből és az időből, azzal a céllal, hogy Istennek áldozzuk magunkat. Ebből a szempontból az *ima annyit jelent, hogy megadjuk Istennek az elsőbbséget*, megvalósítjuk Istenhez tartozásunkat. De az ima azt is jelenti, hogy *képmutatás nélkül szeretünk másokat*, hiszen nem az Istennek van szüksége a mi áldozatunkra, hanem nekünk. Mi mindannyian megváltásra szorulunk és ennek a gyakorlati váltságdíját imában kell lerónunk.

A mai kor szűkében van a helynek és az időnek. Kicsi az életterünk és kevés a szabadidőnk. Ez a technikai élet szegénységének egy sajátos fajtája. Életünk szétdarabolódik, ki vagyunk szolgáltatva saját igényeinknek, a véletlennek és az önkénynek. Pedig *központi igényünk az, hogy legyen időnk a személyes életre*... Ebből könnyen belátható, hogy olyan keresztény, akinek nem jut ideje Istenre, képtelenné válik az imára és ezzel személyes életét csonkítja meg. Ha Isten vette magának a fáradságot, hogy bennünket megteremtjen, akkor nekünk is lélegzethez kell jutni, hogy Felé forduljunk... Elképzelhetetlen, hogy a mindenható Atya, aki azt akarja, hogy szeressék, olyan életmódot adjon gyermekeinek, amelyben lehetetlenné válik a szeretet. A hiba biztos bennünk van! Ha mi imáról beszélünk, inkább valami megemlékezésre gondolunk, — mintsem felismerésre, alkotó tevékenységre. Inkább az archívumok őrei vagyunk, mintsem realista alkotók. *Isten ma is biztosít számunkra időt lélegzvétele és imádságra egyaránt*. Találékonyágunkra bízta a teremtett világot, hogy a legelőnyösebben rendezzük be. Az ember például felismerte a tüzet. Eleinte csak fával táplálta. Ehhez mindig több erdőseget, nagyobb teret kellett kipuhtatania. Azután felfedezte a szénét. Használatra „kifizetődött”, de kibányászása térben, időben és munkában sok erejét felőrölte. Majd felismertük a földgáz és a kőolaj energiáját. Egy jól kiszámított mélyfúrással nagymennyiségű nyersanyaghoz juthatunk. — Ha az Úr Jézus ma élne közöttünk, példabeszédekben bizonyára szerepelnének a fúrótornyok. — Amint az Úr természetes ajándékait mindig jobban értékesítjük, úgy a mai *imaformákat is „racionalizálnunk”,* újítanunk kell. *Az idő és a hely szűkét a lelki mélység feltárásával pótoljuk*. Isten mindenütt jelen van, de az a feltétlen és biztos pont, *ahol rátalálunk, az a „szeretetünk tere.”* A mai „pusztába vonulásunk”-hoz elég öt metro-megálló időtartama. *Lelki mélységünk furata pillanatok alatt rátalál Istenre*... Csak legyünk olyan pontosak és figyelmesek, mint a fúrótornyok vezérlői... Az életnek ténylegesen nincs is szüksége időre, pillanatok alatt sorsdöntő eseményekben részesedhetünk... El kell hagynunk éniünket, hogy találkozzunk Krisztussal, Vele és Általa imádkozzunk, de úgy, hogy Krisztus imájába mindenkit befogadjunk... Am ilyenkor az az érzésünk támadhat, hogy „a mindenkiért szóló” ima a „sajátunkat” háttérbe szorítja... Ha azonban *igazán hiszünk a megváltás titokzatos üdvrendjében*, akkor felismerjük, hogy miként keresztény létünk minden tette, úgy *imánk is olyan istenszeretet, amely csak az ember-társat és az egész világot magába fogadó szeretetben bizonyul hitelesnek.*

(Széll)

Uram, hosszú és kemény volt az utad a bölcsőtől a keresztségig. Akik végigkísérték téged, azokat megjutalmaztad: Máriát, Józsefet, Veronikát, Cirenei Simont. Jutalmazd meg azok szeretetét is, akik bennünket segítenek a hozzád vezető úton! Amen.

Andreas Fröhlich

GYERMEK AZ EGYHÁZI KOZÖSSÉGBEN

Hozzászólás

Katona Nándor „Gyermeksírás a szentmisén” című írásához
(TEOLÓGIA 1977. 2. sz.)

Nos, nem véletlen, hogy hozzászólásomnak a fenti címet adtam. Azt tartom ugyanis, hogy az a probléma, amit Katona Nándor leír, és amire valamiféle megoldást keres — hogy ti. sokszor zavaró a kisgyermek jelenléte az istentiszteleten mind a lelkész, mind a gyülekezet számára, mivel zajong, rendetlenkedik, sír — nagyon komoly és szerteágazó kérdéseket vet fel, melyeket csak a fenti átfogó címben tudok összefoglalni. Tudniillik abban a pillanatban, amikor nem csak egyszerűen diagnosztizáljuk az adott problémát, hanem *felelősen kezdünk el gondolkodni* a gyülekezetek e (2—5 éves) korosztályáról, mint a gyülekezetek tagjairól (mert ők is azok!), s arról, hogy mi van és mi legyen velük, óhatatlanul a teológia és az ide vonatkozó egyéb szaktudományok (pszichológia, pedagógia stb.) mélyvízeire sodródunk. Így egymás után vetődnek fel az ilyen kérdések: Hol van helye a kisgyermeknek az egyházban és a gyülekezetben? Foglalkozzon-e az egyház a kisgyermekkel, s ha igen, hogyan? Hogyan lehet egy gyermeket bevezetni az egyházközségi gyülekezeti életbe? Milyen feladatot jelent ez a kisgyermekkor időszakában az egyház és a szülők számára? — stb. stb. ... *Végső fokon tehát nem egyszerűen egy problematikus jelenségről, hanem egy komplex és komoly kérdéssről van szó*, ami átgondolt és megalapozott megoldást kíván.

Mi legyen ez a megoldás, és hogyan történjék annak megvalósítása? Ezt, úgy gondolom, minden egyháznak önmagában kell tisztáznia. Minden egyháznak, sőt gyülekezetnek megvannak a saját teológiai, tradicionális, az államunkkal történt megegyezésbeli, stb., e kérdésben is meghatározó objektív tényezői, de ugyanakkor a helyi adottságoktól függő szubjektív jellemzői is. Nyilván e keretek megszabják, a helyi lehetőségek, a személyi adottságok pedig színezik e kérdés megoldásának lehetőségeit.

Ezen írás keretei nem adnak arra lehetőséget, hogy e téma mélyebb, tudományos elemzését — akár csak a magam egyháza és gyülekezete szintjén — nyújthassam. De mégis szabad legyen egy-két elvi gondolatot e kérdésre vonatkozóan leírnom (inkább csak gondolatébresztőül) s utána egy-két példát mondanom, melyek gyülekezetemben bevett gyakorlatként megvalósultak. Nem mintaképet, nem tökéletes megoldási lehetőséget, nem tévedhetetlen módszert, hanem egyszerűen adalékot szeretnék nyújtani csupán a címben jelölt problémakörhöz.

Elvi szempontból rögzítenünk kell, hogy az ember életének e korszaka (2—5 éves kor-intervallum) a „mi?” és az első „miért?” kor közé esik. A „mi?” korban (másfél, két éves kor) a gyermek a szókészletét gyarapítja hallatlan aktivitással, megismerendő a szavakat, fogalmakat és a hozzájuk tartozó tárgyakat, jelenségeket. (Mi ez? Mi az? — kérdi szüntelen). A „miért?” korban (öt éves kor körül) a dolgok okait igyekszik nyomozni sokszor már idegesítő kitartással. (Miért van a kiskutyának füle? — stb.) Mindkét kor, s a köztük lévő időszak a megismerés időszaka, mely megismerés első rendben a szülőknön, nagyszülőknön keresztül történik. E korszak „szenvendői” a szülők, nagyszülők, akiknek mindig válaszolniuk kell a gyermekeknek, kielégítve az elemi erővel feltörő kíváncsiságot. De nem csak azért, mert ők vannak a legközelebb a gyermekhez (úgymond ők az „elérhetőek”), hanem azért is — és főleg azért! — mert hozzájuk kötődik a kezdeti időktől szeretetével és bizalmával. Ebben a korban szinte kizárólagos hatással van még a szülő a gyermekére. Ezt a hatást csak színezi, kiegészíti a hasonló korú gyermekek társasága és a külvilág. Nyilvánvaló tehát, hogy az egyház e közvetítő közegen keresztül, a család, a szülőknön keresztül tud érdemben bekapcsolódni folyamatos nevelésébe, és pedig úgy, hogy a *szülőket pásztorolja, vezeti, hogy azok a szeretetükkel, példamutatásukkal elsősorban, és a tanításukkal másodsorban*, neveljék a gyülekezet e korosztályának rájuk bízott tagját. Az a tapasztalatom és meggyőződésem ugyanis, hogy csak akkor válik vonzóvá és izgalmassá az egyház és a tanítása a már tudatos, vagy tudatosuló ember számára, ha az egy adott család életében nemcsak isten-

tiszteletekre járásban, vagy egy-két formában nyilvánul meg, hanem a mindennapos élet tartalmát jelenti mindenkor. Ha ez nincs meg egy-egy családban, úgy hiábavaló minden istentisztelethez szoktatása a gyermeknek. A szülők „élet”-prédikációjáról van tehát szó, és a bibliai történetek közléséről pl. az esti mesélgetések alkalmával. A szülők és nagyszülők ezen pásztoralása véleményem szerint az egyik alapvető és döntő lehetősége és feladata az egyháznak akkor, amikor e korosztály egyháztaggá érleléséről van szó. Élet a közvetett gyermekgondozást nem helyettesítheti hasonló eredményességgel semmiféle közvetlen, időleges vagy többé-kevésbé folyamatos gondozás a lelkes vagy a gyülekezet részéről.

A gyülekezetünkben (protestáns) mi ezt a kérdést a családokkal való állandó kapcsolat-tartásban próbáljuk megoldani. Folyamatosan látogatni igyekszünk minden kisgyermekes családot, tanácsokat, segítséget, könyveket adva, hogy így segítsük elő lehetőségeink szerint a keresztyén gyermeknevelés problémáinak megoldását egy-egy családban. — *Mert a kezdeti, de a későbbi „benyomásokat” is az egyházzól, a tanításról, a keresztyén életről a gyermek számára a család adja meg primér és meghatározó módon az éltvitelével, példamutatásával!*

De mi legyen a gyermek egyházi cselekményekhez, istentiszteletekhez, templomhoz „szoktatásával”, a gyülekezeti életbe való bevezetésével? Magukkal vigyék a gyermeket a szülők az istentiszteletre, vagy sem?

Természetes, hogy a kisgyermek a felnőtteknek szóló istentiszteleten unatkozik: az a cselekmény, ami az oltárnál és a szószéken történik, az számára unalmas, érthetetlen, egyhangú. Az állandó csendre intés, mozgási korlátozottság ráadásul — ismételt esetben — ellenszenvenessé is teheti a templomot és az istentisztelet számára, hiszen az az állandó fegyelmezés és „rabság” helyévé válik így, ahol mindig újra idegessé válik az anyu és apu. (Sok felnőtt azért fordít hátat az egyháznak a későbbiekben, mert az — a gyermekkor benyomásai következtében éppen! — az agresszió szimbólumává vált számára!) Tudom, hogy vannak ún. „jó gyermekek”, akik azt az órát, ami az istentiszteletet jelenti ki tudják bírni — mert nagyon szeretik a szüleiket, s „megajándékozzák” őket ezzel a nyugodt órával, vagy mert egyszerűen fáradtak egyelőre — de nem ez az általános és a természetes! A csendes gyermek az istentiszteleten tulajdonképpen csak annyit jelent, hogy — pillanatnyilag — a gyermek maga hajtja végre önmagán azt az erőszakot, amit egyébként a szülő hajtana végre rajta csitítással, szidással, esetleg veréssel. Az pedig nyilvánvaló, hogy hosszabb távon sem az önerőszak, sem a külső presszió nem fog pozitív eredményt hozni a gyermek keresztyén nevelésében...

No de akkor hogy állunk azzal a jézusi mondattal, hogy: „Engedjétek hozzám a kisgyermeket, és ne tiltsátok el tőlem?” (Mk 10,14) Igaza van az Új Ember júl. 3.-i számában Galántainak abban, hogy Jézus e mondathoz nem tette hozzá, hogy „de csak akkor, ha már elmúltak négy évesek”. De ott téved, amikor ezt a mondatot — ami kimondottan Jézus személyére vonatkozik — az istentiszteletre, liturgiára, prédikációra (mint a felnőtteknek szólóknak) vonatkoztatja. Ha jobban megnézzük ugyanis Jézus magatartását abban a situációban, amikor ez az ige elhangzott, valamint, ha az utána következő bibliai mondatokat is elolvassuk, akkor tisztán és világosan kiderül, hogy Jézus nagyon pontosan ismerte a kisgyermeket, jobban, mint mi! Tudniillik nem kezd el — miután ölbe vette őket — prédikálni e gyermekeknek, hanem „csak” megáldja őket. A Hegyi Beszédet, a példázatait sem nekik mondta (ami egyébként nekünk „szakembereknek” is sokszor nehéz fajsúlyú). — *Amit elbírtak e gyermekek a lényüknél fogva, azt adta nekik Jézus!* Mi pedig olyasmibe akarjuk sokszor belekényszeríteni őket, amit nem bírnak el, s csodálkozunk, amikor a mi „szoktatásunk”, „fegyelmezésünk” éppen ellenkező hatást vált ki belőlük. *A felnőtteknek szóló istentisztelet nem nekik való!* — amit egyébként ők világosan kimondanak azzal, hogy elkezdnek közben sírni, zajongani, rendetlenkedni.

Mi tehát a megoldás? Csak az, hogy olyan alkalmat teremtsünk, ami az ő szintjüknek megfelelő, ahol — talán a lelkes szemlényben, vagy egy laikus egyházközségi munkatárson keresztül — „ölbe veheti őket Jézus”, ahol megismerkedhetnek Vele elmesélt, eljátszott történeteken keresztül, éspedig szabadon, hasonló korú társaikkal együtt. Így nem fogják zavarni a felnőttek istentiszteletét, de őket sem zavarják a felnőttek.

Nos, e megfontolások alapján valósult meg gyülekezetünkben az a gyakorlat, hogy a felnőtt-istentiszteletekkel párhuzamosan gyermek-bibliaórákat tartunk a gyülekezeti termünkben. Így a szülők együtt jöhetnek kisgyermekükkel a templomba istentiszteletre; ők a felnőttek, a gyermekek a gyermekistentiszteleten vehetnek részt zavartalanul, s mindkettő befejezésével együtt mehetnek haza. A korban különböző gyermekek együtt vannak, s bábjátékok, saját készítésű rajzok, mesélgetések, beszélgetések, játékok segítségével ismerkedhetnek a bibliai történetekkel. Afféle „gyermekmegőrző” intézmény ez, amit mint alkalmat és lehetőséget felhasználunk arra, hogy a gyermekeket tanítsuk, és így, saját korú társaikon keresztül

és velük együtt bevonjuk őket a gyülekezet közösségébe. Időnként pedig kollektíven meglátogatjuk a felnőttek istentiszteletét, de egyelőre még nem az egész istentiszteleten résztvéve, csak egy-egy részén. Többnyire akkor és abban az időben, amikor kereszteselés történik. Olyankor felmegyünk a karzatra — onnan nem olyan zavaró a mozgalmas jelenlétük — s ott csendesen meg is lehet magyarázni nekik, hogy mi történik az oltárnál, kereszteselőkütnél. Az is jó, hogy ilyenkor — onnan felülről — láthatják szüleiket, nagyszüleiket, ahogy ők részt vesznek az istentiszteleten. Szintén időnként gyermekistentiszteleteket is tartunk számukra benn a templomban, hogy a templommal is ismerkedjenek, barátkozzanak, ugyanakkor az istentisztelettel, mint alkalommal. Ilyenkor a lelkész beöltözve, az oltár elől kis liturgiával, rövid prédikációval (ami az ő szintjükön szólal meg) s olyan énekekkel, amiket már ők is ismernek, tart egy „kisistentiszteletet”. Időben mintegy húsz perceset. Ennyit már többnyire — kellő előkészítés után — elbírnak a gyermekek...

Mi — a magunk lehetőségei, elgondolásai alapján — így próbáljuk a gyülekezet kisgyermek-korosztályának kérdését megoldani. Jól tudom, hogy a felvetett kérdés és kérdéskör hallatlan szerzeágazó, és nem egyszerű — mint ahogy nálunk sem volt az — megoldani. *De a problémák, épp probléma-voltuk következtében, mindig felhívást, kihívást jelentenek számunkra, szolgálatunk végzésére. Mert minden probléma — a megoldás által — szolgálati lehetőséget hordoz magában!*

ifj. Foltin Brunó

Sokan panaszkodnak „nem tudok imádkozni!” Mások pedig „nem tudok hinni!” Az egyiknek azt kellene mondanunk: „Nem tudnak imádkozni, mert nem hisznek!” Másoknak pedig azt: „Nem tudnak hinni, mert nem imádkoznak!” Aki nem tud imádkozni, aki nem tud hinni, — mindkettő problémájának végső sorban egy gyökere van: Nincs tudatában annak, mit jelent Isten legfőbb parancsa: Szeresd Uradat, Istenedet, teljes szívedből, teljes lelkedből, minden erődből, teljes elmédből! — Ha ennek az igének, „teljes elmédből” az igazi horderejét átgondolnánk és követnénk, csak hamar ösztöntén imádkozó és hívő emberekké válnánk.

Andreas Fröhlich: A mai ember imái

Vidám vagyok a karácsony miatt és hallom az Úr szavát: „Örvendj! Tudod, milyen volt a föld eljövetelem előtt? Volt Isten és voltak emberek. Most Isten egy lett az emberek közül, egy közületek. Milyen nagy szeretet, micsoda egyesülés! Érzed jól a különbséget? Köszönd meg nekem, amennyire erődből telik és légy enyém még jobban, mint valaha!”

Gabrielle Bossis

A felebaráti szeretet hasonlít az én szeretetemhez. Micsoda program lesz számodra, ha behatolsz értelmébe! Keresni fogod, hogy a felebarátban nekem szolgálj! Apró kedvességekkel szerezz nekik meglepetést. Semmi sem indítja meg isteni szívemet jobban, mint az előzékeny jóság.

Gabrielle Bossis

Az a keresztyén, aki embertársában a legegységesebb értékeket keresi, aki az Isten-teremtette embert keresi, az részesül a kölcsönös újjáteremtés ajándékában, amely minden párbeszéd velejárója. Az ima ezt a nyelvet csak úgy tudja közvetíteni, ha minden percben az Isten igéjéből és az eukarisztiából merít erőt... Csak, aki Krisztus békéjében él, aki gyökeret vert és megszilárdult az élő Igében, csak az tudja felismerni Krisztus képmását minden emberben.

Roger Schutz

Atyám, lételem kezedből akarom elfogadni. Add, hogy elismerjelek téged teremtőnek, életem irányítójának — magasztallak Atyám! Add, hogy mindig a Te szavadat fontolgassam, amely engem képmásoddá formál Fiadban, Jézus Krisztusban. — Magasztallak Atyám!

Andreas Fröhlich

EXEGÉZIS ÉS KÉRÜGMA

Újév („A”-év, szám 6,22—27; Gal 4,4—7; Lk 2,16—21)

Isten áldásának ereje

A hívő ember mindig szeretett Isten áldásával elindulni a bizonytalan jövőbe. Áldást kért vállalkozásaira, alkotásaira, önmagára és családjára. A házasság mint új élet kezdete, szintén Isten áldásával indul. Az áldás felülről jön, s érezzük, hogy Isten elkötelezi benne magát az embernek. Az áldás nem varázslás, nem a szavak erejében bízunk, nem titokzatos hatalmakat akarunk megmozgatni, hanem Isten adományát elfogadni. A Szentírás szóhasználatában Isten az, aki áld, és áldása mindig életet fakaszt (Zsolt 65,11; Ter 24,35; Jób 1,10). A tárgyak lehetnek Isten szolgálatára szentelve, de csak az ember fogja fel Isten személyes szeretetét és jóakarátát. Az áldás tehát felülről lefelé jön, s mi kérjük, könyörgünk érte, utána pedig hálát adunk. Érdekes módon valamiképpen ezt az alulról fölfelé irányuló hódolatot is áldásnak nevezzük: Áldunk Téged...

A szentmise olvasmányai erről az életet fakasztó áldásról emlékeznek meg. Áron és fiai, a papok már az ószövetségben is Isten áldását közvetítették a népnek az áldozatbemutató után. Kifejezték, hogy az áldás Isten akaratából „megőrzi a népet és békességet ad.” A vallásos embernek tudnia kell, hogy Isten nemcsak a templomban, nemcsak a vallásos szertartás alatt van vele, hanem kíséri minden útján. S Isten jelenléte békességet ad.

A szentlecke így fogalmazza meg Isten legnagyobb áldásának hatását: Isten leküldte Fiát, hogy mi is az ő gyermekei lehessünk. Az Atya Jézusban mindent nekünk ajándékozott, megáldott bennünket minden lelki áldással (Ef 1,3). Atyai elkötelezettségét is azzal mutatta meg legjobban, hogy gyermekeivé fogadott. Ebből az áldásból élünk, s ezt adjuk tovább a világban.

Az evangélium Máriát állítja elénk, aki valóban „áldottabb volt minden asszonynál”. A pásztorok tőle kaptak bizonyosságot Isten áldásáról. Tőle lehet megtanulni azt is, hogyan adjuk hálát az áldásért (Magasztalja lelkem az Urat), s hogyan kell annak örömeiben másokat is részesíteni. Az új évet ilyen bátorítással és örömmel kezdjük el!

Vízkereszt (Lz 60,1—6; Ef 3,2—3a. 5—6; Mt 2,1—12)

Jézus állásfoglalást követel

A betlehemi éjszakán megvalósult az, amire az emberi szellem burkoltan vagy tudatosan mindig vágyott: Isten bizonyosságot adott arról, hogy velünk van és megosztja velünk életét. Az ószövetségi olvasmány hitünknek ezt a megvalósulását foglalja képekbe: az Istentől támasztott világosság felé tengernyi sokaság áramlik, és ajándékokkal fejezi ki hódolatát és hálóját. Megszoktuk, hogy a történelmet csak a külső, politikai, társadalmi és gazdasági eseményeknek tekintjük. Pedig az emberek élete szellemi síkon éppen olyan mozgalmas. Egyesek és közösségek azt kutatják, van-e remény, lehetséges-e bűnbocsánat, törődik-e velünk az Isten, van-e örök élet? Jézus születése óta milliók kaptak feleletet ezekre a kérdésekre és találtak benne megnyugvást.

Az evangélium eszünkbe juttatja, hogy az Istentől támasztott fényt, a csillagot nem mindeki követi. A napkeleti bölcsekben a Szentírás nemcsak arra ad példát, hogyan kell követni az Istentől adott jelet és hogyan kell keresni az igazságot, hanem arra is, hogyan kell megbirkózni azokkal a nehézségekkel, amelyek a hit útján elénk vetődnek. Az igehirdetés nagy problémája sohasem az volt, hogy a bölcsek milyen csillagot láttak, s az miért mozgott a természet járásával ellenkező irányban, hanem az, hogy Isten valóban „megvilágosítson minden embert” az üdvösség útján. Ad természetes jeleket, természetfölötti felhívásokat, figyelmeztetéseket, de sohasem úgy, hogy a hivatalos kinyilatkoztatás hirdetőjét és magyarázóját, az egyházat fölöslegessé tenné. Jézus kijelentette: Aki titeket hallgat, engem hall-

gat. A hit sokféle módon keletkezhet, de bizonyosságot akkor nyerünk, ha elmondhatjuk, hogy az egyház hivatalos hitét tettük magunkévá.

Az evangélium sorai közül egy másik kép is élénk tárul, Isten jóindulatú pogányokat hív, hogy felismerjék a világ Megváltóját. Ezek oda sietnek, ahol őrzik az isteni kinyilatkoztatást, olyan emberektől érdeklődnek, akik hagyományosan vallásosak. De mit tapasztalnak? A főtanács tagjai megmutatják nekik az utat, de maguk nem indulnak el rajta. A Szentírás betűjét kifejtik, de nem érdekli őket, hogy Isten ígérete teljesedett-e. Heródes jámborságukat arra használja fel, hogy alattomos szándékát megvalósítsa. A nagy tömeg pedig érzéketlen. Ők közelebb vannak Betlehemhez, de nem tudják, mi történik ott. A vallásos környezetnek megvan a felelőssége azok iránt, akik őszintén keresik az igazságot. Jézus nagyon keményen elítélte a botrány okozóit. A bölcsek a nehézség ellenére is célhoz érnek, mert az Istentől kapott jel és ösztönzés mindennél többet ért nekik. Meggyőződtek arról, hogy érdemes volt kitartani, érdemes volt kérdezni, mert Isten „igen nagy örömben” részesítette őket. A költő így jellemzi útjukat: „Mert lejtőn lakni nem lehet, / sem kétélűen jobbra-balra menni. / A válaszut ez: fel vagy lefelé... / Lefelé húz a vad nehézkedési törvény, / Ezek példája, vérrokon, barát. / De mi kitörünk ezek bűnköréből / És a csúcs felé megyünk.” (Mécs László)

Vasárnap vízkereszt után (Iz 42,1—4. 6—7; ApCsel 10,34—38; Mt 3,13—17)

Isten nem személyválogató

Az emberek értékelésébe mindig belevegyülnek önző szempontok és személyes érdekek is. Tudatunk mélyén ott élnek a régi megbántások emlékei, a megbocsátott, de el nem fejtett sértések nyomasztó súlya vagy a jövő terheitől való félelem. Péter apostol olyan környezetből jött, ahol úgy gondolták, Isten végleges megkülönböztetést alkalmaz az ószövetségi nép és a pogányok között. A természetfölötti jelek azonban meggyőzik őt is, hogy Isten nem személyválogató. Jézus megígérte, hogy mennybemenetele után „Szentlélekkel fognak megkeresztelkedni”. Most pedig azt látja, hogy ugyanazt a kiváltságot a pogányok is megkapják. Ebből levonja a következtetést, hogy Isten előtt mindenki kedves, akit eltölt az Úr félelme és igaz tetteket visz véghez. A kettő összetartozik. Igaz tetteket csak az víz véghez, akit eltölt az Úr félelme.

Az Úr félelmének gondolata eléggé kiveszett vallási szótárunkból. Pedig a Szentírás magasra értékeli. Úgy beszél róla, mint a magasabb bölcsesség kezdetéről (Péld 1,7), mint az Isten előtti engedelmeség indítékáról (Zsolt 2,11). A Messiás is azért lesz nagy, mert egészen eltölti az Úr félelmének lelke (Iz 11,2). Ennek az üdvös félelemnek az osztogatója tehát a Szentlélek. De Pál apostol megmagyarázza, hogy nem a szolgaság lelkét kaptuk, hogy félelemben éljünk, hanem a fogadott fiúság Lelkét nyertük el, aki felhatalmaz arra, hogy Istent Atyának szólítsuk (Róm 8,15). Az Atya előtti félelem nem azonos a rettegéssel, a bizalmatlansággal, a távolmaradással, hanem jelenti tekintélyének elismerését és a bűn visszautasítását.

Az igaz tettekben való bővelkedés is lényeges eleme a vallásosságnak. Jellemző, hogy az apostol nem jótettekről, hanem igaz tettekről beszél. Jótetten azt értjük, amellyel valakinek segítünk. Az igaz tettek ennél nagyobb terjedelműek: ide tartozik mindaz, amivel az igazságot keressük, a helyes emberi kapcsolatokat kiépítjük, Isten teremtő és megváltó tervét szolgáljuk. Vallásosságunk csak úgy marad tárgyilagos, ha nem csak egyéni jámborságunknak adunk kifejezést, hanem valóban Isten országát építjük, magunkban is és másokban is.

Mivel Isten nem személyválogató, azért valamilyen szempontból egyenlővé akar tenni bennünket. Ennek az egyenlőségnek a kifejezése és megvalósítója a keresztség. A Jordán-nál lejártszódott jelenet azt mutatja, hogy Jézus, akit eltölt a Szentlélek, ő a szeretett Fiú. A keresztségben mindnyájan ezt a Szentlelket kapjuk és mindnyájan Isten gyermekei leszünk. Sőt az egyház beszél vágykeresztségről is. Olyanok részesülnek benne, akik nem ismerik az evangéliumot, de törekszenek az igazságra, a szeretetre és követik lelkiismeretük szavát. Isten tehát megadja mindenkinek az elinduláshoz szükséges kegyelmeket.

Böjt 1. vasárnapja (Ter 2,7—9; 3,1—7; Róm 12,12—19; Mt 4,1—11)

Isten kegyelme és az ember bűne

Az üdvösség történetén feltűnő kettősség vonul végig. Az ember kezdettől fogva ki van téve kísértésnek, és története a bukások sorozata. A rossznak az ereje akkor válik szédítővé, amikor a Megváltót, az Isten Fiát is megkísérti és saját szolgálatába akarja állítani. Szent

Pál mondja, hogy még az ószövetségi törvény is a bűn eszköze lehet. A keresztény ember hisz Isten gondviselésében, a megváltásban és mégis azt látja, hogy mind a saját élete, mind másoké tele van kísértéssel, botlással, gyengeséggel. Aki nagyon törekszik, legtöbbször úgy érzi, hogy kevésre vitte: ha egyik hibáját leküzdí, jelentkezik a másik.

Ugyanakkor azonban nem szabad figyelmen kívül hagynunk az üdvörtörténet másik vonását sem. Az ember gyarlóságával és bűnével szembenáll Isten irgalma, és üdvösséget, szabadságot ígér. Bűnbánatra hangolja, lelkesedést, hűséget önt belé, sőt azt ígéri, hogy választottainak szívébe írja törvényét és saját lelkét árasztja ki rájuk. Ezek az adományok segítetik a hívőket abban, hogy küzdjenek a bűn ellen. A teljes eligazítást és a megoldást azonban Jézus Krisztus hozta. „Amikor végigszenvedte a kísértéseket, akkor igazolta, hogy teljesen a mi oldalunkra állt” (Rahner).

Az apostol a szentleckében adott felhívásaiban arra gondol, hogy a küzdelmes életben gyakoroljuk az erényeket. A reményben legyünk derűsek, a nyomorúságban békétűrők, az imában állhatatosak. Hozzunk áldozatot másokért, áldjuk azokat, akik rosszat akarnak nekünk és igyekezzünk békében élni azokkal is, akik összeférhetetlenek. Az ilyen igyekezet mutatja meg a világnak, hogy a kegyelem valóban túláradt.

Bőjt 2. vasárnapja (Ter 12,1—4a; 2Tim 1,8b—10; 17,1—9)

Isten erejében bizakodunk

A mai szentírási képek azt mutatják, hogy a cél csak áldozatok árán érhető el. A küzdelemben, a szenvedésben magunk is tökéletesedünk, hogy méltók legyünk a jutalom hordozására. Ábrahám ígéretet kap, hogy új hazában telepedhet le és hogy Isten áldása fogja kísérni, de az út ismeretlen, fárasztó és tele van veszéllyel. Egyedül hitéből merít erőt. Isten úgy adja ígéreteit, hogy mindig helye marad a személyes erőfeszítésnek, a bizalomnak és a kitartásnak, sőt az imádságnak is. Tehát aki Istenhez kötötte sorsát, ne rendezkedjen be a kényelmes életbe. A föld mindig az érdemszerzés ideje marad.

A szentleckékben az apostol arra inti tanítványát, hogy vállalja a tanúságtételt az evangélium mellett. Ne rettenjen vissza a szenvedéstől sem. Még a keresztények számára is ez nehezen érthető gondolat. Hajlandók vagyunk így gondolkodni: Ha mi egyszer Isten mellé álltunk, miért nem véd meg bennünket a megpróbáltatástól? Pedig ez csak az üzleti szellem megnyilatkozása, amire a természetes jószág is rácsafol. Az igazi házastárs tudja, hogy a szeretet nemcsak a kényelmes napokra való. Akkor nyilvánul meg igazán, ha átveszik egymás terhét is. Az igazi szülő sem azt keresi, hogy mit fog gyermekétől visszakapni, hanem azzal igazolja szeretetét, hogy mindent odaad. Az evangélium elfogadása azt jelenti, hogy az egész életet hozzámérjük Istenhez és az ő ígéreteihez.

Az evangéliumi részlet a megdicsőült Krisztus képét állítja elénk. Neki joga volt az isteni dicsőséghez és biztos volt benne, hogy embersége szerint is megdicsőül. De tudta azt is, hogy oda a szenvedésen keresztül vezet az út. A látomásban Mózes és Illés erről beszélgetnek vele, vagyis igazolják az ószövetségi jóvendöléseknek ezt a tartalmát. Jézus is csak a küzdelmes életben és a kereszttön mutathatta meg, hogy van benne lelki erő, türelem, megbocsátás, illetőleg, hogy az Atya gazdagságából merít.

Bőjt 3. vasárnapja (Kiv 17,3—7; Róm 5,1—2. 5—8; Jn 4,5—42)

Jézus és a gyarló ember

Jézus egész működése alatt igazolja azokat a kijelentéseket, hogy a betegeknek van szükségük orvosra, s hogy azt jött keresni, ami veszni indult, és az igazi pásztor utána megy az elveszett bárányoknak is. Elviseli a vallási vezetők fölényes kijelentését, akik megrojják a bűnösökkel való barátkozás miatt. Az Atya irgalmát csak ilyen viselkedéssel lehetett igazolni. Ahogy szent Pál szavai mutatják, az apostoli igehirdetés is ezzel öntött reményt az emberekbe. Jézus nagyszerű pedagógiával hajolt le a bűnösökhöz. A mai evangéliumban egy asszonnal beszél, aki félig ószövetségi, félig pogány gondolatok közt él, és akinek erkölcsi élete sok kívánnivalót hagy hátra. Nem erkölcsi figyelmeztetésekkel kezd, hanem azzal, hogy felébreszti az asszony érdeklődését a magasabb szellemi és természetfölötti dolgok iránt: Ha ismernéd Isten ajándékát, bizonyára kérnél belőle... — Jézus türelemmel folytatja a beszélgetést, amely két síkon mozog. Az asszony földi víze, könnyebb életmódra, emberek közötti viták eldöntésére gondol. Jézus ellenben mindennek az örök háttérét világítja meg. Közben nem hagy kétséget az iránt, hogy az Istenhez vezető út mindenki előtt nyitva áll, bármennyire is zsákutcába futott az élete. Nem tesz csodát, csak a felsőbbrendű tudást, a hit világságát képviseli. Ez elég arra, hogy felismerjék benne a prófétát és higgyenek benne.

Az egyház minden tagja kap valamit Jézus prófétai és papi küldetéséből, ezért mindannyian Isten országát, Isten ajándékait képviseljük. Okos viselkedéssel, a szeretet gyakorlásával és a kinyilatkoztatás ismeretével a hit közvetítőivé válhatunk.

Böjt 4. vasárnapja (1Sám 16, 1b. 6—7. 10—13a; Ef 5,8—14; Jn 9,1—41)

Világosság és sötétség

Ez az ellentétpár átszövi az egész Szentírást. A Teremtő első tette az volt, hogy elválasztotta a világosságot a sötétségtől. Az üdvörténet végén maga Isten lesz az újjáteremtett mindenség világossága (Jel 21,5). A kezdő és a végpont között lepergő történelem maga is olyan összeütközés alakját ölti, amelyben a világosság és a sötétség mérkőzik egymással. Isten világossága beleragyo világunkba, de az emberek gyakran jobban szeretik a sötétséget (Jn 3,19).

A világosság úgy szerepel, mint Isten adománya. Igen szoros a képzetársítás a világosság és az élet között. Megszületni annyi, mint meglátni a napvilágot (Jób 3,16; Zsolt 58,9). Az Újszövetségben valóság lett a próféták által megígért isteni fény. Amikor Jézus Galileában elkezd tanítani, Máté evangélista úgy látja, hogy teljesedett Izajás (9,1) jóvendölése: A nép, amely sötétségben ült, világosságot látott (Mt 4,16). Jézus főként tettei és szavai révén nyilatkozik meg, mint a világ világossága. De úgy is, mint aki kegyelmével megnyitja az ember lelki szemét. Ezzel az Atya akaratát hajtja végre: „Addig kell végbevinnem annak tetteit, aki küldött, amíg nappal van. Eljön az éjszaka, s akkor senki sem munkálkodhat. Amíg a világban vagyok, addig világossága vagyok a világnak.”

Alig találunk csodáról szóló elbeszélést, amely ennyire mutatná, hogy a testi gyógyulás a lelki gyógyulás képe, mint a mai evangélium. De azt is látjuk, hogy a lélek szemének a megnyitása sokkal nehezebb. Ahhoz az ember jóakarata is kell. Aki bezárkózik előítéleteibe, annál a természetfölötti jel és Isten szeretete is csak azt eredményezi, hogy igazán vakká lesz. A hitnek tehát megvannak az előzményei. Tudomásul kell venni, hogy Isten szabadon osztogatja ajándékait, s mikor kegyelmet ad, nem kiváltságainkat vagy hagyományainkat akarja megerősíteni. Meg kell értenünk azt is, hogy a földi bajok nem mindig a bűn büntetési, hanem arra is valók, hogy „Isten megdicsőüljön általuk”. Megdicsőülhet úgy, hogy csodával kimutatja erejét, de megdicsőülhet úgy is, hogy bennünket hangol imádságra, türelemre és állhatatosságra.

Böjt 5. vasárnapja (Ez 37,12—14; Róm 8,8—11; Jn 11,1—45)

Jézus az egész embert üdvözíti

Isten már az Ószövetségben kinyilvánította, hogy ő az élet ura. Ezekiel látomása nem annyira a holtak testi feltámadásáról szól, hanem inkább arról, hogy Isten magasabbrendű életet is tud adni népének. A szentlecke azt tanítja, hogy ennek a magasabbrendű életnek akkor válnak részesévé, ha „Krisztus bennünk van”.

Lázár feltámasztásának története sorozatos képekben állítja elénk, hogy Jézus mit ajánl nekünk a végleges feltámadásban és az üdvösségben. Az elbeszélésen meglátszik, hogy az apostoli tanítás nemcsak egy régi tettet akart elbeszélni, hanem rámutatott annak hitbéli jelentőségére is. Jézus Lázárt erre a földi életre támasztotta fel, ez azonban még nem volt az ő üdvössége. De az egész folyamatban meglátjuk a végleges feltámadás előzményeit. Lázár úgy szerepel, mint akit szeret Jézus, mint akit barátjának tekint. Ennek ellenére Jézus nem siet hozzá, hogy betegségéből kigyógyítsa. Úgy tesz, mintha nem hallaná kérését. Mindez azért van, hogy Lázár lelkében megérlelődjék, neki is át kell élnie az elhagyatottságot, a szomorú emberi sorsot. Bele kell törődni, hogy a földi élet egyszer véget ér, és készülni kell az Istennel való találkozásra.

Jézus megengedi, hogy a bajokban a lélek is erősödjék. Mária és Márta szemrehányó imádsággal fogadja Jézust: Ha itt lettél volna... A válasz ez: „Én vagyok a feltámadás és az élet. Aki hisz bennem, ha meghalt is, élni fog.” A hitünk ezért olyan erős legyen, hogy ne inogjon meg akkor sem, ha szeretteinket szerencsétlenség éri, vagy valamelyikük sírja mellett állunk.

Az evangélista még egy értékes részletet vitt bele az egyház igehirdetésébe: Lázár sírjánál a megindultság Jézusnak is könnyeket csalt a szemébe. A jelenlevők meg is jegyzik: Nézzétek, mennyire szerette. A Megváltó, aki maga a feltámadás és az élet, ilyen érzelmeit kifejezve áll barátja sírja mellett. A feltámadásba vetett hitünk is mindvégig arra támaszkodik, hogy az Isten emberré lett és együttérez velünk.

Gál Ferenc—Nagy József

IMÁDKOZÓK A CSALÁDBAN

Mielőtt imádkoztunk volna, már elhangzott Isten hívása: Jöjj! Mikor először imádkoztunk, Isten elcsöndesedett, csak a mi szavunk visszhangzott az ő hallásában. Amikor már megtanultunk imádkozni, lassan rájöttünk arra, hogy Isten válaszai némák, mégis érthetők; az imádkozás nem telefonbeszélgetés. Mintha gyónató Istenünk volna. Ő szól hozzánk, de más nyelven, más hangfekvésben, más indítékból. Mintha az irgalmatlan távolság miatt kellene állandóan ismételnünk imádságos szavainkat, hogy odaérjen hozzá. Ha mélységben vagyunk, ő még mélyebbről szól vissza. Ha boldog magasságban érezzük magunkat s hozzá közel, ő éppenséggel belőlünk szól vissza. Az imádkozó tanulóiód elején nem értjük meg, hogyan van Isten távol, és a sejtjeinknél is közelebbi meghittségben velünk. Azután rájövünk, hogy mivel „Benne mozgunk, és vagyunk” őt sem megközelíteni, sem kifutni belőle nem tudunk, mert ő a VAN, akihez nemcsak az adott időben, hanem mindenkor, nemcsak szabályos mondatokkal, hanem szabálytalan föleszmélésekkel, nemcsak szóval, hanem ütőhangszerekkel, nemcsak kedvvel, hanem kedvetlenül is imádkozhatunk. „Hív-tál, kiáltottál és összetörted a süketésgemet. Fölcsilámlottál, sugarad rám özönlött és meszte úzted vakságomat is. Illatoztál, én lélegzetet vettem és már lihegek feléd. Meg-ízleltelek, már éhezek rád és szomjuhozlak téged. Érintettelek és békességedre fölgyul-tadt a vágyam” — mondja szent Ágoston (X. könyv, XXVII. f. 38).

Mi is az imádság? Az Isten létére rádöbrent ember visszakiáltása, öröme és türelmetlen jeladása: Itt vagyok! Én vagyok itt! Megértettelek! Ezentúl mindig beszélgetni fogunk! — kiáltja Istennek. Mintha azt mondaná: Azt a kis-mindenséget, amit én-nek kell nevez-nem, meg amiben úszik, a nagy-mindenséget, a világot el akarom neked mondani. Kinek mondjam el, ha nem neked, aki oly sokáig rejtőztél előlem? Hallgasd meg, hogyan véle-kedem rólad. Te teremtettél; ez a te végtelen bizalmadat jelenti. Hallani akarod, amit csak neked mondok, énekelek, elsuttogok s kitáncolok a törzsemből, a lábaimból? Te aztán igazán tudod, hogy az imádság a pórusaim, a bőröm, az izületem műfaja *is*, mert a lel-kemé; nemcsak az agyamé, a számé. A csontjaim, a vállperceim és az ujjaim műfaja is. Öröömöm telik abban, hogy kétoldalt magasra emelem a karomat s így, a kezdődő ölelés mozdulatával állok előtted a hársfa alatt, akár papjaid az oltár előtt.

Az imádság a hegymászó ember lélegzetvétele. Mindnyájan hegyet mászunk, miközben keressük az alkalmas párkányt a talpunk alá, nem lehet buta slágereket füttyűrészni; léle-gezni kell. Hosszú, kitartó, ritmikus lélegzetvételre van szüksége a küzdő szervezetnek. Majd a fennsíkon, ott elénekelhetnénk a lét zsoltárait, de ott — alighanem — álmélnodni fogunk... No, igen, a rózsafüzér. Persze csak az amatőr kirándulatóknak kell magyarázni, hogy a jó légzést gyakorolni kell. A rózsafüzér a misztériumok gyöngéd kalauza. Az ismét-lés, a kortyok, a rágás, a lépések konok és öntudatlan engedelmességével rákapat ben-nünket a titkok szemlélésére. Ne mondjátok, hogy ódivatú; a hullámverés nem az? Aki már sokat forgatta az ujjai között, például a jobbra-balra dülöngő, nehéz léptű, ősiség-örző, nagypénteki virrasztó, falusi öregasszony, az tudja, hogyan semmisül meg a rózs-a-füzértől az unalom, hogy fűti át az időt a külső-belső tapasztalással, a tompultságot ho-gyan élesíti érzékenységgé, hogy fészkelje be magát általa a múlt a jelenbe, feltörve a jelen titkait.

Az imádság a lélek dörzsköve. Az ember szellemét kiélesíti, s az igazi okok, az értékek felé fordítja. A család összetartó s egymástól mégis függetlenítő erejének bizonyul. Az aláb-biakban megpróbáljuk jellemezni egy öttagú család imaéletét, imádkozásának módjait, miközben magába az emberi személyiségbe pillanthatunk be.

Az ANYA — huszonöt éves házasságának ki nem hunyt szerelmében kibontakozott ember — alapvonása, hogy finom és határozott. Nem iskolában szerzett műveltségigénye nagy,

emelkedése lassú, de állandó. Okos és gyakorlati. Váratlanul fölcsapó örömei vannak és mérsékelt sülyedései fájdalomban, elkerülhetetlen szenvedéseiben. Nem hisztérikus, kiegyensúlyozott, megbízható, hálás és őszinte lélek. Imádságos élete rendszeres és eleven. Reggelenként, esténként imádkozik. Reggel, ébredés után hanyatt fordul, homlokára-szemére fekteti jobb alsókarját. Csend van körülötte, távoli utazórej hallatszík. Őrül a jó ébredésnek, szakadozott gondolatokkal emlékszik a tegnapi, elkezd a Miatyánkot, végig imádkozza, de bele-belevillan imádságába a mai teendők sora, egy-egy hálás érzelem-fosztlány szakad föl benne, meghalt szüleire gondol, a férjére, a gyermekeire, óvó, könyörgő szavakat mond ki magában és — szinte megkönnyebbülve — hozzákezd az Üdvözléghéhez. Ezt az imádságot az asszonyok összeesküvő bizalmasságával mondja, szinte együtt a Szűzanyával. Mindig gondol a gyöngéire. Ezeket igen bánja és erőt kér az erősödéshöz. Egész imádságos életének alaptónusa a megbánás, de nem ítélkező, hanem szelíd magához. Kicsit megilletődik saját mélységeitől, mégsem érzelmeskedik. Esti imája töprengőbb, gondolatibb. Ha a végébe belealszik, ezt egészségesen, lelkifurdalás nélkül teszi.

Van úgy, hogy jókedvében a konyhában füttyülni kezdi a Keresztények sírjátok kezdetű vallási éneket (jelélül annak, hogy nem ért egyet a sírással). A családtagjai rászólnak, ő elhallgat, majd rövidesen újra elkezd, de most már éneklí. Ez különös jelenség: nem szereti az ének szövegét, de kedveli a dallam egyszerűségét, holott tudja, hogy nem szép. Nem gúnyból éneklí; mintha valami nyers, faragatlan imádság igényét teljesítené. Munka közben elindul benne egy folyamat, amit sötétnek, goncterheltnak érez, azután megszűletik ajkán a mondat: „Szeresd, Uram, amit én nem tudok szeretni, a nehézségeimet, a bajaimat, és segíts nekem, ámen.” Nem törekszik tökéletes mondattanra, átgondolja, kimondja, elkomolyodik, majd folytatja a munkáját. Néha csak egyet, kettőt sóhaj, de tudja, hogy imádság-fosztlányokat bocsátott útjukra. Amikor leül kicsit pihenni, képeket forgat, a kitűnő képek láttán elmékedik. Máskor ledől ágyára s Mozart, Bach, Debussy, Schuman, Vivaldi zenét hallgat, szendereg és elmékedik. Ilyenkor törekszik is gondolatlanúságra. Nyáron, a napon pihenve „mintha visszasűtne” átmelegedett teste; a lélek dialógusának ez is egy formája. Van rózsafüzére, mégis idegenkedik a monstre imádság teljesítménytől, de szinte ösztönösen keresi az olyan helyzeteket, amelyekben sorozat imádságokat mondhat. Ilyenkor erősen koncentrá, a szóbeli tisztaságra ügyel, a hittitkot előre kibontja a következő imádságok fölött, ül az autóbuszon vagy a villamoson, s felelően imádkozik. Befejezi, leszáll és vásárolni kezd. A szentmisén való részvételt nyitott, imádságos jelenlétnek érzi. Pontos bizonyosságról ad magának számot. Nem mondja fennhangon a szöveget, csak suttogja vagy magában mondja, a helyes hangsúlyra vigyáz. Szentmise alatt életnek érzi a halált, élve átélnek véli, a pappal együtt maga is bemutatja az áldozatot. Az áldozás utáni imádságai megrendítik, ez azonban nem jár nagy érzelmi hullámmázzal, inkább létének merülését fogja föl, és nagy tágaság veszi őt körül. Szemléli: mintha megpillantaná más ember jószágát, küzdelmeit. A templomtól személyességét keresi egy templomban. — Hosszan elnézi az arcokat. Megfigyelte már több esetben, hogy ha így néz valakit, az lecsendesíti a hangját, válogatni kezd a szavai között s kezdeti nehézségek után szívesen beszél neki az életéről.

Az anya nagyobbik lánya **MÓNKA** 22 éves. A vallása — éppen úgy mint bátyjának, a 24 éves Pálnak, és húgának, a 20 éves Olgának — egzisztenciális életformája. Ez azt jelenti, hogy megtapasztalták: szeretet nélkül nincs élet, csak vegetáció, következképpen Jézus Krisztus, aki a szeretet, maga a teljes élet. Ebből ered, hogy a vallás törvényeit fölismerték, nem pedig a „fejükbe verték”. Ezek mélyen beágyazódtak a gondolkodásukba, érzelmi világukba, értékudatukba, s onnan nem „kiabálnak ki”, nem távolítják el tőlük a világot, sőt, mivel a világ — bár „profán” módon ugyan — hasonló vágyakat és értékeket fejez ki és mutat föl, közléltet hozzájuk. A három gyerek energikus, szókimondó, néha nyers, használ vaskos szavakat, de sohasem trágárokat. Kritikusan és szabadon gondolkoznak. Mónka egy egyházi kórus tagja évek óta, csak súlyos esetben mulaszt próbát. Mivel szereti a szentmisét, liturgiában és szentbeszédben igényes. Ha nem részesül mély élményben, bosszankodik hanyagsága miatt, de már tudja, hogy a kívánatos az, ha nem élményre „vadászik”, hanem fölfogja minden esetben az isteni igék — független — állandóságát. A jó beszéd napokon át hullámmzik benne. Az énekpróbákra ösztönösen is készül, énekel fürdés közben, amíg mosogat, dúdol autóbuszra várva, fehérneműt rendezve. Imádságai igen változatosak. A szentmise előtt és után pontosan fogalmazott imádságokat mond, minthogy a liturgiát vagy betű-hangpontossággal végigéneklí vagy végigmondja. A közlekedési eszközökön — látni kissé előrebukó, elmélyült, sűrű, fényes hajjal keretezett finom, szemüveges arcán — elmékedik. Csöndes, mozdulatlan magatartásán oldott, belső feszültség uralkodik. Otthon este már félálomban és reggel alig ébredve imádkozik. Ezek sejtésszerű lét-imák. Növekvő álmoassága és reggel világosodó tudata kinyitja és lezárja napjait. Reggel elnyúlt testtel fekszik az ágyában, karjai lazán hevernek az oldalán s belesimul az első imádkozó szavakba.

Kedves zeneszerzőjének, Bachnak a hallgatása, műveinek éneklése számára az imádás egyik módja. Amikor otthon új lemezét hallgatja, bezárja szobája ajtaját, a diványra kuporodik s teljes odaadással figyel. Lejár a lemez, néhány percig még mozdulatlan. Ha a családjával megy templomba, általában odébb, kissé távolabb áll meg, fönntartva magának a jogot, hogy amennyire ez lehetséges, zavartalan legyen. Imádságos magatartása szelíd és szenvedélyes, pontos keretekbe szabott, mégis szabad, túláradó. Szavai szerint, a vallása boldoggá teszi őt.

Mónika húga, **OLGA**, 20 éves. Keveset beszél, kedves, okos lány. Megjegyzései arról tanúskodnak, hogy hallgatva figyel és gondolkodik. 8 éves korában 10 napig beteg volt, a párnája alatt fekete fedelű Ujszövetséget talált az ágyában édesanyja. Kiderült, hogy Olga már egy éve rendszeresen olvassa a Szentírást. Elpirult, és a könyv ott maradt a párnája alatt. Imádságos élete Mónikáénál rejtettebb. Emberi tulajdonságaiból inkább csak áttételesen lehet következtetni rá. Igen jó megfigyelő; rendkívül érdekli őt az „emberi jelenség”. Bátran néz arra, akivel beszél, sokáig szótlanul hallgatja, de azon a ponton, amelyen Olga mérlegén kevésnek találhatik, a beszélő „elveszett”; Olga meglazítja addig feszes állását, gyűrűjével szórakozottan játszani kezd, arcán átfut valami leleplező vonás, köszön és odébbáll. Mérlegelésének válsóssága a fő ereje, de ez nála tudást (törekvése), igazságot szabadságot, emberi tartalmat — lét-szemléletet jelent. Erős és állandó az irodalom, a teológia és a játékok iránti vonzalma. Bizonyos értelemben Mónikánál kíméletlenebb, mégsem zárt vagy elutasító. A reggeli és esti imádságai gyermekien egyszerűek, kevés szövegűk van, magas fokú bizalmat érez Isten iránt. Istent nem „kötelezi” a jóra, azt fogadja el a kezéből, ami jön. A szentmisén szótlan, passzív, mindent befogad, de erősen rostál, mégis mélyen áhítatos. Legoldottabb lelkiállapotában is megőrzi tisztázó értelmi erejét. Őlébe ejtett — nem kulcsolt — kezekkel ül, gyöngéd feszültség és finom báj van letérdeplő, föllálló és áldozó mozdulataiban. Jókedv, csöndes élénkség jellemzi a természetét. A családjával szívesen megy templomba, s végigsuttogja a liturgikus szöveget. Érzékeny figyelme kritikus, de sohasem kicsinyes; a bántó kritizálás „nem érdekli”.

Mindkettőjük bátyja, **PÁL**, 25 éves. Arra a kérdésemre, hogy „mikor imádkozol?”, azt felelte: „Mindig”. „Hogy-hogy?” — kérdeztem. „Ahogy mondom — válaszolta. Készülve és készüléttel. Utközben és ha megérkeztem valahová.” „Nem lenne jobb — készülve?” — kérdeztem. „Nem. A szél egyszerre csak fújni kezd, nem készülődik rá” — válaszolta. „Te szél vagy?” — kérdeztem. „Nem, mint ahogy te sem vagy az. De az igazi imádság valami szélhez hasonló, te meg a szélcsatorna vagy. Nem?” — mondta. „Érdekes” — válaszoltam. „Érdekes, de vajon igaz-e?” — kérdeztem. Pál tovább nyírta a fűvet a gumikerekcs fűvágóval, hirtelen leguggolt, belemarkolta a levágott fűcsomóba: „Mit gondolsz, a fű imádkozik? Nem elég imádság az, hogy egyszerűen növekszik?” . . . Arra gondoltam, hogy milyen figyelmetlen a templomban gyöngye szentbeszédnek hallatán; a fülét gyűrőgeti, az ujját tördeli, fölül, lecsúszik, sóhajtozik, előredől; szenved és másokat zavar. Amikor ezt szóvá tettem, olyasmit mondott: alighanem nagyobb türelme van annak, aki — belső tiltakozása ellenére is — végighallgatja azt, amivel nem ért egyet, mint aki kritikátlanul türelmes. Pál alázatos lázadó. Tud hallgatni és hallgatva kínlódni igaza tudtával. Imádsága inkább lét-ima, állapot-ima, mint konkrét szóimádság. Ismeri ennek a veszélyeit is: ürügyet talál benne a kényelem, gögös intellektualizmussá válhat, langyossá, önkényessé és elmosódottá teheti a lélek szóban testesülő én-te kapcsolatát Istennel. „Kiért imádkozol?” — kérdeztem egyszer. „Van úgy, hogy néven nevezetékért, van, hogy mindenkiért, azért, ami lesz vagy mit tudom én, ezért az ablakeretért, a téglakupacért . . .” — válaszolta. „Értelemért. Érted?” — folytatta. „Nem lottóért, hétvégi házért, szóval nem azért, ami „ráadásul adatik nektek”. Azért, hogy értek, hogy elrendezzek, hogy azt tegyem, amit *nekem* kell tennem. Ha üetek facsavarért, hogy összeüssem a te könyvespolcodat, nincs abban imádság? Ha egyáltalán nem bízom a nagyfene éteri módban, hanem nagyon is röviden, hogy is mondjam, ködök nélkül beszélek veled, Istennel, az nem igazi? Annyi a család a szavainkban, te tudod, író vagy. Nem? Istennel nem lehet tiszteletlenkedni . . .” — mondta és kiment a kutájához. Aztán visszajött és így szólt, mielőtt elment az egyetemi előadásra: „Idefigyelj! Az ember tud úgy nézni valakit vagy valamit, mintha imádkoznék, ha egyszer úgy is tud nézni, mintha fölfalná vagy megölné. Ha mindenben ott érzem Istent vagy a nyomait, nem az a legmélyebb imádság? Nekem végül is nem veled vagy a világgal van bajom, hanem a ti szokásaitokkal. Az imádság nem szavak dolga. Vagy ki tudok mondani valami alapvető igent, vagy nem. Ha nem, akkor ugyan imádkozhatok . . . Na, megyek.” . . . Pál világosan beszél.

Vasadi Péter

LELKISÉG TEOLÓGIA NÉLKUL?

Az elmúlt évek teológiájának és teológusainak nem ritkán szemére vetették, hogy munkájukat a tiszta tudományosság hűvös, olykor fagyasztó légkörében végzik, — hogy kihál belőlük a keresztény bensőségesség, lelkiség és jámborság minden rezdülése. A teológia módszereinek az emberhez annyira közük van, mint az anatómia módszereinek. E hűvös tudományosság steril légkörében minden mégoly jól átgondolt lekipásztori praxis is úgy tűnik, mintha egy kórokozó baktériumot minden áron ki kell szűrnie.

Ugyanakkor azonban szembetűnik az a jelenség, hogy fokozott törekvés mutatkozik az elmélyülésre és a lelkiségre a teológiai vallásos közvéleményben és az egyházi felnőttképzésben. Azt mondják, az emberek belefáradtak már a zavaros és építőnek nem mindig nevezhető teológiába. Tehát elmúlt a kritikus elemzések ideje, elérkezett végre a pozitív lelkiségnek korszaka.

Akárhogy is értékeljük ezt a mai törekvést, felvetődik a kérdés: mi volt a szerepe a múltban a teológiának? Vajon mindig tetszése szerint határozta-e meg a maga szerepét, és talán elvétette ezzel sajátos funkcióját? Mi a feladata: vajon az-e, hogy megtisztítsa a talajt az annyiszor emlegetett és idézett keresztény lelkiség számára, vagy esetleg éppen az, hogy kijelölje annak területét?

A történetkritikai módszer szükségszerűsége

Annak, hogy a teológiának vissza kellett térnie a forrásaihoz, mégpedig a történetkritikai módszer segítségével, végső soron szellemtörténeti okai vannak. Ezen az úton nem állhatott meg akárhol. Ha az „Isten Igéje” (mind a krisztusi evangélium alakjában, mind pedig a názdreti Jézus személyében) kiállta ezt a módszert, — vagyis azért, hogy az „Igénék” emberi-történeti szerkezetét föltárták, egyúttal megmutatkozott Jézusnak és a „keresztény ügynek” időszerű emberi-történeti hitelessége, — akkor ennek a módszernek erőpróbáját szükségképpen kell hogy kiállják az egyház dogmái, az uralkodó tanításbeli vélemények, az erkölcsi és lekipásztori normák is. A teológiai kutatások „eredménye” azonban ennél a lépésnél kevésbé volt pozitív és kellemes az első tekintetre, mint ahogy azt a különböző egyházi hatóságok és csoportok remélték. Amíg vonzóerejüket és maradandó hitelességüket a történeti Jézusnak még oly finom, számunkra ismeretes és hozzáférhető vonásai is megőrizték, sokkal kevésbé volt már „elbűvölő” például a cölibátus koraközépkori megalapozása, vagy a keresztény kiengesztelődés és bűnbocsánat különböző formáinak körülbelül ugyanebben a korban végbement leszűkítése a magányúnásra. Másként szólva: a történetkritikai módszer az eddiginél vonzóbb és felszabadítóbb utakat tárt föl az első keresztény közösségek Jézusához. Ugyanez azonban a legjobb szándék mellett sem sikerülhetett valamennyi történetileg kialakult egyházi tanításbeli fejlődéssel vagy struktúrával kapcsolatban. Ez a szempont további megfontolásaink miatt igen fontos. Talán arról van szó, hogy Jézust, a keresztények Krisztusát a végsőkig menő tudományos radikalitással is nyugodtan kérdések alá vehetjük, mert az az apriori bizonyosság áll mögötte, hogy a kereszténység kezdete föltétlenül kiállja e kérdéseket. A következő lépésnél, azaz a keresztény struktúrák és normák megalapozásának és történeti kialakulásának módszeres kérdőre vonásakor azonban már eleve bizonyos fenntartásokra kényszerülünk, mert hiányzik a szükséges bizonyosság.

A teológiának, mint tudománynak a szükségszerűsége

Lehet, hogy a teológia maga is meglepődött azoknak a követelményeknek láttán, amelyeket a mai társadalom tudományos elméletei és törekvései állítottak eléje (és nem csupán az egyetemi oktatás szintjén). Ahol a teológia mint fakultás, mint szakterület, más tudományok mellé beilleszkedett, ott alávetették az egyetemi oktatás és kutatás törvényeinek. Ezáltal arra kényszerült, hogy átgondolja és megalapozza tárgyát és helyét a többi tudománnyal való összefüggésben. E feladatának teljesítése közben a teológiának előítéleteket kellett legyőznie, olyan előítéleteket, amelyekről fogalmuk sem volt azoknak, akik az „akadémián kívül” voltak. Nem egyszerűen tudományos törvényesítésről volt itt szó, hanem azoknak az erőnek társadalmi legitimitásáról is, amelyekről joggal gondolták, hogy ott működnek a teológia hátterében. A kereszténység és az egyház ügyéről volt szó. A teológiának éppen ezt a szerepét kevésbé értették meg az egyházon belül. Voltak és ma is vannak olyan körök az egyházban, amelyek úgy vélik, hogy ki kell emelni a teológiát az intézményes és joggal öntör-

vényű, az egyetemeken képviselt tudományok „szabad” környezetéből, és szorosabban bele kell illeszteni az egyház terébe, illetve be kell vonni az egyház illetékességébe. Az az „előny”, amit ezzel elérhetnénk (az egyházi hatóságok nagyobb és közvetlenebb befolyással rendelkeznének a tanszékek betöltésénél, — és ezzel eo ipso nagyobb befolyásuk volna a teológia művelésének tematikájára és módszerére, ennek nyomán esetleg nagyobb közelség az egyházi valósághoz és gyakorlathoz), nem érne fel az ebből a szabályozásból következő hátránnyal: az egyház kivonná magát végső soron abból a párbeszédből, amelyet a mai emberiség a tudományok síkján folytat — és amely párbeszéd a jövőben még inkább folytatódik és kell is, hogy folytatódjék. Ha az ún. humán tudományok időszerezését tekintjük, és azokat a problémákat, amelyeket korunk embere előtt a mai világ fölvet, ez a törekvés végzetes lehetne. Annak a ténynek lenne igazolása, hogy a kereszténység arra még ugyan igényt tart, hogy vallásos jelenségnek tartsák, de lemond minden társadalmi és történelmi hatékonyságról.

A teológia az egyházi gyakorlat „kényszerubbonyában”

Tulajdonképpen nem lehet racionálisan megmagyarázni, hogyan is alakulhatott ki sokakban az a benyomás, hogy a teológia az egyház lelkipásztori gyakorlatának tanítójaként és ítélőbírójaként akarja feltüntetni magát. Természetes, hogy bizonyos módon és mértékben minden „praxis” úgy érzi, hogy a „teória” veszélyeztetni. Könnyen észrevesszük az eltérést a valóságos és az eszményi között, az át nem gondolt tradíció s a módszeres koncepció között, a tények valósága és a lehetséges és szükségszerű dolgok utópiája között. Amikor a praxissal szemben a teológia ezt a kritikai funkciót töltötte be, ezt végeredményben mindig azért tette, mert a gyakorlat olyan apóriába, oly tudományos kétségek közé jutott, melyeket a gyakorlat maga egyszerűen nem oldhatott meg. És mivel a gyakorlat *mint ilyen* vetette fel a „teológiai kérdést”, felvetette, — és tárgyában ugyan még meg nem határozottan, de mégis megfogalmazta a problémát. Így annak a teológiának, — amelynek oly gyakran a szemére vetik, hogy „megzavarja Isten népét és fellazítja az áthagyományozott normákat” —, a fő kérdései éppen azok voltak, amelyek nehézségként jelentkeztek a konkrét lelkipásztori gyakorlatban. Például: meg kell-e keresztelnie az embernek gyermekét, s ha igen, miért? Vagy: mit jelent voltaképpen az istengyermekség, a kegyelem, az üdvösség, a mennyország, a feltámadás? Vagy: vajon elkárhozik-e az az ember, aki saját lelkiismerete szerint megtagadja az engedelmisséget egy bizonyos egyházi paranccsal vagy rendelkezéssel szemben? Vagy az a kérdés: vajon azok az emberek, akik másképpen fogalmazzák meg hitüket, mint ahogy az a katekizmusban áll, elkárhoznak-e? Ezek a problémák és kérdések eredetileg nem a teológiának, mint tudománynak voltak a kérdései, hanem a keresztényeknek — vagy olyanoknak, akik megpróbálták kereszténynek lenni. A teológia tehát olyan „kérdéseket vetett fel”, amelyek már kérdésként *előbb éltek*. Nem akart senkit sem zavarba hozni és nyugtalanítani, csupán érzékenyen reagált azok nyugtalanására, akik nem találták meg a megfelelő választ gyermekkorukban „tanult” hitükben.

A keresztény lelkiség és a teológia

Aki azt a situációt, amelyben a teológia munkáját végzi, úgy ítéli meg, miként főntebb változtuk, az bizonyos fokig pontosan lemérheti, mire képes a teológia és mire nem. *A problémát időszerezve egyre inkább az teszi, hogy megnőtt az érdeklődés a keresztény lelkiség modelljei, az elmélkedés, az elmélyülés formái és a szemlélődés iránt, sőt az egyszerű, az elmélettől nem túlterhelt vallásosság iránt is.* Ennek az időszzerű „keresletnek” felelt meg bizonyos „kínálat”, amely a maga sokféleségében és gyors változásaiban megzavart egyeket.

Arra senki sem vállalkozhat, hogy az ilyen ajánlatoknak a tényéről vagy minőségéről végleges ítéletet mondjon. Viszont elgondolkozhatunk azokon a *szemrehányásokon*, melyeket egyre gyakrabban hallhatunk: Itt és most mutatkozik meg, hogy a korábbi teológia csődöt mondott, — hogy a keresztény nép voltaképpen szükséglete helyett „mellébeszél” és „mellé dolgozott”, — hogy a keresztény embernek elsősorban lelkiségre és nem teológiára van szüksége, — hogy a teológiának mindenképpen „konstruktív” módon (és nem kritikusan) kell a keresztény lelkiség felépítésén munkálkodnia, stb. stb.

Természetesen az ilyen vélekedésekkel és kijelentésekkel nem teszünk jó szolgálatot sem a keresztény lelkiségnek, sem a teológiának, s főképp nem a kereszténység ügyének. A teológia nem más: *tudomány kell hogy maradjon*. Mint tudomány, olyan szolgálatot teljesít az egyház számára, amelyre az egyház egyszerűen azért van ráutalva, mert *már nem azonos az „első*

órák" tanítványi közösségével, és mert igazolnia kell önmagát, küldetését és a korunk embe-
rével szemben támasztott igényét. A valódi keresztény lelkiség végső soron az eredeti keresz-
tény motívumokból él: a kereszténység Lelkéből — és ez Jézus Lelke. Ezek a motívumok
azonban ma nem kézenfekvők, nem hevernek az utcán. Bele vannak szöve egy olyan törté-
nelembé, amely egybehordta az eredeti keresztény, a kereszténységen kívüli, a látszat-keresz-
tény, sőt a nem-keresztény motívumokat is, és ezeket gyakran a felismerhetetlenségig össze-
kuszálta. Hogy egy pap Jézus tanítványának, vagy Isten és ember közvetítőjének tartja
magát, ez nem csupán különbség, hanem a keresztény identitás, lényeg kérdése. És a válasz-
ban nem a lelkiség intenzitása a döntő, hanem a teológiai becsületesség, illetőleg a teoló-
giai bizonyíték.

Ha bizalommal fordulhatunk ma a keresztények között tapasztalható új lelkiség hulláma
felé, akkor csakis azért, mert a teológiának még van érzéke az őseredeti keresztény motívu-
mok iránt, és rendelkezik a „szellemek megkülönböztetésének” bizonyos képességével. Mind-
kettő ugyanis feltétele egy olyan lelkiségnek, amely nem akar eleve abba a veszélybe jutni,
hogy egyszerűen kimerüljön a jámbor érzelmekben. És ezzel meg is neveztük azt a kritériumot,
amelyen lemérhető minden lelkiség: ez pedig a teológiai és egyben a helyes kritikai érzék.

A gyakorlatban ez azt jelentheti, hogy az elmélkedés is könnyen átcsaphat egy könnyör-
telen, kompromisszumot nem tűrő, semmi jámbor megfogalmazással meg nem elégedő kér-
désbe. Sőt az is lehetséges, hogy az ember az elmélkedésben nem jut el semmiféle válasz-
ra, és el kell viselnie a tanácstalanság, az emberi tudás korlátozottságának teljes kínját is.
Hogy ekkor elmélkedésről beszélünk-e még, vagy már teológiai reflexióról, ez csupán a
nyelvhasználat kérdése. A döntő az, hogy az elmélkedés ne fojtja el, ne kendőzje el a
teológiai dilemmát.

A keresztény lelkiség valódi keresztény mivoltának nem is rossz próbája az, hogy képes-e
egy problémát valóban problémának mondani és elviselni; — vagy előbb tagadnia kell a
teológia értelmét, hogy megőrizhesse önmagát?

Heinz Schuster
(Diakonia, 1976/1. 1—5.)

KRISZTUS MEGTAPASZTALÁSA AZ EGYHÁZ ÉLETÉBEN ÉS JELEIBEN

A misztika helyzete napjainkban sokak szemében nem túl kedvező. Szélsőséges szubjek-
tívizmus megjelenítője számos keresztény és nem-keresztény számára. Egyet jelent a befelé-
fordulással, az elzárkózással, az élő közösségből való kiszakadással, a cselekvés feladásá-
val; elmenekülés a lélek „titkos várkastélyába”. „Elkülönülő misztika”, ahogy Radnóti Sándor
marxista kritikus jellemezte (vö. Vigilia 1975. 5—7. sz.).

Tagadhatatlan, hogy ez a misztika-kép a keresztény lelkiség talaján született. Megkérdéz-
hetjük azonban, hitelesen tükrözi-e ez a kép lelkiségünk egészét. Az „én-misztikának” ebben
a formájában csak a pszichológiai oldala kerül előtérbe, csak saját lelki folyamatainkra
összpontosítunk. Teljesen háttérbe szorul a tartalmi oldal: mindaz, amit élményeink megra-
gadnak. Különösképpen feledésbe merül itt az a tartalmi vonatkozás, hogy Krisztust tapasztal-
taljuk meg, hogy keresztény ember számára nem lehetséges az Isten-ember találkozás Jézus
Krisztus nélkül.

A misztika mai, mondhatnánk tragikus helyzetét tehát sok tekintetben arra vezethetjük
vissza, hogy elszakadt egymástól a tárgyi és az alanyi oldal, a hit és az átélés. Az üdvörté-
net és a Jézus-esemény megragadására csak az elméleti teológia vállalkozik, nem valósul
meg az, amit az ökeresztény kor így fejezett ki: a teológia imádság is, nem elméleti okos-
kodás, hanem átélt igazság.

Ahhoz, hogy hitünk megélését újra imádsággá tegyük, elengedhetetlenül fontos annak a
misztikának a feltárása, amelyet a biblikus-patrisztikus kor körvonalazott. Ez a kép ugyanis
hittitok és hittapasztalat eleven egységéről tanúskodik, így hitelesen igazít el mai problé-
máink között is.

Szentírási alapok

Testben jött el. Hit és tapasztalás szétszakadása egyáltalán nem korunk újdonsága. Jézus ostromozta a természetlen fa kietlenségét: a *farizeusi lelkületet*. Szent János apostol pedig — mintha csak arról a szellemről szólna, melyet ma elkülönülő misztikának nevezhetnénk — ezt mondja: „Ne higgyetek minden léleknek, hanem vizsgáljátok meg a lelkeket, Istentől származnak-e, mert sok hamis próféta rontott a világra. Az Istentől származó lelket erről ismeritek fel: minden lélek, amely megvallja, hogy *Jézus Krisztus testben jött el, Istentől van!*” (1Jn 4,1—2).

Ez tehát a „tárgyi oldal”, amelyet kerestünk: a keresztény lelkiségnek a *Krisztusban kapott kinyilatkoztatásra* kell visszamutatnia. Nagyon komolyan kell vennünk ennek a kinyilatkoztatásnak „testben eljött”, vagyis *történelmi* voltát. Nem időn kívüli Isten-ember kapcsolat jön itt létre, hanem adott idő- és tér-koordináták között „megtestesülő” jelenlét befogadói vagyunk. Az eredeti keresztény lelkiség tehát mérhetetlen távolságban van az én-misztika csak-formális, már-már tisztán pszichológiai értékű megnyilvánulásaitól. Itt is vannak szubjektív élmények (gondoljunk csak szent Pál „harmadik évig” való elragadtatására), de ezektől elválaszthatatlan a *közösen átélt hit, sőt a cselekvés is*. Ezért szólít fel az Apostol is: „értékesebb adományokra” törekedjünk (1Kor 12,31); mint az összefüggésből kiderül, azokra a közösséget egy testté kovácsoló tettekre, melyekben egyedül találjuk meg Krisztust és Szentlelkét.

Már nem én, hanem Krisztus. Az apostolok misztikája tehát arra a felismerésre összpontosul, hogy Jézus Istennek végső, döntő szava. A Krisztus-követőt az jellemzi, hogy sorsát, jövőjét Mestere kezébe tette le. Tapasztalata nem valamiféle befelé irányuló élmény, mint az én-misztika esetében, hanem „kifelé irányuló tapasztalat” (Gerhard Sauter). *Origenész* szavával: a keresztény lelkének „súlypontja önmagán kívül van”. Nem „én”-jében van létezése és eszmélése központja, hanem *Jézusban*. Tapasztalása nem (vagy nemcsak) önatélés, hanem a Másik átélése is. Ezért nevezhető hitnek, hűségnek, szeretetnek, találkozásnak.

A Jézussal való találkozást az apostoli igehirdetés sokszor hasonlítja a szülő és a gyermek vagy a férfi és a nő kapcsolatához (pl. Ef 5,25). *Martin Buber* a „zwischen” (között) kategóriájával fejezi ki ezt a viszonyt, mely több az egymás mellett álló én-nél és te-nél: két pólus kölcsönös egymásra hatása, kölcsönös egymás-iglenése, a *két én feloldódása a mi-ben*. Itt is szerepe van az akaratnak, tetteknek, de nem a birtokolni-akarás formájában, hanem annak a szabadságnak a jegyében, amely tud igent mondani és adni is. A „fordított én” világa ez, mely képes megnyílni, befogadásra kész: „Élek én, de már nem én, hanem Krisztus él énbennem” (Gal 2,20). Ez a szentpáli „műstérion”: a *Jézussal való azonosulás titka*.

Egyek legyenek. Ez a Krisztusra összpontosuló, vele párbeszédben álló lelkület magában foglalja a *kereszt megtapasztalását is*: „Krisztussal keresztre vagyok feszítve”. Igaz tehát, hogy a keresztény misztikus „szenvedő misztikus”. De Krisztus módjára szenvedő, aki nem egyszerűen „elviselte” a keresztet, hanem elébe ment, szabadon vállalta, és éppen ezzel tette meg a jelentősebb *tettek*: a mindenkivel való azonosulás jelének. Ezért a Krisztus-követő keresztje sem a tettek feladása, hanem ellenkezőleg, a mind teljesebb azonosulás, szolidaritás — „közvetítés” — forrása.

Jézus búcsúbeszéde szavakba is foglalja a Krisztus-központú keresztény lelkiség *közösségi tartalmát*: „Azt akarom, hogy mind egyek legyenek; amint te, Atyám, énbennem vagy és én tebenned, úgy ők is egyek legyenek mibennünk” (Jn 17,21). A hiteles újszövetségi misztika tehát nem a „misztikus unió” zárt individuális egysége, még csak nem is a plotinoszi „henózis” létegyisége, hanem az „egyház”, azaz *közösséggé szélesült dialógus*, amely továbbviszi az isteni életen belüli párbeszédet.

Ez tehát az Újszövetségben a misztika — az Istennel való találkozás — „szerkezete”: az *egyház élő közössége közvetíti Krisztust, Ő pedig az Atyát*. Mivel Istent Fiában szemlélhetjük, Jézust pedig az irgalmasság tetteiben találjuk meg, nem válik külön az „aktív” és a „passzív” oldal: a cselekvés és a szemlélődés. Szent Jánost élete végéig foglalkoztatja a gondolat, hogy az Istennel való igazi egységre a *szerepet aktivitása* vezet el. A „cselekvő misztikus” eszményét senksem rajzolta meg sokatmondóbban, mint ő első levelében: „Istent senksem látta. Ha szeretjük egymást, Isten köztünk marad, és szeretete tökéletes lesz bennünk” (4,12). Ez a keresztény misztika csúcsa.

S bár szent János nem is használta a „remény” kifejezést, mert annyira jelenként éli meg a végső jövőt, — szent Pál tanításából az is kiténik, hogy a keresztény misztika a *remény megtapasztalása* is. A Kolosszei levelében Pál egyik alapszava, „Krisztus bennünk”, kifejezetten mint „a jövődő dicsőségre vezető remény” szerepel. A Krisztussal — a Krisztus-közösségekben — létrejött találkozás tehát nem a múlt vagy a nirvána (a létfeladás) felé mutat, hanem a *jövő felé* ragad.

Ezek a jellemzők önmagukért beszélnek. A Krisztus-központú, közösségi, reményre készítő, tettekben gyümölcsöző keresztény lelkiség — amelyet a Szentírás feltételez — kizárja a magunkba-zárulást, az elkülönülést, a cselekvés feladását. Azok a tapasztalások, amelyek a „Krisztusban való lét” (szentpáli) „misztériumát” kitöltik, *emberi nyitottságunk*, felnőtt keresztényi mivoltunk forrásai.

A patrisztikus irodalom és tanulságai

A *misztikus egzegézis*. Mint általában, a misztika vonatkozásában is a Szentírásban lefektetett alapokra épül az *ókeresztény szentatyák irodalma*. Ahogy az Újszövetségben, ebben az irodalomban sincs még rendszerbe foglalt „misztika”, de jelen van problematikája. Már megjelenik a „misztikus” szó is (melléknévi formában). Először az *alexandriai szentírásmagyarázó* iskola alkalmazza. Az alexandriaiak *írásallegóriája* nem csupán irodalmi módszer, hanem a Szentírás Krisztusra vonatkozó értelmének feltárása. A „misztikus magyarázat” tehát evangéliumi és páli alapokra megy vissza, legfőbb mondanivalója — ezekhez hasonlóan — éppen az, hogy az egész üdvtörténet *Krisztusban* teljesedett ki, kapta meg végső értelmét, ő a történelem kulcsa. — Szentpáli értelemben szerepel a *misztérium* szó is, főleg *Origenésznél* és *szent Kelemennél*. Jelentése: „Krisztus bennünk”, tehát kifejezetten *keresztény* tartalmú, a kinyilatkoztatásra hivatkozó. Aki alkalmazza, azt az igazságot mondja ki, hogy Krisztus a „legmélyebben vallási”, mert Isten végső titka, Isten „megtapasztalása” csak Jézus Krisztuson keresztül lehetséges.

A „misztikus” ezért a továbbiakban azt az *egzegézist* jellemzi, amely Krisztusra és üdvösségművére épül. Didymus az „Írásba való misztikus és szellemi bevezetésről” beszél. Alexandriai szent Cirill alkalmazza Izaías-magyarázatában, és megjelenik a „húsvéti krónikában” is.

A misztikus jelző két további árnyalata is él a szentatyáknál. Misztikusnak mondanak minden tanítást, amely a *hit legmélyebb dolgaira* vonatkozik. *Gezáriai Eusebius* *Demonstratio evangelica*-jában a Krisztus istenségéről szóló tanítást — mindazzal egybevetve, amit az emberről tudunk — „legmélyebb értelemben misztikusnak” (misztikótera) mondja. Szent Cirill egyik töredékben fennmaradt írásában kimondhatatlannak és misztikusnak nevezi a Szentháromságot. Eusebius egyenesen misztikus Háromságról beszél. — Másik (ugyancsak szentpáli) hagyományt visz tovább az a szóhasználat, amelyben a „misztikus” hasonló jelentésű a „szellemivel” (melyet az apostol a „testivel” állít szembe). A *szellemi* azonban itt sem plátói-görög módra — a testiessel szembeállított pszichére — kell értenünk, hanem a Krisztusban megvalósult magasabb szintű szövetséget jelzi, amely fölmúlja az Oszövetség „testi” kötelékét.

A görög szentatyáknál tehát a „misztikus” egyik fő jelentése — több árnyalatban is — *Krisztus isteni valóságát* fejezi ki, amelyet az evangélium és az élő igehirdetés hoz közel hozzánk. Az ebből kibontható misztika nem az ember belső, tartalomnélküli kötetlenségét jelenti, hanem a Krisztussal való *személyes találkozást*, a benne megvalósult kinyilatkoztatás átvételét. Nem az „istenibe való felszívódást”, hanem Isten emberréválásának, a *megtestesülésnek továbbbsejlesztését*. Jó tudnunk, hogy a misztika a későbbiek során is hozzászövődött az írások szellemi-lelki értelmezéséhez — főleg az ún. „anagógiai magyarázatban” —, bizonyos fokig mindig is a Szentírás megértését, a *kinyilatkoztatás „itt és most” megvalósuló befogadását* jelentette. Ezért lehetett a középkori egzegézis a meditáció kincsesháza is. Hittitok és átélés összhangja bizonyos értelemben még a reformátorokban is élt. Annál nagyobb törést jelentett az elméleti „biblikum” és a lelkiélet különválása, elszakadása. Igazi szintézishez ezen a téren is csak a szentírás lelkiség újrafelfedezése vezethet.

A szentírás motívum adja meg a *keresztény misztika* legsajátosabb vonását: lelkiéletünk nem az emberi „lényeg” megragadása, nem a személytelen lét-fogalom tudatosulása, hanem az *önmagát történelmileg kinyilatkoztató Istennel való találkozás*. A kinyilatkoztatás teljeségét pedig Jézus Krisztusban kaptuk, ezért a keresztény misztika: *Krisztus életének megtapasztalása*, életünkbe való átvitele. Ennek a „tárgyi oldalnak” a jelenléte azt jelenti, a szubjektív oldal nem lesz „torz tükröződés”. A tárgyi oldal viszont nem a „lét” általában, még csak nem is Isten, személytelenül, hanem — *Krisztus*. Benne tisztán az „Atyára látunk”, aki így maga is személyes közelségbe kerül, az emberi szabadság távlatla lesz. A Krisztushoz fűző kapcsolatot a „misztikus nász” szentírásai jelképével foglalhatnánk össze, amely feltűnik Origenésznél, Nagy szent Gergelynél, Rupert von Deutznál, Clairvaux-i szent Bernátnál többek között. Nem valamiféle ezoterikus érzélgység kifejezése ez, hanem annak a *dialektikus egységnek*, amely ezt a kapcsolatot jellemzi. A misztikában nem „adjuk fel” személyiségünket. Az Istennel — Krisztusban — megvalósuló találkozás az *emberiség kiteljesítése*, Isten és ember kölcsönös egymás felé fordulása a szeretetben. „Egy lélekkel” leszünk — mondja

erről az egyesülről az Apostol (1Kor 6,17), szembeállítva a férfi és a nő teremtés-adta „egy testté” válásával. Ezt az „unus Spiritus”-t szent Bernát így értelmezi: „egy akarattá válás”. Az akarat itt a személyiség legmélyebb alapját jelenti. Így vezet el a Krisztus Lelkével való találkozás az egyes személyiségek s a belőlük összeálló közösség kiteljesedéséig és egységéig. Ez a motívum még a lassan egyoldalúvá váló én-misztikák korában is visszavisszatér. *Loyolai szent Ignác* vallomásaiban arról olvassuk, hogy a Szentírás és a hirdetett íge mellett a keresztény közösség élete — mint egész — is Jézus Krisztussal való találkozás. „Hiszük — írja —, hogy Krisztusban, a mi Urunkban, a Völegényben, és az Egyházban, menyasszonyában ugyanaz a Lélek lakik, aki bennünket üdvösségre vezet.”

Az évezredes keresztény misztika tehát alapvetően *egyházi* (közösségi) maradt a szentatyák után is. A *megtstesülés*, „*helye*” az *egyház*, mert Isten Igéje és az emberiség benne találkozik. Korunkban különösen aktuális az, amit Nagy szent Gergely és Origenész oly szívesen bizonygatott valamikor: amit a lélekről mondunk, azt az egyházzal mondjuk. A misztikában, még legbensőségesebb formáiban sem szabad tehát csupán az egyedi „én” belső világáról adott tudósítást látnunk, hanem *közös átélésünk kifejeződésének*, emberségünkről szőtt vallomásnak kell tekintenünk valamennyiüket.

*Eukarisztikus jelenlé*t. Szent Cirill egyik gondolata jelzi, hogy ment át a „misztikus” jelző szentírási körből a *szentségek körére*, pontosabban *eukarisztikus összefüggésre*. Izajás-komentárjában ezt írja: „Tudjuk, hogy a kenyér és bor erejét misztikusnak kell értenünk. Valamennyiünknek, akik szentségre vagyunk hivatva, kezünkben a mennyei kenyér, Krisztus teste”. — Így jelenik meg a misztikus szó az eukarisztia vonatkozásában. Kettős értelemben szerepel: vagy Krisztust és a tőle elválaszthatatlan kegyelmet, vagy *szentségi valóságát* jelzi, melyben mintegy elfátyolozva mutatkozik. Amint az Ószövetség „mélyebb értelmet” kap Krisztusban, úgy kapnak a keresztény szentségek mélyebb jelentést: magát Krisztust hordozzák.

Az *utolsó vacsorát* nemcsak azért tartják ekkor már misztikusnak, mert a Szentírás egyik csúcspontját jelenti, hanem mert Krisztus „titokzatos” (szentségi) valóságát indítja útra. A húsvéti krónika és Jeruzsálemi Hesychius egyaránt „misztikus pászkának” nevezi a búcsúvacsorát. Eutychius még világosabban fogalmaz: „a kereszt valóságának misztikus felidézése.” Krisztusnak az eukarisztiaiban való *jelenlétét és elrejttségét* annyira egynek látják a szentatyák, hogy paradoxonban fogalmazznak (a misztikára később is oly jellemző műfajban): „nem olyan, mintha tiszta kenyér lenne, hanem misztikus kenyér” (szent Nilus). A nyugati egyházszakadásban az oltáriszentségben — nem merül fel itt, hiszen ezt az ellentétet dialektikus egységnek látja Kelet. Mint Sudbrack írja, Nyugat sokat veszített a misztikus rejtettség iránti érzék elvesztésével. A „misztikus” e második jelentéscsaládjában tehát a *szentségi jelenlé*t *misztikájával* találkozunk, mely az „általános misztika” ismert kettőségére: Isten jelenlétére és rejtőzésére emlékeztet. Szinte minden vonatkozás előkerül: misztikus bor vagy kehely, misztikus szereplő vagy vendégség vagy táplálék, asztal és áldozás. A biblikus jelentésváltozatban szereplő „misztikus nász” gondolata is megjelenik az eukarisztia összefüggésében. *Küri szent Teodor* szerint az áldozás a „Völegényel” való találkozás. A bizánci liturgia egésze is mintha ennek a *misztikus esküvőnek* a léghörét szeretné megteremteni, melyben megvalósul a mennyei és a földi találkozása: a „kerubokat jelenítjük meg *titokzatosan*” (a nagybemenetre énekelt kerub-himnusz szerint, melyet a keleti szertartásban mind a mai napig énekelünk). Ez a jelentésváltozat így már a *szubjektív befogadásra* is fényt vet.

A „misztikus” jelzőnek a liturgia körére való alkalmazása óhatatlanul magával hozza ugyan, hogy beszüremlik a „misztikus” hellén fogalma is („misztikus kultusz”, „szent cselekmény”), de a szentpáli misztérium-fogalom marad továbbra is előtérben, és ez elhárítja a veszélyt, hogy a liturgikus cselekményben a patrisztikus kor külsődleges „ceremóniát” lásson csupán. Ez a fejlődési fok készíti elő a „misztikus” kifejezésnek *általában a szentségekre való kiterjesztését*. A keresztiség víze misztikus víz (Nisszai szent Gergely), a keresztiség maga misztikus körülméletés (Maximosz hitvalló) lesz, Eusebius vagy Epiphanius misztikusnak mondja a bérmlást is. A példákat lehetne szaporítani. Láthatjuk, a szentatyák egyértelműen szentségi misztikát dolgoznak ki, amely a *biblikus tartalom jogos továbbvitele*. Ez a misztika akkor kapja meg igazi jelentőségét, ha figyelembe vesszük: a liturgia az *egyház együttünnep*lése. Az igazi misztika *alanya* tehát nem az „egyedi”, a lélek körülhatárolt világa, hanem a „leitourgiát” (közös tevékenységet) végző, együtt imádkozó egyház, mint közösség, amely Krisztus kinyilatkoztatásának hordozója, Isten üdvtervének továbbvivője, ezért a Krisztus-jelenlét egyedül hiteles befogadója. Az ókeresztény eukarisztikus misztika mérhetetlenül túl van a szolipszizmus vagy a merő én-misztika körén, nem a kiszakított és egymástól elidegenedett „szubjektumok” egymás mellett állása valamiféle „virtuális közösségben”, ahogy a misztika kritikusai látják (vö. Radnóti i. m.), hanem a *közös cselekvésre elé*rkezett *szere*tetközösség *együttes* *élménye*. „Mi-misztikának” nevezhetnénk.

A tárgyi és az alanyi oldal. Talán feltűnt, hogy a keresztény misztika alapjainak feltárása során alig esett szó „istentapasztalatról”. Ez a lelkeség annyira *krisztológiai*, hogy jogosan teszik fel többen is a kérdést: szabad-e a keresztény misztikát minden megszorítás nélkül „teistának” tekintenünk? Bevallottan vagy be nem vallottan a *megtestesülés* és nem az általános istenfogalom a misztikus élmény alapja.

Az ókeresztény korban először Origenésznél jelentkezik a misztikus kifejezésnek közvetlenül az *istentapasztalatra* való alkalmazása, de sohasem függetlenül a szentírásmagyarázattól. A *tartalmi és formai* (pszichológiai) oldal együtt lép színre nála. Azt mondja Krisztusról: az a Melkizedek rendje szerint való főpap, aki a „misztikus és kimondhatatlan Istenszemléletre (theória)” vezet. Ez a teória egyszerre jelenti nála az alexandriai értelemben vett bibliai-értést (a kinyilatkoztatás befogadását, a hitet) és a modern értelemben vett (én-)misztikát. De a kettő nincs ellentétben. Krisztus, az „egyedüli közvetítő” teszi közvetlenné Isten jelenlétét. Még *Al-Dionysiusnál* is — akit pedig leginkább szokás új-platonikusnak tekinteni és, akinek hatása valóban döntő a későbbi misztika kialakulásában — szembeszökő a misztikus tartalomnak a *Szentíráshoz való kötődése*. Egy-egy egzegetikai problémából kiindulva „vezet le” misztikus gondolatokat. Teológiájában nagy szerepe van annak a motívumnak, amely végigfut a keleti szentatyák irodalmán (sőt később Cusanusnál és Eckhartnál is felbukkan): a *felhőnek*. Origenész és Nisszai szent Gergely Mózes-egzegézisét követve, a felhő számára is annak szimbóluma, hogy az istenismeret *tudás és nem tudás* (docta ignorantia). Szent Pálhoz hasonlóan arról szól, hogy Isten „hozzáférhetetlen világosságban” lakik, de hozzáférhetővé vált Jézus Krisztusban. A célpont és a megtapasztalhatóság foglalta tehát *Krisztus*. *Al-Dionysiusnál*, majd főleg *Palamász Gergelynél* kap formát az a megkülönböztetés, mely Kelet szemléletét áthatotta: Isten *lényege* (uziája, esszenciája) megismerhetetlen, de „energiái” (üdv történeti önközlése a Fiú által a Léleken) révén megismerhetővé teszi magát. Az energia mintegy Isten létezése „önmagán kívül”, a „teremtetlen kegyelem” formáiban. A patrisztika oldaláról ez a kettősség lehetne a felelet az unió problémájára. Nem Isten és az ember lényege, hanem Isten energiája (Krisztusban megvalósult „ittléte”) és az emberi létezés „extázisa” (magából való kilépése) között jön létre a „teózis”, az *istenülés* (egyesülés), melyet Krisztus istenemberi egysége alkotott meg először és mindannyiunk számára hozzáférhetően.

Dionysius a *liturgia élménykörét* sem hagyja figyelmen kívül. A bizánci eukarisztikus liturgia sodrában él. Ha használja is az újplatonista henózis szót (egyesülés), mely az unio mystica első formája, ezt abban az értelemben veszi, amit szent Pál, a „misztériummal” kifejezett: *mindennek Krisztusban való megbékélésére* és egybefoglalására (anakefalajózis). Ez a „minden” pedig a liturgia univerzuma, amely éppoly átfogó, mint a természet, „kosmosza”, de túl is lépi, fel is emeli azt. Itt, a *liturgia szívében* jön létre az Istennel való egyesülés, az egység megtapasztalása. Ez a henózis-értelmezés jelenti a patrisztikus misztika fejlődésének csúcspontját. — A patrisztikában tett utazásunkat tehát így foglalhatnánk össze: A misztikus élet a szó eredeti, keresztény tartalma szerint olyan élet, melyet a *végző valóság*, *Krisztus tett teljessé*, akiről az egész Szentírás szól, s akit a keresztény hit csúcselménye, a liturgia közvetít legfoghatóbban. Ebben a „misztikában” nem a belső, szubjektív oldal áll előtérben. Nem tisztán pszichológiai elemzést találunk. Az alanyi élmény a *láthatatlan valóság megtapasztalása*, mert ez a láthatatlan az Írás szerint közénk jött Krisztusban s az Egyház a liturgiában jelenvalóvá teszi. Itt kapunk teljesebb képet arról, mi is az a „tárgyi valóság”, amelyet a keresztény átélésnek közel kell hoznia. Nem a jelen kövülete ez, hanem a „jövendő világ”. A misztika „tartalma” nem a múlt. Nem közelíthető meg a teremtés „adottsága” felől, hanem csak arról az oldalról, hogy az ember nyitott az *Istenben rejlő abszolút jövő* felé. Nem „álló” Istennel lép az ember párbeszédbe, hanem azzal az Istennel, aki — jövő, abban a Krisztusban, aki „majd visszatér”. A patrisztika egyik vissza-visszatérő gondolata alapján alkothatunk képet a misztikus élménynek erről az igazi tartalmáról. Kúri Teodor „*misztikus testnek*” nevezi azt a valóságot, amelyre látásunk irányul. Ez a test nem egyszerűen az egyház (mint megvalósult intézmény), hanem a feltámadt és megdicsőült Krisztus, aki ugyanakkor az egész, beteljesedésre váró *mindenségnek középpontja*, vonzási központja. „Mert ahol a test, oda gyűlnek a sasok is!” — idézi az evangéliumot (De providentia 5).

Csak *Teilhard de Chardin* „ómega-pontjához” hasonlítható ez a Teodor-féle „középpont”. Így találkozik az ókeresztény kor lelkesége a legmodernebb spiritualitással. A jövő misztikája sem lehet más, mint éppen az abszolút jövő minden erőnket mozgósító energiájának felfedezése; olyan átélés, mely nem zár be a jelen örök „most”-jába, hanem alkotó, szabad cselekvésre készít. Azt is látjuk már, hogy a keresztény misztikát nem szabad az újplatonizmus egyik válfajának tekinteni. Igaz, *Al-Dionysiuszal* és követőivel a platonizmus is hatással volt a keresztény misztikára és az abban rejlő szubjektív ág indult aztán inkább fejlődésnek. Az *igazán-keresztényi* azonban éppen nem ez a vonás (az én-tapaszt-

talás), hanem az a tartalmi (tárgyi) vonatkozás volt és maradt, hogy az egyház életében és jeleiben *megtapasztalhatjuk Krisztus valóságát*.

Ez a rövid múltba-tekintés számos ponton talán önvizsgálatot is jelent és mai feladataink behatárolásában is segíthet. Azok között a jelek között, amelyek segíthetik a mai misztika keresztény szellemben történő megújódását — a biblikus lelkeség és a közösségi átélés újra-felfedezése — legígéretesebb éppen a *krisztocentrikus vonás*, mely áthatja korunk teológiáját és lelkiéletét. A teológiai viták arról tanúskodnak, hogy soha nem állt annyira az érdeklődés középpontjában az *ember-Jézus*, mint ma (vö. antropológiai, „alulról épülő” krisztológiák). Nagyonis tudjuk tehát, hogy a „lelkek megkülönböztetésére” csakis a „testben közénk jött” Krisztus igazsága alkalmas. Nem feledkezhetünk meg azonban a biblikus-patrisztikus szellemiség másik vezérelvéréről: a *pneumatikáról* (a Szentlélek szerepéről). Krisztus művét, életerejét Lelke teszi jelenvalóvá, a Szentlélek a kinyilatkoztatás továbbélésének, *aktualizálásának* a forrása. S itt nem egyszerűen arról van szó, hogy „imádkoznunk kell a Szentlélekhez”. Az első századok a Lélekben nem csupán a „harmadik isteni személyt” látták, hanem üdvtörténeti valóságát is. Szent Pálnál, a szentatyáknál a „Lélek” egyaránt jelentheti az embert (a lelki embert) és Isten Lelkét, a Szentlelket. A *Pneuma* egyszerre az emberi létezés középpontja, amelyet átjár az isteni szeretet, ezért átistenül, kész a „Lélekben való egységre” és ugyanakkor a Szentlélek is, mint személy. Az igazi keresztény lelkeség elsorvadásának egyik oka ezért talán éppen az volt, hogy *eltűnt a pneumatikának ez a kettős arculata*. Csak a Szentlélekkel való párbeszédés ima s a róla kialakított hit-formula maradt meg, ezzel együtt csak teológia és antropológia jött létre, aztán „vagy ez, vagy az”, de „egyesülés”, „isteniesülés” már szóba se jött. A Lélek háttérbe szorulásával pedig — paradox módon — a tárgyi oldal: a krisztológia is elvértelenedett.

Annál merészebben kell ma kinyílnunk a Léleknek, aki „elvezet az igazságra”, „megtanít mindenre” — Krisztus megtapasztalására is! A *Szentlélek szerepének újrafelfedezése* — amelyre egyébként már ma is számos „új-pünkösdi” jel mutat — kiszélesítheti a tapasztalás-módokat, mind egyénileg — a teremtőképeség és tettekrezség növelésével, — mind közösségek — a társadalom iránti elkötelezettséggel. A *Küriosz-Pneuma-elv* (Walter Kasper): Krisztus és a Szentlélek együttes hatékonysága így ma is biztosíthatja a hitismeret és hit-tapasztalat egységét. Ezt az elvet a tárgyi és az alanyi, a közösségi és az egyéni, a hit-beli és a cselekvésbeli, az intézményes és a karizmatikus jelleg egységével tudjuk életre váltani, lelkiéletünk középpontjába emelni.

Felhasznált irodalom: Josef Sudbrack: Das Mysterium und die Mystik, Würzburg 1974. — Henri de Lubac: Homilien des Origènes über Genesis und Exodus — Horváth Tibor: A kinyilatkoztatás teológiája, Róma 1975. — Divo Borsetti: Vie mystique et mystère liturgique, Paris 1954. — Vladimír Lossky: Die mystische Theologie der morgenländischen Kirche, Graz 1961. — Walter Kasper: Dogma unter dem Wort Gottes, Mainz 1965.

Cselényi István Gábor

AHOGY AZ ÉN NÉPEM IMÁDKOZOTT

Nem egyszer tapasztalhatjuk, hogy egyenlőségi jelet tesznek a vallásos folklór és a nép vallási élete, vallásos „tudatállománya” közé. Ilyen értelemben hallottam minap egy ismertető adást a rádióban is a készülő néprajzi lexikonunkról. Az adás szerint egyebek között tartalmazza a népi vallásosságra vonatkozó adatok összességét.

Oda lehet-e tenni az egyenlőségi jelet a folklór körébe tartozó vallási hagyományok és népünk vallási élete — például imádságos élete közé? Nem egyszer teszem fel a kérdést magamnak is, mikor emlékeimben visszakapaszkodok hatvan esztendő, mikor mint parasztyerek tájékozódni kezdtem a tájban, mely körülvettem, az emberek között, akik körülöttem éltek, dolgoztak, daloltak, ünnepeltek, veszekedtek és imádkoztak. — Milyen is volt a vallásos „tudatállományunk”? Hogyan nyilatkozott az meg?

Apámmal szántottunk. Ő fogja az eke szarvát, én vezetem a teheneket. Kegyetlen munka gyerekeknek, bukdácsolni a barázdák között, húzni a láncot, mert a fiatal makrancos tehénke nem akar a barázdában menni, minden kis fűszál rettentő erővel húzza. Megállunk egy-egy pillanatra, pihenünk és beszélgetünk.

— Édesapám, hogy is van azzal az Istennel, meg a mennyországgal... Tegnap azt mondta X bátyám, hogy senki se tudja, mi van odaát, nem jött onnan még vissza senki... Azt mondja: a papok fújják a magukét, mert abból élnek...

Apám csendesen körülnéz a tájon. Gyönyörű a vidék. Egyik felől a Börzsöny kékes-szürke vonulata zárja le, nyugat felé is dombok. Közöttük az Ipoly és a két nagy patak, a Selmecse és Korpona rétjeinek széles, ragyogóan zöld völgyei, távolról a Szitnya kéklik a párák fátyolában. Legyint apám: — Ha csak a papok szép szaván múlták, hogy az emberek hisznek vagy nem, hidd el fiam, nem sokan fizetnék meg a párbért... Csakhogy itt sok minden prédikál. — Körülmutatott a tájékon.

Nem tudnám megmondani, mikor merült fel bennem az érzés, a gondolat, hogy Valaki van mindazok felett, akiket és amiket magam körül látok. Bizonyos, hogy nem az iskola, nem a hittanóra. Bennem volt már, amikor templomba vitt anyám, vagy a nővérem, amikor kézenfogva vezetett apám a nagycsütörtöki esti körmeneten. Együtt nőtt velem, ahogyan növekedett tudatom tartalma. Se apám, se anyám nem beszéltek túlságosan sokat róla szóval, — annál inkább magatartásukkal, cselekedeteikkel. Nemcsak ők, de a családom minden tagja, a rokonaim, az egész nemzetség és az egész falu. Azért is volt feltűnő, ha olyan megjegyzést hallottam, mint amit az imént idéztem.

Annak a világnak, amiben éltem akkor, az Isten volt a központja az emberek túlnyomó többsége számára. Akárhogyan is próbáltam később, kamasz és felnőtt koromban kielemezni, melyik állt közelebb ehhez az Isten-fogalomhoz, mely mindnyájunkban élt: a szociológusok istenfogalma-e, az-e, amely a folklór hiedelmeinek felhői mögött trónol? Nem tudtam és nem is tudok kapcsolatot teremteni ezek és a mi Istenünk között. Nem volt egészen azonos a kiskatekizmus fogalmaival se — bár leginkább azokhoz állt közel. Semmiképpen se volt az a bizonyos szakállas öreg, amilyenek a katekizmus illusztrációi és az élclapok gúnyrajzai ábrázolták. Személyes volt, de megfoghatatlan és felfoghatatlan. Nem mondhatnám, hogy rajongó szeretet lobogott iránta abban a népben. Félték tőle, inkább, mintsem szerették. Könnyörögtek hozzá, szüntelenül ostromolták, emlegették, de kiszámíthatatlannak tartották, aki a legnagyobb jót is megteheti, de a legnagyobb rosszat is eltűri. Ezért — erre eléggé korán ráeszméltem — amikor olyanokat mondtak, hogy nem jött még onnan vissza, meg hogy: nem tudni, mi van ott — nem az Isten létét kérdőjelezték meg, hanem ennek a nagyon régi tapasztalaton alapuló meggyőződésüknek adtak kifejezést: hogy más a fogalom, a mi gyarló fogalmunk és más a világ és a lét mélyén lappangó rejtelem.

Apám Isten-fogalma a sokat próbált, szelíd, a tényeket elfogadó ember Isten-eszméje volt. Nyughatatlan, türelmetlen anyám, a tipikus gea-mater, szüntelen perben állt Istennel. Veszekedett vele, miért tűri a rosszat, miért teszi próbára a jókat, miért nem védi az ártatlanokat és kiszolgáltatottakat? A két drága teremtés imádsága is olyan volt, mint az egyénisége, apámé szelíd, Istenbe kapaszkodó, anyámé lázongó. Kérő és belenyugvó, követelő és soha semmibe bele nem törődő, mindig viaskodó.

Ebbe a két kategóriába tartozott a legtöbb férfi és asszony viszonya Istenhez azok közül, akik gyermekkorom hajnalán körülöttem ágáltak. Lanyhább vagy tüzesebb hőfokon ebből a magatartásból szóltak Istenhez. Kérték, ha nem teljesedett kívánságuk, panaszkodtak, a szenvedélyesebbje ki is kelt ellene, meg is káromolta, haragjában és szenvedélyében még azt is kijelentette, hogy nem kell neki Isten, nem hisz benne. Aztán ezek is szépen meghajoltak előtte, visszatárláltak hozzá. Ha szenvedély, főként kapzsiság, a test szava belevitte őket botrányba, veszekedésbe, lopásba, magzatgyilkolásba, bűjkáltak Istenük arca előtt, de odáig nem jutottak el, hogy tagadják. Bűneikben tántorogva, sőt bűnt elkövetni készülve is szüntelen folytatták lázas monológjaikat Isten láthatatlan, de nagyon érezhető orcája előtt.

Ez volt az én nemzetségem és falum vallási életének lényege, zöme, túlnyomó része. Azok a jelenségek, amelyekről a vallási néprajz beszél, ennek a véget nem érő párbeszédnek — nevezhetjük alkudozásnak is — csak a periferiáján éltek és valósultak meg. A babonás gyakorlatokat, „téteményeket” elsősorban csak egyesek gyakorolták. A többség eléggé bizalmatlanul szemlélte azokat. Nem népi hagyományok őrzőit látta bennük, hanem tilos és haszontalan dolgok művelőit.

Egyik nagyanyám például afféle tudós, gyógyító asszony volt. És babonás. A családi hagyományban egyáltalán nem úgy élt, mint tiszteletre méltó egyéniség. Kalandjain nagyokat mulattak vagy — botránkoztak. Egyszer egyik lánya, kedves nagynéném beteg kislányát hozta hozzá, hogy tud-e valami orvosságot rá. Nagyanyám az udvaron két gödröt ásott, egyiket elnevezte a halál gödrének, a másikat az élet gödrének s felszólította lányát, hogy a kis beteget tartsa afölé a gödör fölé, amelyik fölé akarja. Persze nem mondta meg, melyik az élet és melyik a halál gödre... Az én anyám, aki annyit perlekedett

az égiekkel, vércsevijjogással rontott vajákos anyósának: — Mami, maga istentelen! Hogyan lehet ilyen kegyetlen? Ne ráncigálja bele az ilyesmibe a lányát, ne avatkozzék Isten dolgába. Gyógyítson, ha tud tisztességesen és emberségesen...

Megyünk apámmal a mezei úton. Át az országhatáron. Idegesen forgatom a fejem, nem lép-e ki valamelyik bokor mögül finánc, határőr? Az én aranyosom, hajlott hátával és dagadt lábain nyugodtan lépdel, tempósan, ahogyan terhek és keresztet hordozásához szokott férfihoz illendő. Utkeresztvezetéshez érünk. Kis fakerítésen belül barnára mázolt kereszt, rajta a Szenvedő pléh képmása. Utótt-kopott, színehagyott kép, alig lehet kivenni a szemek és a száj helyét. Apám megáll. S beszélgetni kezd: — Uram, Jézus, mennyit is, mi mindent megértünk már. Te a keresztben, én meg a kereszt alatt...

Megállok én is. Tudom, apám szeret Jézussal elbeszélgetni. Ezt teszi, amióta eszemet tudom. Anyám Istennel perlekedik, apám Jézussal beszélget. — Természetes is ez a dolog. Isten magasan van, még akkor is, ha szívünk mélyén is ott hallgatódik és figyel. Ő vele bírközünk. Jézust azonban csak szeretni lehet, hiszen a sorsa egy volt a miénkkel. Megfogható, — ha Isten is, emberméretű.

Apám soha el nem mulasztotta, hogy ha valaminek nekifogott, ne fohással kezdje: — Jézus segíts! Soha el nem mulasztotta a kereszt jelét rátenni a szentelt vízzel a homlokára, ha reggel munkába indult, különösen nem, ha útra kelt. Soha ki nem ment az udvarból fogattal, hogy a kocsi, székbe fogott állatok elé oda ne rajzolja a porba ostora hegyével a kereszt jelét, Egyetlen „teteménye” volt, hogy karácsony táján megjelölte kereszttel az állatai ólját, istállóját. — Semmi köze ennek a babonához — mondta egyszer, mikor szóvá tettem a dolgot. — Nem akarok én egyebet, mint hogy Jézus segítsen. Ha akarja, járjak sikerrel, ha meg a Gondviselés úgy akarja, hogy megpróbáltatás érjen, tudjam elviselni.

Annyira szerette Jézust, hogy halála előtt egy-két nappal a következő párbeszéd zajlott le közte és ápolója, a húgom között: — Lányom, szeretnék meggyónni és megáldozni. — Hívatom a papot. — Nem, fogd be a lovat. Én megyek el a templomba. Halálos betegen kapaszkodott fel a kocsi, hogy a tíz háznyi távol levő templomba vigyék. Az ülésen úgy húzta ki magát, mint aki nagy méltóságú helyre megy látogatóba. — Koporsója fölött a virrasztók meg is állapították: — Nagypénteken fekszik koporsóba. Látszik, hogy szerette Jézust, az pedig vele volt.

Nem azért mondom el ezt az erősen személyi, családi vonatkozású élményt, hogy a magam dolgaival traktáljam az olvasót. Nem az egyetlen volt az öreg Simon jobbágy, akinek Jézus volt vallási életének fókusza, hanem nagyon sokan voltak ilyenek — a túlnyomó többség volt azok között, akik vele együtt ballagtak az élet barázdáiban...

... Andalgok a kertek alatt. Maris ángyom jön szembe. Hátán kosár, kezében rózsafüzér. Íratlan törvény, hogy az emberek, ha találkoznak, a köszönésen kívül még egy kérdést is odavessenek egymásnak. Meg is kérdezem: — Imádkoztat, Maris ángyom? — Beszélgetek, lelkem, a Szűzanyával. Én mondom, ő meg hallgatja...

Igen, az asszonyok Máriával vannak olyan viszonyban, amilyenben a csendes, tűnődő és keresztet hordozó parasztemberek Jézussal. Olyan valóságosnak élték meg jelenlétét, hogy egy-egy ilyen találkozás és megjegyzés után szinte azt éreztem, hogy bármely pillanatban feltűnhetik az a meztlábás barna nazaréti fiatalasszony az otthoni ösvényeken. És semmiképpen se tartottam túlzásnak, mikor egy-egy búcsújáró helyen sirtak az asszonyok, mikor a keresztalja — a búcsús csoport — harangok zengésében köszöntésképpen meghajtotta zászlóit a kegykép előtt, meg amikor elbúcsúzott tőle.

Egy pillanatig se vitatnám, hogy mindaz, amit a folklór a vallási népelet, vallásos néphagyományok címszavai alatt összegyűjtött, rendszerezett, kiértékelt, messzemenően kinyomozván, melyik honnan eredt, melyiknek hol vannak párhuzamai, — téves lenne. Van babona is, bájoló imádság is, szép énekek is, van mese és legenda, ahogyan van káromlás és csúfolódás, van közmondás mindenre és mindennek az ellenkezőjére.

Arra szeretném csak felhívni a figyelmet, amit gyermekkoromban megéltem és amit máig is érzek: katolikus népünk zömének vallásos életében, annak centrumában az elemi erejű, elementáris Isten-élmény van, s ehhez a centrumhoz, a vallásosság magasabb formáinak megéléséhez Jézushoz és Máriához való bensőséges viszonya nyújt neki támogatást. — Ha erről megfeledezünk, egy nép szívének dobogásáról feledkezünk meg.

Sinkó Ferenc

AZ IMÁDKOZÓ PAP

Korunk jelszava a humanizmus —, kezdik az embert valami „nagyobbnak” tartani. Egyre tudatosabb lesz a keresztény humanizmus, amely ott gyökerezik az evangéliumban, ez az, ami ma mégis új felfedezésként hat: *meglátani és szolgálni Krisztust az emberekben!* Mert a másik ember: Krisztus! Sokszor talán eltorzítva, de mégis jelen van lelkében. Ma gyakran úgy érezzük, hogy senki sem előzhet meg minket keresztényeket az ember szolgálatában, hiszen az ember-Krisztus küld, menjünk, hirdessük az örömhírt: az Ige emberré lett és itt él közöttünk. Szeressük, segítsük az embert életünk odaadásáig, ahogyan hitünk szerzője, Jézus tette... Paptestvéreim! Mielőtt elindulunk, hogy Jézust megkeressük és szolgáljuk az emberekben, meg kell találnunk Őt önmagunkban. Le kell szállnunk szívünk mélyére, a „belső várkastélyba”, hogy ott találkozzunk és egyesüljünk Vele. Bennünk lakik a hit és a szeretet által. Szent Pál így imádkozik híveiért: „Adja meg nektek dicsőségének gazdagsága szerint, hogy Szentlelke által megerősödjetek benső emberré, hogy hittel Krisztus lakjék szívetekben” (Ef 3,16—17). Pedig halljuk Jézusnak szavát: „Aki hallgatja beszédemet, de tettekre nem váltja, hasonló az ostoba emberhez, aki homokra építette házát...” (Mt 7,26). Vajon nem éppen ennek az igazságnak az elhanyagolása okozza-e kudarcainkat, csüggedésünket? — Amikor esténként a szentségi Jézus előtt imádkoztam, keseregtem, hogy egyházközségemben visszaesik a vallási élet, az egyházilag eltemetetteknek kétharmad része szentségek nélkül hal meg, a megbérmáltak kétharmada búcsút mond a templomnak, akkor könyörögni kezdtem: Mennyire szeretném, Uram hozzád vezetni és neked adni a lelkeket. És ekkor egy gondolat villant belém, mintha maga az Úr mondta volna: Ha igazán akarod a lelkeket biztosítani nálam, akkor először magadat add egészen nekem! — Megértettem, hogy hiábavaló a papi fáradozásunk addig, amíg önmagunkat igaz hittel, szeretettel oda nem adtuk Neki. Keresztény életünknek és még fokozottabban, papi életünknek alapfeltétele, amit Krisztus így fejez ki: „En vagyok a szőlőtő, ti meg a szőlővesszők, aki énbennem marad és én őbenne, az sok fűrtöt terem, de nálam nélkül s e m m i t sem tehettek!” (Jn 15,5). Megértjük ezt a szörnyű szót? N i h i l ! Nem azt mondja Jézus, hogy nála nélkül csak keveset tehettek, hanem azt, hogy s e m m i t . És ez a sötét nihil ásítozik ránk a hittanórákon, a félig üres templomban és még jobban azok szeméből, akik közönyösen mennek el melletttem az utcán. Nem tudom, minden papnak a saját kárán kell-e megtanulnia, hogy Jézusnak igaza van? Nem volna-e jobb, ha igazán hinnék neki? Ő bár csak lelketek mélyéig hatolna Krisztus szava: „Nálam nélkül semmit sem tehettek!”

Jézussal egyesült életünknek, belső életünknek csalhatatlan fokmérője az imaélet. Olyan az imaélet, mint a feszültségmérő a kazánokon, vagy az olajszint mutató az autókban. Az elmúlt hetekben két olyan ismerősömről is hallottam, aki elégette autója motorját, mert nem figyelt az olajmutatóra... Pedig csak meg kellene állnunk, ha fogytán van lelkünkben a hit és a szeretet olaja. Komolyan meg kellene vizsgálnunk, él-e még bennünk az imaélet, vagy talán elakadt, vagy egészen a minimálisra süllyedt? Mindnyájunk életében előfordulhat, hogy egy-két nap letörtségem, fáradságom csak a kötelességtudás segít át, amikor mégis csak hozzákezdünk az imádsághoz. Ha azonban továbbra is csak tehernek érezzük az imádságot, akkor baj van. Valami titkos féreg rágódik a „szőlővesszőn” és rongálja Jézussal való egységünket. Valami nincs rendben, ha az imaéletnek csak a terhét érezzük, de ízét nem.

Mi egy másik világ hírnökei vagyunk! A magasságok levegőjét hordozzuk magunkban! Vajon megéreződik-e ez rajtunk? Oda állunk-e naponta többször is Isten elé? Mert akkor lehetetlen, hogy ebből a közelségből semmi sem ivódna belénk. — Amikor egy párizsi ügvédy kíváncsiságból elment, hogy ő is lássa az Ars-i plébénost, utána megrendülve mondta: Megláttam az Isten egy emberben. — Amikor a pap imaéletéről elmélkedünk, igazi központi küldetésről van szó. A pap keresztényi mivolta, istengyermeksége, isteni élete attól függ, mennyire van egybenőve Krisztussal, a szőlőtökével. Benső életünk megjavítására Jézus példája álljon szemünk előtt. Jézus élete, munkája, szenvedése az Atyával való egységről tanúskodik. Nemcsak szavaival hirdeti ezt, hanem munkájának, fáradozásának ez ad értelmet, lendületet. Az Atya dicsőségét akarja előmozdítani, az Ő akaratát cselekedni mindenben, minden áron. Neki eledele az, hogy megtegye Isten akaratát (vö. Jn 4,34 skk). És bár ezt az Atyával való bensőséget senki sem szakíthatta szét, még csak meg sem csorbíthatta, mégis milyen gondosan ápolta ezt a kapcsolatot. Rendkívüli elfoglaltsága között is keresi Jézus az időt és az alkalmat, hogy menyei Atyjával beszélgessen. Erről tanúskodnak imádságai, az Atyához intézett hálaadásai, könyörgései, melyeket a Szentírás őrzött meg számunkra. Meglepő kifejezést használunk: Jézusnak igazán volt imaélete. Volt benső élete, egysége az Atyával és ennek az egységnek a kifejezője, mutatója volt az a bensőséges imaélet, amelynek láttán a nehézkes apostolok is megkivánták az imádságot és kérték: „Uram, taníts meg minket imádkozni!” (Lk 11,1)

Bárcsak szemlélnénk mi is többet az imádkozó Krisztust, hogy megtanuljuk tőle az imádság fontosságát. Nekünk papoknak még külön is Jézusra, mint az örök Főpapra kell tekintenünk. „Ő (Krisztus) örökre megmarad és így papsága örökké tart. Így mindörökre üdvözíti azokat, akik általa járulnak Isten elé, hiszen örökké él, hogy közbenjárjon értünk.” (Zsid. 7,25) Mi Krisztus papságának vagyunk részesei és így részt kell vennünk az ő közbenjáró imádságában is (vö. Zsid 4,14—15). — Vagy azt gondoljuk, hogy Krisztus csak igehirdetésére akar felhasználni minket, és imádságra nem? Az örökké élő és az emberiségért közbenjáró Krisztus a mi ajkunkkal és szívünkkel is kér és könyörög, úgy, ahogy „földi életében hangos kiáltással, könnyek között könyörgött ahhoz, aki meg tudta menteni a haláltól és hódolatáért meghallgatásra talált” (Zsid 5,7). Ha részesei vagyunk papságának, akkor részesednünk kell imádságában is!

A Püspöki Színódus ezt írja a papok lelkiéletéről, különösen az imaéletéről: „A papok tehát kövessék Jézus Krisztus példáját, aki egész életét az imádságnak szentelte, álljanak a Szentlélek irányítása alatt, akiben így kiáltunk: Abba, Atya!” (vö. Róm 8,9—11) Mélyüljenek el Isten tanításában, találjanak naponta alkalmat arra, hogy az élet eseményeit az evangélium világosságában átgondolják, hogy így Isten szavának hűséges és készséges hallgatóivá, és az igehirdetés igazi szolgálóivá lehessenek. Legyenek állhatatosak a személyes imádságban, a napi zsolozsma végzésében, járuljanak gyakran a bűnbánat szentségéhez és legfőképpen tartsanak ki az eukarisztia titkának imádságában. Az eukarisztia ünneplése, még ha a hívők nem is vesznek részt benne, mindig központja marad az egyház életének és szíve a papi létnek!”

„Legyenek állhatatosak a személyes imádságban...” (Lk 18,1). Ha egyszer komolyan megvizsgáljuk imaéletünket, magunk is megdöbbenünk, hogy milyen kevés bennünk az igazán személyes imádság. Ha nem vesszük komolyan az imaélet három alaptételét — a következetes napirendet, időben való lefekvéssel és korai felkeléssel; a komoly törekvést a Jézussal való egységre, — naponta néhány komoly önmegtagadást és a kötelességszerű keresztek nagylelkű vállalását — akkor hamarosan oda jutunk, hogy csak a kötelező imákat végezzük és legfeljebb egy-két sóhajtásra futja erőnkből. Ilyenkor aztán azt mondjuk, hogy a hivatalos imák miatt nem jut idő a személyes imára és ezt tényleg el is hisszük. Pedig nem az időhiány miatt sorvad el a személyes imánk, ez már csak mutatója a benső élet sorvadásának, a hit és a szeretet megfogyatkozásának. Mennyire biztat bennünket Jézus, hogy kérjünk, keressünk, zörgessünk és soha ne hagyjuk abba!... — s mégis meglegszünk néhány bágyadt sóhajjal. Legalább lelkipásztori kudarcaink döb-bentsenek rá, hogy elsősorban önmagunkért kell imádkozni. — Uram, ne engedd, hogy az én gyarlóságom miatt elveszzenek mások. Rázz föl, tölts el a Szentlelkeddel, hogy el ne rontsam, hanem előbbre vigyem művedet. — Megértem, hogy van olyan pap, aki betegségében nem imádkozik azért, hogy életben maradjon. Elvégre az egészség és élet ügysem végleges. Bele kell nyugodni, hogy előbb-utóbb elfogy. De hogy egy pap belenyugodjék abba, hogy elfogy a belső élete, hogy elsorvad imaélete, hogy csak tehernek érzi az imádságot, — ezt nem tartom normális dolognak. Inkább az volna a természetes, hogy minél inkább telnek az évek, annál bensőségesebb, melegebb lenne imaéletünk, mert növekedne az Úr Jézussal való egységünk. Hogy ha nem így van, akkor kérni, könyörögni, sürgetni kell. És ha valaki úgy látná, hogy kitaró, állhatatos könyörgése ellenére sem erősödött meg az imaélete, — biztos lehet benne, hogy ez a kitaró könyörgés, ez a személyes ima is már a fokozódó, erősödő imaélet jele. — És mennyit kellene imádkoznunk másokért is! Nem inkább Istennel kellene többet beszélgetni a híveinkről? — Egy paptestvérem —, akinek buzgóságát, jámborságát, munkabírását nagyra becsülöm — mondta nekem egyszer: Hát mit tegyek még!? Értük dolgozom késő éjszakáig, amikor készülök prédikációra, hitoktatásra. Értük járok-kelek egész nap. Fizikai fáradtságot is értük ajánlom fel, nem mulasztom el, hogy szentmiséimben megemlékezzem róluk. Mit csináljak még? Bizony, nélkülözhetetlen a lelkipásztori buzgóság, fáradozás, találékonyság, kell a jószándék, hogy mindent Istenért tegyünk, — de nagy szükség van a közbenjáró imádságra. Arra a tudatra, hogy bennem most Isten népe a titokzatos Krisztus imádkozik. Az Ő hangját szólaltatom meg, előimádkozója, karmestere vagyok nemcsak az egyház, hanem az egész világ istendicsőítő szimfóniájának.

Válogatás az 1976-ban elhunyt Mayer Miklós dorogi plébános elmékedéseiből.

(Beküldte: Nagy László)

A szerkesztőség nagy örömmel nyugtázza, hogy az 1977. 2. számban indított „Teológiai-lelkipásztori kérdések” rovatunkkal kapcsolatban nagyszámú érdeklődő, biztató, kritikus, ösztönző hozzászólást, levelet és írást kaptunk. Sajnos az évi négyszer 64 oldalon minden levél, hozzászólás és tanulmány publikálása teljesen lehetetlen. A lehetőségekhez képest a beküldött írásos hozzászólásokat, rövidebb tanulmányokat ebben és a Fórum rovatban fogjuk folyamatosan közzétenni.

(Szerk.)

KÖZÖS IMA – KÖZÖSSÉGI ELMÉLKEDÉS

„Nagyon örülünk annak — írja VI. Pál pápa az *Evangelii Nuntiandi* c. apostoli buzdításban — hogy sok lelkipásztor, szerzetes és világi új utakat keres, hogy alkalmasabban hirdethesse az evangéliumot. Bátorítanunk kell minden ilyen lelkes kezdeményezést, különösen amelyek arra szolgálnak, hogy megtanuljunk elmélkedni...” (73. pont).

Az alábbiakban az imának-elmélkedésnek bizonyos értelemben új formájáról írunk — a közös imáról, elmélkedésről. Ez az imaforma két szempontól is *útja a hitnek*: Egyrészt az az imádkozók, a közösség tagjai számára, hiszen imádságos életüknek és Krisztusban való közösségüknek rendkívüli elmélyülését hozza magával; másrészt a hit útja gyakran a kívülállók, a hit íránt őszintén érdeklődők számára is, akik nem egyszer az ilyen módon együtt imádkozó-elmélkedő közösség hitét, Istennel való kapcsolatát megtapasztalva élik át az Isten megsejtésének, az Istennel való találkozásnak első nagy élményét, — és tanulnak meg maguk is imádkozni.

E sorok írója maga is sokáig kétségbevonta a közös elmélkedés előnyeit, ezért megérti azokat, akiknek nehézségei vannak e téren. A hely szűk volta miatt mégis kénytelen elsősorban magáról a tárgyról — a közös elmélkedés gyakorlatáról, felépítéséről, taníthatóságáról — írni, s legfeljebb mellékesen utalni az ellenvetésekre. Teheti ezt azért is, mert ez az imamód ma már az egész keresztény világon ismert, továbbá mert magyar nyelven is olvashattuk olyan közismert személyek, mint K. Rahner vagy Alszeghy Zoltán pozitív hozzászólásait e témához.¹ A közösséglélektanban járatos olvasó pedig önmagától is rájön ennek az imamódnak a lélektan eszközeivel is megközelíthető jelentőségére.²

A közösségi ima mikéntje és jelentősége

Miért nincsenek plébániáinkon olyan eleven imaközösségek, amelyeknek élete valahol az egyházközség hivatalos istentisztelete és az egyesek személyes imádsága között folyik — kérdi K. Rahner, majd így folytatja: — „Nem kell eleve pünkösdistának lenni, hogy ez a kérdés felmerüljön az emberben!... Miért ne lehetne közösen, mindig más formában Szentírást olvasni, szabadon fogalmazott imára bátorodni, elmondani egymásnak valamit vallási élményeinkből, imaszándékainkat közölni a többiekkel, együtt énekelni és elfogulatlanul — ami nem könnyű — tanácsokat és segítséget kérni egymástól? Hiszen szokás volt régebben pl. a szentolvasó közös imádkozása, akár plébános nélkül is. Miért ne lehetne ilyesmi ma is lehetséges, csak új, differenciáltabb formában, több teret adva az egyéni kezdeményezésnek?”³

A közösségi elmélkedésnek, a közös imának a katolikus egyházban is világszerte terjedő formájában megvalósul az, amit Rahner fontosnak tart: a szabadon fogalmazott egyéni ima, az egymás vallási élményeiben való részesedés, az egymás felé való feltárulás, az egymásért való imádkozás stb. (Az alábbiakban a „közös ima”, „községi ima”, vagy „községi elmélkedés” kifejezéseken mindig ilyen spontán közösségi imádságot-elmélkedést értünk). — Hogy miért jó ez, miért van erre szükség?

a) A közösségi ima termőtalaja a szentirási, evangéliumi szemlélet: Ha megkérdezzük a közösen imádkozókat, miért imádkoznak így, csodálkozva fognak ráknézni: Vajon az igazi örömet nem kell-e megosztani? — kérdeznék. S vajon nem az Istennel való bensőséges kapcsolatból — az imádságból vagy az Istennel egyesülő életből — fakadó öröm a legteljesebb öröm? Hogy lehet elképzelni azt, hogy épp ezt ne osszuk meg egymással? Vajon ide nem vonatkozik a Szentírás szava, hogy a „Lélek ajándékait ki-ki azért kapja, hogy használjon vele” (1Kor 12,8)?

A közös imában járatosak számára alig érthető az ezen imamódot nem gyakorló keresztények óvakodása, gyanakvása. Ők túljutottak már azon a téves „szemérmességen”, vagy szégyenlősségen, amelynek hatására a keresztények olykor a papok is, csak felületi témákról — és sokszor felületesen — mernek beszélni egymás közt, a mélyebb vallási kérdésekről pedig csak nagyrítván, a benső lelki életről pedig gyakorlatilag soha. — Vajon a Szentírás nem arra szólít-e fel bennünket, hogy új életet éljünk Krisztusban, és hogy rádöbbenjünk: ez a valódi élet (Kol 3,1—3 stb.)? — kérdezik. S vajon keresztény közösségi életünkben nem kell-e úgy élnünk és beszélnünk — és természetesen imádkoznunk, — hogy közben tudjuk, hogy melyik a valódi élet, — és hogy közben Isten láthatatlan világára merjük szegezni tekintetünket (2 Kor 4,18)? — Ami pedig a szabadon fogalmazott imát illeti, nem erre szólít-e fel Pál az első keresztényeket? — „Testvérek, mikor egybegyűltök legyen mindegyiteknek dicsérő éneke vagy tanítása vagy kinyilatkoztatása (1Kor 14,26).

A közös ima, a közös elmélkedés tehát közös életünk, örömeink, kegyelmi ajándékaink egymással való megosztása. A résztvevők összejönnek, hogy — szent Pál szavaival — egymás hitét és a kegyelem működését látva kölcsönösen megvigasztalódjanak, megerősödjenek (Róm 1,12). — Ilt azonban már a közös ima gyümölcseit érintjük.

b) A közös ima gyümölcseiről már a bevezetőben tettünk említést. Most csupán az imádságban résztvevőkre való hatásáról szólnunk (mellözve a kívülállókra gyakorolt hatás elemzését).

A közös ima mind az imádkozó egyénekre, mind a közösség egészére alakítóan hat.

Ami az egyéneket illeti, ha tiszta lélekkel, valóban Isten és egymás szeretetében folyik az imádság vagy elmélkedés, úgy az mind az éppen beszélők-imádkozók, mind pedig a hallgatók-résztvevők hasznára lesz. Hiszen amint *Maximus*, Turin püspöke írja, a lelki beszélgetésnek, a lélekből fakadó beszédnek kettős haszna van: használ annak, aki hallgatja és annak aki beszél.⁴ Ennek okát többek között *Clairvaux-i szent Bernát* is bővebben megmagyarázza egyik beszédében: „Testvérek, bennetek valóban halló fülekre találok. De megvallom, hogy most, miközben beszéltek hozzátok, az a benyomásom, hogy érzem készségeket izzását. Mert minél teljesebb a ti befogadástok, annál inkább részesedem én is a Szentlélek ajándékában, és annál nagyobb mértékben megkapom én magam is, amit nektek adok”.⁵

Ami a közösséget illeti, a közös ima megnyitja a korábban idegenként egymás mellett ülőket egymás felé, és létrehozza a konkrét közösség élményét. Keresztények, akik eddig csak felszínesen ismerték egymást, akik gyakran csak „felületi rétegekben” mertek mozogni egymás előtt, most megtapasztalják egymást úgy, ahogy Isten előtt állnak; megtapasztalják egymás mélységét — istenszeretetét és büntudatát — és megtapasztalják azt, hogy lelkük mélyén oly közel állnak egymáshoz, ahogyan azt eddig soha nem sejtették. Ez a felfedezés az egységnek és összetartozásnak egy eddig nem tapasztalt vagy alig tapasztalt mélységes örömet váltja ki. — Nemrégiben egy egyházmegyei papi lelkigyakorlaton többen élték át először a közös ima mélységét. A résztvevők jelentős része így foglalta össze élményét: „Soha nem hittem volna, hogy ily közel vagyunk egymáshoz. Sosem hittem volna, hogy papokkal lehet — és én valaha is fogok — így együtt imádkozni.”

A közösségi ima távolabbi feltételei

A közösségi ima „megtanulásának” legtermészetesebb módja az együttimádkozás olyan személyekkel, akiknek már van „gyakorlatuk” ebben az imamódban. Ilyen esetben ui. az „újakat” általában egyrészt megrendíti a közösen imádkozók mély istenkapcsolata, másrészt az a közvetlenség és nyitottság, amellyel lényük legbensejéből megszólalnak, meg mernek szólalni egymás előtt. De a megdöbbenéssel egy időben „ráhangolódnak” az imádkozók „hullámhosszára” (hacsak valamilyen belső zár, görcs, előítélet meg nem akadályozza őket

ebben), s gyakran már az első imádkozás alkalmával maguk is ugyanolyan mélyen és szabadon imádkoznak, mint a gyakorló régiiek. (A szociálpszichológiában járatos olvasó gondoljon az „elvárások”, a „szociális tér”, a „referencia csoport”, a „rezonancia” stb. fogalmaira, amelyeknek elemzése megmagyarázza számára a gyors megnyílás lezajlásának okát.)⁶

Amikor egy közösség önmaga kezd el a közösségi imát, úgy két alapvető szabállyal kell tisztában lennie:

1. A közösségi ima feltétele — az *imádság oldaláról* —, hogy a közösség tagjai elmélyült *egyéni imaéletet* éljenek. A közös ima nem helyettesíti az egyéni csendes imádságot, hanem kiegészíti azt. Csak mély egyéni imaéletet élő tagokból álló közösség imája lesz valódi imádság. — Egy hitelesen imádkozó közösség imája elindíthatja ugyan az imában járatlan kívülállót az imádság útján, de a közösségi ima hatására megtérő, illetve imádkozni kezdő is valójában elsődlegesen a személyes istenkapcsolatra és egyéni imára kap indítást, s csak mintegy ennek következményeként a közösségi imára.

2. A közösségi imának — a *közösség szempontjából* — másik fontos feltétele, hogy a közösség tagjaiban ne éljenek félelmek, gyanakvások, fenntartások egymás iránt. A bizalmatlanság ui. — mivel szinte lehetetlenné teszi a megnyílást, a teljes őszinteséget — gyökerében mérgezi meg a közösséget, s így lehetetlenné teszi a közös imát is. Ahol ezek a feltételek hiányoznak, ott kár kísérletezni a közös imával, — előbb a feltételeket kell megteremteni. — Hogy hogyan? — Ami az egymásban bízó, egymás előtti *megnyílni képes közösséget* illeti, vagy meg kell próbálni kialakítani az egyetértést, a bizalmat, tudatosítva a közös krisztusi célt, a Krisztusban való testvériséget, vagy — amennyiben ez nem megy — azokkal lehet elkezdni a közös imát, akik szeretetben el tudják fogadni egymást, akik tudnak egyet akarni. — Például ha egy család három Krisztusban egyetértő tagja elkezd együtt imádkozni, akkor van reményünk arra, hogy egy bizonyos gyakorlat és elmélyülés után a család többi tagjaival is lesz módjuk megismertetni ezt az imamódot. De ha a többi családtagokkal együtt kezdik a közös imát olyan esetben, amikor még nem él köztük a bizalom és a keresztyén egyetértés, akkor ez az „ima” csak feszültségek forrásává válik számukra, s rövidesen abba fogják hagyni azt.

Ami az *egyéni imaéletet* illeti, a közös ima előtt először is meg kell tanulni egyénileg imádkozni, elmélkedni. — E problémáról kicsit részletesebben kell szólnunk, mert úgy tűnik, hogy egyrészt itt-ott az egyéni imaélet elmélyítése nélkül próbálkoznak a közös imával, másrészt hitoktatóknak és szülőknek egyik leggyakoribb kérdése az: hogyan tanítsam meg a rámbízott 10 éven felüli gyermekeket-fiatalokat jól imádkozni, elcsendesülni Istenben.

A személyes imára-elmélkedésre tanítás három útja

A személyes imára, az elmélkedő elcsendesülésre tanításról több alapvető útmutatás jelent meg az utóbbi időben magyar nyelven is, ezért itt csupán három — a gyakorlatban talán legfontosabb — útra szeretnék felhívni az imádkozni-elcsendesülni kívánók figyelmét.

1. Krisztus tanításában az *imádság és az élet* nem különálló dolgok. Ezért az elmélyült elmélkedés felé legegyszerűbben a Krisztusban, illetve a szeretetben elmélyülő élet vezet. — „Aki szeretetben él, Istenben él, és Isten öbenne” (1Jn 4,16); „Amit egynek tettetek legkisebb testvéreim közül, azt velem tettétek” (Mt 25,40) — mondja Jézus. — Azok a szülők, azok a hitoktatók, akik nevelésük központi céljává teszik, hogy a Jézus szerinti *életre neveljenek*, — akik nem sajnálják estéről estére vagy hittanóráról hittanórára kiértékelni a rájuk bízottakkal azt, hogy hogyan sikerült megvalósítaniuk egy-egy konkrét vonatkozásban az elmúlt időben Jézus szeretetparancsát (Jézus iránti szeretetből), azok rövidesen az imában és a Jézussal való személyes kapcsolatban való komoly elmélyülést fedezhetik fel neveltjeiknél.⁸

2. Magát a személyes, saját szavakkal való imádságot mindenekelőtt a rendszeres esti (és reggeli) imádkozás során lehet megszokni, elsajátítani. A napnak reggeli — saját szavakkal való — felajánlására, majd az *esti hálaadásra és bocsánatkérésre* a szülők már a legkisebb korban (3—4 éves korban) elkezdhetik nevelni kisgyermeküket. Ezen imák életnek megfelelő alakításában a szülőknek, illetve a lelki vezetőnek kell a növekvő gyermek segítségére lennie. — Ha tehát valakinél a rendszeres esti ima, hálaadás és lelkiismeretvizsgálat hiányzik, úgy mindenekelőtt erre kell őt megtanítani... (Az első és második ponttal kapcsolatban minden nevelőnek, hitoktatónak és gyermekgyónatónak meg kell kérdeznie magától, vajon elég gondot fordít-e a legfontosabbra, a gyermek személyes istenkapcsolatának, imaéletének fejlesztésére?)

3. Az elmélkedő elcsendesülésre vezetésnek van egy egyre inkább a figyelem központjába kerülő útja, amelyen járva viszonylag könnyen megismerhetik az elmélkedést a legkülönbözőbb korosztályok és embertípusok.⁹ A legújabb *pedagógiai irodalom* felhívja a szülők,

pedagógusok figyelmét arra, hogy tanítsák meg nézni, látni gyermekeiket. Neveljék rá őket **arra, hogy tudják hosszán megcsodálni** a szép kilátást, a csillogó víztükröt, a ringó búzátáblát vagy egy virágzó cseresznyefát a gyűjtögető méhekkal, a lemenő napot vagy a fűszálak között dolgozó hangyákat. A gyermeket megragadják a látott élmények, és egyrészt gondolkodásra, képzetársításokra indítják, másrészt megszületik benne a megfigyelésre, látásra, megcsodálásra képesítő **belső csend**, amely a szép- vagy a harmónia iránti érzéknek éppúgy feltétele, mint a kreativitásnak.¹⁰

Ugyanaz a **belső csend**, amely — amint a modern pedagógia hangoztatja — minden igazán emberi és minden személyes érték táptalaja, feltétele az Istennel való személyes találkozásnak is. — Az említett elmélkedési — elmélkedésre tanító — módnak éppen az az alapvető felismerése, hogy a szépnek, elsősorban pedig a természet szépségeinek szemlélése mélységes benső megrendülést, csendet hozhat létre az emberben, majd e csendben a Végtelen Szép, a Végtelen Szeretet megragadó sejtése, megtapasztalása születhetik meg. — Számtalan költőnél — *Adynál, Tóth Árpádnál, Babitsnál* vagy *József Attilánál* —, írónál és filozófusoknál olvashatunk erről az élményről, erről a megtapasztalásról: — *József Attilát* például a hegyek fensége ragadja meg: *Láttam, Uram a hegyeidet / s olyan kicsike vagyok én. / Szeretnék nagy lenni, hozzád hasonló, / hogy küszöbödre ülhessek, Uram. / Odatenném a szívemet, / de apró szívem hogy tetszene néked? / Roppant hegyeid dobogásában / elvész az ő gyöngye dadogása ... (Isten).*

J. Greene a csillagos égbolt láttán sejtje meg a Végtelen Szeretet jelenlétét: „Volt egy pillanat — írja gyermekkorára emlékezve —, amikor szememet az ablakra emelve a fekete égboltra lettem figyelmes, ahol néhány csillag ragyogott. Hogy is tudnám szavakba önteni a kifejezhetlent? Ez a perc talán életem legfontosabb perce volt, és nem tudok róla beszélni. Egyedül voltam a sötét szobában, s miközben szememet az égre emeltem, olyasmint bennem végbe, amit leginkább a szeretet fellobbanásának nevezhetnénk. Szerettem életem folyamán máskor is, de soha úgy, mint ebben a rövid pillanatban. Nem tudtam ugyan, hogy kit szeretek, de tudtam, hogy jelen van, s hogy Ő is lát és szeret engem.”¹¹

Ami az **elmélkedésre** vezetés **gyakorlatát** illeti, a mondottakból következik, hogy feladatunk lényegileg abban áll, hogy adjunk módot a természeti szépnek hosszú, csendes megcsodálására. — Ha például a család egy szép kilátású helyhez ér a kiránduláson, a szülők ne csak a táj szépségeire hívják fel gyermekeik figyelmét, hanem találjanak módot 10—20—30 percnyi elcsendesülésre is. A csendben egyszerűen *új színt kap a világ*. A madárdal, a szél zúgása, a fák suttogása vagy a patakcsobogás valójában csak most bontakozik ki igazán, és most nyer jelentést... S ha az elcsendesülés előtt felhívják a gyermekek figyelmét arra, hogy ez a csodálatos élő világ Isten kezében van, és ők is „Istennel együtt”, „Isten tenyerén” ülnék itt, míg a tájat nézik, akkor fel fogják fedezni azt az új színt a világban, amelyet csak a csendben fedezhet fel az ember, s akkor a táj megcsodálása valóban csakhamar elmélkedéssé, imádsággá válhat számukra.

E sorok írójának feladatai közé tartozik az első éves teológusok elmélkedésre tanítása. Évről évre tapasztalja, hogy e 18—20 éves fiatalemberekre — akik induláskor részben éppoly járatlanok az elmélkedésben, mint a többi korosztályukbeli keresztény fiatal — általában milyen nagy hatással van az itt ismertetett „természeti elmélkedés”. Többnyire azok is megsejtik ilyenkor a csendnek, az elmélkedésnek, Isten jelenlétének ízét, akik a hagyományos (szent ignáci, sulpici, stb.) meditációs módokkal eleinte csak nagyon nehezen boldogulnak.

Témánkkal kapcsolatban rá kell mutatnunk arra, hogy egy ilyen élményben gazdag egyéni elmélkedés a legkiválóbb **bevezetője a közös imának** vagy elmélkedésnek. Mert az élmény — a természet csendje, szépsége — sokszor úgy megragad többeket az elmélkedők közül, hogy ők most már félelem nélkül, könnyedén szólalnak meg, s ezáltal megszólaltatják társaikat is.

— Amennyiben a természettel való közvetlen találkozásra nincs mód — például egy hit-tanos csoport vagy liturgikus közösség esetében —, némileg **helyettesíthetjük azt vetített képekkel**. Ilyenkor lassan — 2—4 percnként — váltjuk a képeket, hogy módot adjunk a hossz-szas, csendes szemlélésre. A vetítés 40—50 percig is tarthat. Közben ne legyen beszéd, leg-feljebb halk, megnyugtató zene (pl. Beethoven VI. szimfóniája). A vetítés előtt hívjuk fel a résztvevők figyelmét arra, hogy nem egyszerű vetítésről lesz most szó, hanem elmélkedésről: Istennel együtt csodáljuk azt a sok szépet, amelyet alkotott; vele „együtt” ülünk, neki adunk hátát.

A közösségi ima közvetlen — lélektani — feltétele

Az elmélkedni tudás csupán a közös ima távolabbi feltétele. Gyakran előfordul, hogy el-mélkedő emberek, akik először hallanak a közösségi imáról, elmélkedésről, azonnal készek az ellenvetéssel: Én nem tudnék bensőmről, Istennel való kapcsolatomról mások előtt beszélni,

még kevésbé mások előtt őszintén imádkozni. Zavarna a többiek jelenléte, következésképpen meg is szólalnék, ez nem volna már igazi imádság. — Az emberi magatartásformák kialakításában egyik legfontosabb szerepe a *közösségi elvárásoknak van*. Az ember kicsiny gyermekkorától kezdve megtanulja, hogy hogyan „illik” és hogyan „nem illik” cselekednie, szólnia, viselkednie. Így bizonyos alapvető — a közösség elvárásai által meghatározott — viselkedési formák olyannyira sajátjává lesznek, hogy később csak nagyon komoly erőfeszítések által képes túlnenni magát azokon. — Mivel gyermekkorunk óta megszoktuk, hogy embertársaink elvárják tőlünk azt, hogy belső életünkről ne beszéljünk közösségben; mivel tudatos és tudatalatti világunk egyaránt „tudja”, hogy meg nem értő vagy gúnyos mosolyban, fejcsóválásban volna részünk, ha megszegnénk a közösség iratlan szabályát, ezért aztán nem is merünk ilyen témákat érinteni. Kérdésünk tehát az: hogyan győzik le a közösen imádkozók az említett kényszeredett érzést? A közös imát kezdők hogyan érhetnék el azt, hogy egymás előtt éppoly őszintén szóljanak, imádkozzanak, mint amilyen nyugodt őszinteséggel szólnak egyéni imájukban Istenhez?

A közösségi ima és elmélkedés első része a *közös csend*. (A csend hossza a körülményektől, illetve az imádkozók egyéniségétől függ. Minél gyakorlatlanabb a csendben, illetve a közös imában egy közösség, annál hosszabb (!) csendre van szüksége a közös ima előtt, hiszen tagjai általában annál hosszabb elcsendesülés után képesek csak arra, hogy bensejükben is elcsendesüljenek, és eljussanak az élő, személyes csendig, amelyben már a Végtelen Szerezzel nézhetnek szembe.) — A közös csend az alapvetés, amelynek biztosítania kell az egyesek számára a benső elcsendesülés és szembenézés lehetőségét. A közös elmélkedés során ezt az Istenre figyelést — a *vertikalitást* — kell megőrizni az elmélkedőknek mind a *megszólalás*kor, mind a többiekkel való *együtt-imádkozás*ban.

1. *Vertikalitás a megszólalásban*: A közösségi ima, illetve a csend előtt arra kell figyelmeztetni a kezdőket, hogy a csendben ne azon gondolkozzanak, vajon mit fognak majd mondani, hanem csak a jelenlevő Istenre, illetve az elmélkedésre figyeljenek. Amikor pedig rájuk kerül a sor a megszólalásban, akkor se válogassák szavaikat, és ne akarjanak „szépeket mondani”, költői vagy jámbor módon fogalmazni; — az sem baj, ha úgy érzik, hogy csak dadogás a szavuk, vagy hogy a mondat félbeszakadt... Egyesegyedül csak arra figyeljenek, hogy megőrizzék magukban az imádságos csend mélységét, — hogy az imában-emelkezésben megtapasztalt csendből, az Istennel való szembenézésből szólaljanak meg.

2. *Vertikalitás a többiekkel való együtt-imádkozásban*: A közösségi ima csak akkor igazi, ha valóban *közösségi*. — A kezdőket arra is figyelmeztetni kell tehát, hogy amikor társaik a csendet követően imádkozni kezdenek, *imádkozzanak velük együtt*. Ilyenkor se azt tervezgessék, hogy ők mit fognak mondani, ha majd sorra kerülnek, hanem teljes szívükkel tegyék magukévá társaik imáját, kérdéseit, hálaadását — velük együtt kérve, hálát adva. Próbálják átélni azt, hogy milyen szeretettel „néz” most Isten megszólaló társaikra!

Ismételten előfordul, hogy az első közös imák után valaki arról panaszkodik, hogy őt *idegesíti* egyik-másik társának imája: nem érzi őszintének, nem tud vele imádkozni. Ilyenkor meg kell magyaráznunk, hogy az említett esetben a bírálgatóban bizonyosan hiba van. Hiszen ha ő a közös ima alatt valóban együtt lett volna Istennel, ha valóban megőrizte volna a vertikálitást, akkor nem bosszantotta volna társának megszólalása, hanem imádkozott volna vele együtt, — vagy érte. — Ha a résztvevők az induláskor megtanulnak ily megértéssel együtt és egymásért imádkozni, akkor néhány közös ima után kialakul közöttük a megértés és bizalom légköre. Ennek következtében pedig rövidesen azok is felszabadultan és bensőségesen fognak szólni, akik eleinte csak nehézkesen vagy kényszeredetten szólaltak meg.

A közösségi elmélkedés és a közösségi ima felépítése

A mondottak után már következtethetünk a közösségi ima és elmélkedés felépítésére.

I. A közös elmélkedés felépítése

1. Bevezető csend

a) Az elmélkedés témájának ismertetése vagy rövid megbeszélése.
b) Legalább 15–20 percig tartó közös csend, amely alatt ki-ki egyénileg elmélkedik. Az elmélkedés „módszere” lehet bármilyen hagyományos, vagy „újabb” elmélkedési mód.

2. Közösségi elmélkedés

a) A tulajdonképpeni közösségi elmélkedés során ki-ki elmondja az elmélkedésben szerzett élményeket, meglátásokat, tapasztalatokat, a kapott kegyelmeket, majd rövid imával, kérés-

sel, köszönettel zárja szavait. — Egy-egy beszélő-imádkozó után a résztvevők rövid csendet tartanak, hogy elmélyülhessenek a mondottakban, majd megszólal a következő.

b) Ami az *elmélkedés gyakorlatát* illeti, az elmélkedők általában *körben ülnek* (bár a közös csend alatt egymástól távolabb eső helyre is félrevonulhatnak.) Csukott szemük, összedett testtartásuk biztosítja, hogy az elmélkedés alatt semmi ne vonja el figyelmüket Istenről. A közösségi elmélkedés alatt — egyszerűség kedvéért — valami tárgyat adnak körbe (egy keresztet, Szentírást, nyakláncot vagy akár egy követ). A megszólalásban az a soros, akihez e tárgy kerül. Természetesen senkinek sem kötelező megszólalnia, ezért ha valaki éppen nem akar beszélni, az továbbadja a jelzőtárgyat a mellette ülőnek. A tárgy továbbadása gyakorlott elmélkedőknél egyre inkább jelentőségét veszíti, hiszen az ima, az elmélkedés egyre szabadabbá, közvetlenebbé válik, és az szólal meg, aki éppen indítást érez erre. Nagy létszám esetén azonban (az általában kedvező létszám 5—8) a „haladók” is gyakran felhasználják e segédeszközt.

3. Befejező közös ima, ének.

Ha mindenki sorakerült a közös elmélkedésben, és még van idő, úgy énekel vegyes közösségi ima zárja az elmélkedést. Ilyenkor a légkör általában már oldott, felszabadult, ezért különösebb sorrend nélkül az mondja el rövid kérését, hálaadását, aki éppen akarja. Imájára az egész közösség válaszol. Az elmélkedés, illetve az ima közösen elmondott Miatyánkkal vagy keresztvetéssel zárul.

II. A közösségi ima felépítése

— lényegét tekintve azonos a közösségi elmélkedéssel, csupán míg ott valódi elmélkedésről, az elmélkedésben kapott kegyelmek közössé tételéről van szó, addig itt csupán közös imáról. — A közös ima felépítése hasonlít tehát az imént vázolt sémához.

1. Bevezető csend

a) E csendben az imádkozó tudatosítja, hogy *Isten jelen van*, nézi őt, szereti őt; és nézi, szereti, kezében tartja mellette imádkozó társait is. Tudatosítja, hogy most nem kell aggódnia a múlt vagy a jövő miatt, most egészen a *jelen pillanatra figyelhet* (vö. Mt 6,25—34; Fil 4,4—6).

b) Isten jelenlétének tudatosítása után az ima csendjének lehet még valami külön témája is: pl. egy konkrét imaszándék — kérés vagy hálaadás —, vagy történhet ilyen közös ima, illetve csend keretében az áldozás utáni hálaadás vagy az esti ima — hálaadás és lelkiismeretvizsgálat — is.

2. Községi ima

Módja, gyakorlati szempontjai lényegileg azonosak a közös elmélkedésével, csupán annyira különbség, hogy a közös imában az imádkozók általában valamiképpen jelzik, hogy imájuk végetért, mire az egész közösség válaszol: — Például ha az imádkozó e szavakkal fejezi be imáját: „Hallgass meg Urunk”, a közösség válasza: „Kérünk téged, hallgass meg minket!” Ha az imádkozó „Amen” vagy „Köszönöm Uram” szavakkal végzi imáját, a közösség is „Amen” vagy „Köszönöm Urunk” felkiáltással válaszol. (Természetesen a közös elmélkedés esetében is megtörténhet, hogy valaki ily módon zárja elmélkedését, s az egész közösség hangosan is bekapcsolódik imájába.) — Ha az imádkozók valóban együtt imádkoznak társaikkal, és nemcsak hallgatják őket, akkor az imához kapcsolódó sztereotíp válasz nem válik mechanikussá, hanem valóban lélekből fakadó imádság lesz.

3. Befejezés

— énekel, Miatyánkkal vagy keresztvetéssel.

Ilyen közösségi imát a *legkülönbözőbb alkalmakkor lehet végezni*. Egyre inkább bevetté válik a *liturgiában* való alkalmazás is: számos országban már nemcsak a szűkebb körben (pl. betegágyánál vagy családi körben) bemutatott szentmiséken végeznek ilyen kötetlen közösségi imát, hanem templomi szentmiséken is, ha a misén résztvevő közösség némileg állandó és összeszokott; — továbbá a legkülönbözőbb szentségkiszolgáltatások vagy közös szertartások alkalmával, amelyekben helye van a közös imának, vagy például az *egyetemes könyörgésnek*. — A hívek könyörgése így valóban egyetemes könyörgéssé — az egész közösség imáit tartalmazó könyörgéssé — válik. Szentmisékben gyakran az áldozás utáni hálaadás csendjét követi ilyen spontán közös ima, hálaadás. — De egyre többen használják e közös imát *családi körben* — családok, vagy fiatal házaspárok esti imaként, — keresztény-baráti vagy papi együttléteken, továbbá *hittanórákon* vagy *bibliaórákon*. — Akik elkezdik gyakorolni, azok rövidesen sok kegyelmi gyümölcsről számolnak be: Jézus ígését érzik teljesülni — „Ahol ketten vagy hárman összejönnek az én nevemben, ott vagyok közöttük” (Mt 18,20).

Az egyház megújulása minden korban arányos volt egyrészt a keresztények benső — imád-ságos, krisztusi — életének, másrészt a keresztény közösségeknek elmélyülésével. Korunkban az egyház nagy megújulása előtt állunk, illetve a folyamat már elindult. Erre utal az imád-ságos és közösségi életnek világszerte tapasztalható, itt-ott vulkánkitörésszerű megújulása, illetve a közösségi imának — amely mintegy foglalta és csúcsa, illetve gyümölcse az imád-kozó keresztények közösségi életének — széleskörű elterjedése. — Az egyház mindenkor ismerte a közös imát, de a közösségi imának ez a sok változata (amelyekből itt csupán egyet ismertettünk), és ily nagyarányú alkalmazása új jelenség az egyház életében. Minden bizonnyal az egyház új pünkösdjének egyik lángnyelvével állunk szemben (vö. Evangelii Nun-tiandi 75).

JEGYZETEK:

1. K. Rahner: Az egyház együttes megvalósítása, Szolgálat 29, 20; *Alszeghy Z.*: Miért nem tetszik az aszkézis? Szolgálat 28,9; — 2. Külön tanulmány volna annak a kérdésnek elem-zése, hogy miként zajlik le a megtérés ilyen esetekben. Némi idevágó anyagot tartalmaz: *Tomka F.*: „Arról ismerjenek meg benneteket...”, TEOLÓGIA, 1975. 184—186; — 3. Szolgá-lat, i. h. 29,20—21. — 4. Sermo 105, P. L. 57, 740. — 5. P. L. 183, 164. — 6. Vö.: *J. Luft-H. Ingham*: The Johari window a graphic model for interpersonal relations, Western Training Laboratory in Group Development, 1955. augusztus; University of California ad Los Angeles, Extension Office; *J. Rattner*: Psychoanalyse und Gruppen Psychotherapie der Angst, München 1972; *K. Rahner*: Gottesfrage heute, Schriften IX, Einsiedeln—Zürich—Köln, 1970, 161—176; *H. Stenger*: Az elfelejtett dimenzió — az emberi kapcsolatok empirikus teológiája felé, Mérleg, 1974, 217—231; — 7. *F. König*: A vallási tapasztalásra való rávezetés, Teológia 1973, 2—7; *R. Bleistein*: Utak Isten megtapasztalásához, Mérleg, 1974, 133—148; *H. Schürmann*: A Szentírás mint lelkiolvasmány és ennek módjai, Szolgálat, 23,5—14; *T. Merton*: Lelkivezetés és elmélkedés, Eisenstadt, 1974; — A külföldi könyvekről ismételtlen nyújtott áttekintést a Mérleg pl. 1975, 91—95; 382—383. — Különösen kiemeljük *Kl. Tilmann* két kötetét: Die Füh-rung zur Meditation, Zürich, 1975⁵, és Übungsbuch zur Meditation, Zürich, 1973; — 8. *J. Herzog—Drück*: Die Arbeit der Seele, Hamburg, 1972, 74 k.; *Ch. Lubich*: La carità come ideale, Roma, 1970; *A. Bloom*: Két beszélgetés Istenről, Mérleg, 1974. 149; — 9. Vö. különö-sen *Kl. Tilmann*: i. m. és *R. Bleistein*: i. m.; — 10. *E. Landau*: A kreativitás pszichológiája, Bp. 1974.; *Ligetiné, Verebélyi A.*: Az esztétikum felfedezéseinek útjai, Bp. 1974. — 11. *J. Greene*: Partir avant de jour 16, id.: *P. Ranwez*: i. m. 110.

Tomka Ferenc

EGYHÁZI ZENE A ZSINAT UTÁN — LELKIPÁSZTORI SZEMMEL

Történeti visszapillantás

Amikor a 8. században frank területen Kis Pippin, a germán országokban szent Bonifác a pápa kívánságára bevezette és kötelezővé tette a római liturgiát és éneket, az uniformizá-lással kiszorultak az addigi rítus-formák sajátos helyi énekei. Hamarosan azonban új, népies jellegű énekek keletkeztek itt is, ott is, és sorra beszüremkedtek a liturgiába. Ilyenek a tró-pusok, szekvenciák, himnuszok, konduktusok, különböző kánciók. Ez olyan bőséges zenei ter-mést jelentett, amely terjedelemben többszörösen felülmúlta az ősi római (gregorián) ének-gyűjtemény anyagát.

Az új ének latin nyelven indult ugyan, de már a középkor folyamán mindenfelé jelentkezett a népnyelv beszívargása. Gondoljunk csak a magyar Mária-siralomra (*Valék siralm tudat-lan...*) az 1300 körüli években. A 15. század végére pedig oly magas színvonalú alkotásokkal lépett fel a magyarnyelvű himnuszköltészet, mint a ferences Vásárhelyi András éneke (*Angyaloknak nagyságos Asszonya...*)

A népnyelv térhódítását meggyorsította a hitújítás, amikor a liturgiát népnyelvűvé tette. A trienti zsinat (1545—63) a protestánsokkal szemben kimondotta ugyan (az egyház történe-tében először) a liturgia latin nyelvűségének kötelező voltát, de hazánkban ennek ellenére magyar nyelven alakult tovább az egyházi éneklés.

A katolikus restauráció nálunk II. és III. Ferdinánd uralkodása idején öltött komolyabb formát. Az 1930-as nagyszombati zsinat feladta a trienti zsinat nyomán korszerűtlenné vált középkori franko-román liturgiát, és hivatalosan áttért a római rítusra. Hamarosan sor került

az egyházi ének szervezésére is. 1651-ben megjelent az első magyar nyelvű, quasi-hivatalos jellegű egyházi énekeskönyv, Kisdi Benedek: *Cantus Catholici-je*. A „régí és új Deák és Magyar” énekeket tartalmazó gyűjtemény a mise szorosán vett liturgikus szövegeit még nem érintette. Amikor azonban az I. Lipót (1657—1705) szorgalmazására erőszakkal végrehajtott ellenreformáció a magyar nép széles rétegeit visszahozta az ösök hitére, gondoskodni kellett számukra új és korszerű liturgikus élet és éneklés kialakításáról. A protestánsoknál népnyelvű liturgiához szokott rekatolizáló hívek megnyerésére engedményeket kellett tenni a népnyelv javára. A 17. század utolsó negyedében megjelent énekeskönyvek mindegyike magyarnyelvű fordításban vagy átköltésben hozza már a mise állandó énekeit (Ordinarium).

Nyugat-Magyarországon a Vas megyei Náriai-ból származó nemzetségbeli Náray György: *Lyra Coelestis-ében* (1695) találjuk meg ezeket; Észak-Magyarországon a nyomtatásban meg nem jelent Turóci Cantionalében, valamint Szegedi F. Lénárt egri püspök *Cantus Catholici-jében* (1694); míg az erdélyi katolikus székelyek számára Kájoni János, a magát „vlachus”-nak valló ferences atya adta ki a magyarnyelvű miseénekeket *Cantionale Catholicum-ában* (1676). — Ettől kezdve a 2. Vatikáni zsinatig, — Róma minden tiltakozása ellenére, — általános gyakorlat volt Magyarországon a mise énekeinek népénekekkel való helyettesítése.

A 2. Vatikáni zsinat után

A zsinat egyházzenei reformja lényegében szentesítette azt, amit őseink Magyarországon századokon át kialakítottak és a gyakorlatban megvalósítottak. A pluralizmus jegyében fogant és messzemenő szabadságokat biztosító Vatikáni zsinat után a magyar egyházi éneklésnek igazában töretlenül, zökkenőmentesen tovább kellett volna haladnia évszázados útján. Az élő gyakorlatnak, amelyet a „Szent vagy, Uram” énekreformja oly sikeresen egységesített, csak némi átcsoportosításra, módosításra, egyes szövegek átalakítására lett volna szüksége, ami a gyakorlat zavartalan folytatása mellett fokozatosan megvalósítható lett volna.

Nézzük részletesebben az egyháznak az énekre vonatkozó óhaját és rendelkezéseit a 2. Vatikáni zsinat után. Az 1963. december 4-én kiadott zsinati Liturgikus Konstitúció 23. pontja a liturgikus megújulás alapelveként mondta ki: „Újítások ne történjenek csak akkor, ha az egyháznak valódi és biztos érdeke megkívánja, — és csak azzal a feltétellel, hogy az új formák a már meglévő formákból szervesen nőjenek ki.” Ezt az elvet az egyházi zenére vonatkozóan az 1967. március 5-i kelettel kiadott „*Instructio de Musica in Sacra Liturgia*” 59. pontja mondta ki.

Ennek szellemében készült el a zsinat „*Ordo Cantus*”, amely a *Graduale Romanum* énekanyagát revízió alá vette. Megtisztította a későbbi, ünnepekre készített „neogregorián” dallamoktól, illetve az „*ad libitum*” énekek közé sorolta azokat. Néhány ősi, a *Graduale Romanum*-ban eddig nem használt gregorián éneket felvette az új gyűjteményébe. Ugyanakkor megszüntette az egyes gregorián énekeknek — a hagyomány szerint szent Gergely pápától származó — ünnepekhez és vasárnapokhoz való kötöttségét, s teljes szabadságot adott az új *Graduale* megfelelő énekei között való válogatásra. Az énekeknek az új olvasmányrendhez alkalmazott csoportosítása pusztán irányító (directiva) jellegű.

A népnyelvű éneklésről ugyanazon *Instructio* 32. pontja rendelkezik. Utal az „egyes helyeken (mint Magyarországon is) virágzó gyakorlatra, amely szerint az introitus, offertorium és communio énekeit más énekkel helyettesíthetik”, — és szentesíti ezt a gyakorlatot. Bár az *Instructio* itt csak ezt a három éneket nevezi meg, mégis tévedés volna ebből szűkkeblű megszorításra következtetni. Az *Instructio* 55. pontja az illetékes helyi egyházi hatóságra bizza annak eldöntését, hogy „a régebbi századokból származó megzenésített népnyelvű szövegek használhatók-e, bár nem egyeznek meg teljesen a törvényesen jóváhagyott liturgikus szövegekkel.” — Ugyanakkor a „*Notitiae*” számaiban közölt szentszéki döntések mutatják, hogy ha valamely ország püspöki kara ezen általános engedély ellenére Rómához fordult olyan kéressel, hogy az *Ordinarium* énekeit is népénekekkel helyettesíthessék, a Szent-szék mindenütt a népének javára döntött.

Hogy mennyire szabad kezét akar adni az egyház és ad is a népéneknek, klasszikus példát találunk rá a „*Notitiae*” 1974. (98. szám) 323. lapján. Kérdést intéztek Rómához, hogy vajon a szolozsmában előforduló „ezen szavakon *vagy más énekek*’ (vel *alii cantus*)... más responsorium breve-t kell érteni, vagy népéneket?” A válasz így szólt: „Inkább népéneket kell érteni, — vagy helyesebben olyat, amelyet az ott imádkozók ismernek... Ugyanazon okból, mint a misében.” De hogy még az így engedélyezett népéneknek megválasztása se legyen megköve, hanem esetenként és helyenként szabadon választhassák azt, a római döntés így folytatja: „Ezeket a népénekeket, — akár az *officiumról*, akár a

miséről van szó, — általában ne nyomtassák bele a népnyelvű liturgikus könyvek tipikus kiadásába, hanem külön egyházi énekes kézikönyvekben gyűjtsék össze, nehogy a szöveg és dallam megkötése nagyon akadályozza az énekek variálási és váltogatási lehetőségét."

Lelkipásztori következtetések

A zsinat a liturgikus reform keretében visszaadta az egyházi énekek eredeti hivatását. *Nem megkötött szövegeket kell liturgikus célra zenei köntösbe öltöztetni, hanem választani kell a megfelelő alkalmas énekekből (cantus aptus) olyat, amelyet a jelenlévő hívek ismernek és énekelni tudnak.* Mert a liturgikus éneklés fő célja, hogy a hívek a szent énekekkel bekapcsolódjanak a liturgiába. Éppen ezért az énekes bekapcsolódásért adta az egyházzal a felsorolt messzemenő szabadságot és engedményt. Liturgikus szempontból nincs különbség a *Graduale Romanum* gregorián dallamai és a „Szent vagy, Uram” (ill. „Hozsanna”) énekei között, csupán történeti, stílusbeli, művészi vagy más, hasonló szempontból állíthatók szembe egymással. Világosan kimondja ezt a többször idézett *Instructio* 50. a. pontja: „A gregorián ének, mint a római liturgia sajátja, első helyet foglal el az egyenrangúak között.” (Itt természetesen a *Graduale Romanum* latin nyelvű énekeiről van szó, nem azoknak népnyelvű átdolgozásáról!) — A „legliturgikusabb” ének az, amely a jelenlévő hívek számára legjobban biztosítja a liturgiába való aktív bekapcsolódást.

X. szent Pius pápa *Motu Proprio*a (1903) az egyházi zenének három lényeges tulajdonságát jelölte meg: „szent, művészi, és egyetemes.” Az *Instructio* tudatosan elhagyta ezek közül az „egyetemes” jelleget. Ma, amikor minden nép és nemzet saját anyanyelvén végezheti a liturgiát, a pluralista egyház nem kívánja, hogy a liturgia legspontánabb mozzanatában, a hívek éneklésében az univerzalitás, egyetemesség kívánalma megkösse az adott lehetőségeket. A pluralizmus jegyében minden nép, közösség vagy korosztály a maga zenei nyelvén énekelhet a liturgiában.

Ugyanígy meggondolás alapján adta fel az egyház a hangszerekre vonatkozó korábbi megkötöttségeket. Névszerint ma semmilyen hangszer használatát sem tiltja meg a templomban. Az összes hangszerek használhatók, „amennyiben alkalmasak a szent szolgálatra, vagy alkalmassá tehetők, megfelelnek a templom méltóságának és valóban a hívők épülésére szolgálnak.” (*Instructio* 62. pontja) — Az orgonán ui. éppúgy lehet jó vagy rossz, illő vagy nem illő egyházi zenét játszani, mint a vonóshangszereken vagy a fúvósokon, vagy éppen a gitáron. A helyi adottságok, a lelkipásztor bölcsessége és felelősségadata, a szerzett lelkipásztori tapasztalatok dönthetik el, hogy konkrét esetben a latin gregorián ének, a magyar népének, klasszikus zenekaros mise, vagy esetleg a gitáros mise szolgálja legmesszebbmenően a jelenlévő híveknek a liturgiába való aktív bekapcsolódását.

Ezzel a nagyvonalú szabadsággal az egyház természetesen nem akar az egyházi zenében anarchiát kelteni. Az egyházi zene alapelveit, annak alaptörvényeit a Szentszék jogosult megállapítani, amint azt meg is tette a többször idézett *Instructio*ban s az azóta megjelent egyes döntésekben. Ezen alapelveknek az egyes országokra való alkalmazása a helyi püspöki közösségekre (nem az egyes püspökökre) tartozik (Lásd: *Instructio* 12. pont). — Ugyanígy a területi egyházi hatóságok feladata, hogy a népének szövegét jóváhagyja (u.o. 32. pont).

Ilyen célból a magyar püspöki kar általános érvénnyel jóváhagyta a „Szent vagy, Uram” (ill. „Hozsanna”) énekgyűjtemény és a „Reszponzálé” összes énekszövegét, amihez még esetenként jóváhagyott énekek csatlakoznak, valamint az engedélyezett *Ordináriumok*. Ellenkezve tehát az egyház mai rendelkezéseivel az olyan énekeknek liturgikus énekként való használata, amelyeknek szövege a Püspöki Kar részéről nem nyert jóváhagyást ilyen célra, még akkor is, ha a szöveg egyébként vallásos tartalmú vagy akár a Szentírásból való.

Ha befejezésül visszaidézzük a Liturgikus Konstitúció és az egyházzenei *Instructio* említett alapelvét: „Újtások ne történjenek, csak akkor, ha az egyháznak valódi és biztos érdeke kívánja, — és csak azzal a feltétellel, hogy az új formák a már meglévő formákból szervesen nőjenek ki”, — akkor az elmondottak alapján minden lelkipásztor megtalálja az egyházi éneklésnek azt a módját, amely híveinek legjobban biztosítja a liturgiába való aktív bekapcsolódást, s így adott esetben az lesz a „legliturgikusabb” egyházi zene.

Szigeti Kilián

„A SZOLGÁLATOK IS KÜLÖNFÉLÉK . . .”

A Teológia 1977/1. számában „Olvasóink távlatából” c. rovatban egy 30 éves pap kérése olvasható: „Újra és újra teológiai megvilágításba tegyék a papi szolgálatot és életet, de úgy, hogy ne csak a papságnak szóljon, hanem minden kereszténynek, sőt érthető legyen a kívülállónak is” (19. o.). Jelen írás ehhez a felhíváshoz akar csatlakozni, hogy megvilágítsa az egyház szervezetében az egyik legfontosabb szolgálatot. A felvetett problémákkal kapcsolatban szeretné, ha termékeny viták elindítója is lenne.

Ma vita tárgya lett a *papi tisztség* kérdése. Ez a probléma régen ismeretlen volt, ma azonban kérdésessé vált a papság létjogosultsága is. Ezért sok fiatal komolyan mérlegeli: van-e egyáltalán értelme annak, hogy pappá legyen. A 2. Vatikáni zsinat hangsúlyozta a megkeresztelt és megbérmált hívek felelősségét és lelki felhatalmazását. Szólt arról, hogyan működhetnek együtt a világi hívek a papsággal az üdvösség szolgálatában. Ezek a kérdések papokat és világiakat egyaránt érdekelnek, sőt olykor nyugtalanítanak, leginkább azért, mert a kérdéseket nem fogalmazzák meg mindig pontosan és nem adnak rájuk kielégítő választ.

A *papi szolgálat* megértéséhez figyelembe kell vennünk az egyház történelmi fejlődését. Mivel Krisztus egyháza a történelemben bontakozik ki, ezért bizonyos korhoz kötött elemek is megtalálhatók benne. Egyes szolgálatoknál látjuk ezt már az Újszövetségben is. Ezért a lényegre nem érintő változásokat nem tekinthetjük úgy, mint Krisztus akaratától, küldetésétől való elszakadást. Példaképpen két szöveg tükrében szemléltetjük ezt. Az egyik X. Pius „Pascendi” kezdetű enciklikájából való: „Ime tisztelendő testvérek, az a sajnálatos tanítás ütötte fel fejét, amely úgy mutatja be a laikusokat az egyházban, mint a haladás elemeit.” (Denz 2095) Alig 60 évvel később, 1973-ban Marty bíboros a lourdesi püspöki konferencián arról beszélt, hogy a ma még a papság kezén lévő egyháznak át kell alakulnia olyan egyházzá, amelyben az Isten népe teljes felelősséget vállal. Ez az egyház teljes egészében szolgáló és missziós egyház lesz. — A bíboros szerint tehát arról van szó, hogy a *klerikális egyházból szolgáló egyház válik*. A papság problémáját is ebben a perspektívában lehet és kell vizsgálni, ha helyes feleletet akarunk kapni.

Klerikusok — laikusok az egyházban. Az egyház általában úgy jelenik meg, mint felelős vezetőknél nyugvó intézmény. A pap ennek az intézményes szervezetnek a képviselője, akit már ifjú kora óta erre neveltek, bizonyos kultúrával és egészen sajátos nyelven látta el. „Az egyház lényegénél fogva egyenlőtlen társaság. Két kategóriát foglal magába: a pásztorokat és a nyáját. Vagyis azokat, akiknek a hierarchia különböző fokain rangjuk van, és a hívek sokaságát... Egyedül a pásztori testületnek van joga és tekintélye arra, hogy kormányozza és vezesse tagjait a közösség céljai felé. A híveknek nincs más joguk, mint hogy engedjék magukat tanulékony nyáj módjára vezetni és kövessék pásztoraikat.” (X. Pius, „Vehementer” kezdetű enciklikájából.) A Papi Kongregáció 1971-ből való rendelkezése a *papi tanácsokkal* kapcsolatban is ezt a mentalitást mutatja. Így rendelkezik: 1. ezek a tanácsok fakultatívak; 2. ha megvannak, a püspök nem köteles konzultálni velük; 3. ha megkérdézi őket, nem tartozik követni véleményüket... Egész röviden: változatlanul minden a klérusra összpontosult, s ha valaki ennek tagja akart lenni, akkor „el kellett hagyni a világot”, egy bizonyos „kasztba” kellett belépnie, amelynek megvan a maga nyelve, szokásai és intézményei.

A klerikus-laikus séma szerint működő egyházat a 2. Vatikáni zsinat tette kérdésessé. A zsinati atyák visszautasították azt a tervezetet, amely először a hierarchiáról, majd a hívekről tárgyalt. Az egyház mindenekelőtt mint „Isten népe” határozható meg, s csak ezután lehet szervezetéről beszélni. Így volt ez az egyház első századaiban is. A fölszentelt szolgák — püspökök, papok, diakonusok — a közösségben és nem fölött voltak. Szent Ágoston hangsúlyozta: *vobis sum episcopus, vobiscum christianus* (számotokra püspök vagyok, de mindenekelőtt veletek együtt keresztény vagyok).

A „papi” egyháznak mai struktúrája nem egyezik meg azzal a képpel sem, amely az Újszövetségből élénk táru. Homályban marad az az alapvető igazság, hogy a Szentlelket minden keresztény megkapja. Az egyház olyan társaság, amely Krisztusra épül. Ő apostolainak és azok utódainak adja át hatalmát, de ezek szolgálata csak az egyházból kiindulva érthető és nem fordítva. A klérus szerepe, hogy szolgálja az evangéliumot és beteljesítse az Isten országa szentségét. Tehát teljes egészében *szolgáló egyházzal* van szó. Az egyház emberekből áll, akik tudják, hogy küldetésük van: egységben élni és hirdetni a Jézusban kinyilatkoztatott örömhírt. — Azonnal látjuk, hogy nem a szerepek és feladatok szétosztása, mégkevésbé a hierarchia kialakítása az első, hanem „mi” vagyunk azok, akiket a Lélek formált, s tudjuk, hogy Krisztus teste vagyunk és közösen imádjuk az Atyát.

Ez a „mi” ölt testet láthatóan a közösségekben, amelyek összegyűjtve egyházat alkotnak, és ezek a közösségek a kommunió által válnak az egész földön elterjedt egyházzá.

Papi nép. Eddig még nem beszéltünk a papságról, mert ennek a szónak a használata komplikálja, sőt meghamisítja a kérdést. Az Újszövetségben két szó fordul elő a papság kifejezésére. Mindkettő különböző valóságot fejez ki: a „hiereüs” jelzi az Isten és az emberek közti közvetítőt, míg a „presbüteros” a közösség elöljáróját (itt nincs utalás a közvetítésre és a kultuszra). A latin fordításban megmaradt ez a különbség, a magyarban azonban egy szó — pap — fejezi ki mindkét valóságot. Pedig különbséget kell tenni a kettő között. A pap a „hiereüs” vonalán közvetítő Isten és emberek között. Ilyen értelemben Krisztus az egyedüli pap és a keresztény nép vele való kapcsolata révén „papi nép”. Isten népét azért mondhatjuk papi népnek, mert Krisztus teste, s az Ő életét éli. Ez a kifejezés azonban nem vonatkozik az áldozatra, a liturgikus cselekményekre. Szent Péter szerint a papi népnek „lelki áldozatot” kell bemutatni (1Pt 2,5). Ez pedig a keresztény életet jelenti igazságban és szentségben Isten és ember előtt.

A pap a „presbüteros” értelmében szolgálatot jelent a közösségben. Ez a püspök szentelése által nyerhető el bizonyos szolgálatra, főképpen a szentségekre. Ebben az értelemben nem állítható az általános papság minden hívőre. A papi szolgálat a „presbüteros” értelemben magába foglal egy papi szempontot a „hiereüs” értelmében is, de nem szűkíthető le csupán erre. A főlmentelt pap az egyetlen papnak, Jézus Krisztusnak a szolgálója, s jelenvalóvá teszi Krisztus üdvösségének cselekményét. Ez a szolgálat azonban onnan ered, hogy ő az, aki elnököl az egyházi közösségben. Ha tehát valaki a papot (presbüteros-t) papi funkciója által — „hiereüs” értelemben — határozza meg, akkor leszűkíti szolgálatának természetét.

A szolgálatot mindenki viseli, s minden keresztény a kapott kegyelem szerint felelős az egyház építéséért (vö.: Ef 4,11—12; 1Pt 4,10; 1Kor 12,16). A szolgálatokat nem lehet külső és belső szolgálatokra osztva egymással szembeállítani. Nem lehet ellentét az egyház belső élete és a világban való jelenléte között.

A szolgálatok és a karizmák. — Szent Pál többször beszél azokról a különböző formákról, amelyek szerint mindenki végezheti egyházi felelős feladatát. Ez a különbség az egyház jelenlétének sokféle szükségét mutatja (Róm 12,6—8; 1Kor 12,8—10; 28—30; Ef 2,11—12). Nincs itt kizárólagos szó a közösség vallási szükségleteiről, mivel a szolidáris felelősség egészen széles területen nyilvánul meg. Pl.: a gyógyítás adománya, hogy fizikai egészséget adjunk az embereknek; a javak elosztása az anyagi nyomor megszüntetésére (menekültek gondozása, karitatív művek); a vigasztalás adománya (nyomorékok, fogyók gondozása); az evangélium hirdetése (a misszió minden formája); a tanítás adománya (minden teológiai és katechetikai feladat) végül azok adománya, akik az egybegyűlt közösséget megerősítik a hitben (elöljárók, pásztorok, presbiterek, diakonusok stb.).

A hierarchikus és „papi” egyházban a felelősség fokozatos: felülről lefelé folyamatosan csökken. A laikusok feladata itt csak kiegészítő jellegű lehet, s ezt is csak bizonyos „mandátum” által gyakorolhatják.

A *karizma* szó használata eléggé sokrétű szent Pálnál. A karizma Isten adománya, amely alkalmassá tesz a közösség szolgálatára. A karizmákat a Lélek adja, s Ő indítja a keresztényt munkára. Lehetőség, talentum és, a prófétálástól a vezetésig, a liturgiától az evangélium hirdetéséig. A „szolgálat” és „karizma” gyakran fölcserélhető, de talán a karizma kissé tágabb. Minden szolgálat feltételez egy karizmát, viszont nem minden karizma gyakorol feltétlenül szolgálatot is. Egészen tág értelemben minden kereszténynek szolgálat van egyházzal, társadalmával, családjával kapcsolatban. Szoros értelemben viszont meghatározott szolgálatról, az egyház számára építő, felelősséget jelentő, a helyi egyház által elismert szolgálatról beszélhetünk.

Az egyház mint Isten népe, Krisztus teste, a Szentlélek temploma, különféle szolgálatok által szerveződik az evangélium hirdetésére és az üdvösség szentségére. A laikusok által vállalt felelősség ezért nem kiegészítése és pótlása a klerus esetleges számszerű hiányának.

A presbiteri szolgálat. — Az egyház az Ország szentségének és a szolgálatnak jegyében él. Ezért egyes szolgálatokat hivatalos formában is elfogadott. A hagyomány által ilyen elfogadott szolgálat volt mindig a papság, amit kézfeltétellel, szenteléssel adtak át. Alapvető jellege sohasem volt kétséges. A szenteléssel a papi szolgálat része lett az egyház szentségi struktúrájának, amely szükséges ahhoz, hogy az egyház az üdvösség szentsége legyen. A pap és diakonus szolgálat elválaszthatatlan a püspökétől. A *pap szolgálatát* csak az egész egyház szolgálatából lehet megérteni, nem elszigetelten más szolgálatoktól. A „klerikális” egyházban a papság egy sor lezárása: Krisztus, az apostolok, a püspökök, a papok, — melyből kimarad a közösség. Amikor ebbe a sorba igyekeznek valahogy beilleszteni a laikusokat, megint csak a „papi” szisztéma szerint teszik: mandátumról, delegációról, a laikusok föl-emeléséről, apostolságáról, beszélnek. Mindez azonban csak mélyíti a szakadékot a klerikusok és laikusok között.

Lássuk most a *presbiteri szolgálatot*.

1. A presbiteri szolgálat karizma, ami konkrét feladathoz van kötve. A presbiter tartja össze a helyi egyház szervezetét, annak elnöke, s kapcsolatot teremt az egyetemes egyházzal. A Lélek adománya ez — karizma —, amely alkalmassá tesz ennek a feladatnak a gyakorlására. A papság kegyelem, — de kegyelem másokért. A papságról alkotott képünket ennek alapján kellene javítani: a papszentelés kegyelmét inkább az alanyra korlátoztuk és nem a szolgálatra. A papi hivatást választotta... pap szeretne lenni... mindennek nincs elég-séges teológiai alapja, mert az elsőbbség a személyen van, és elfelejtik a szolgálat tárgyát.

Két megjegyzés kiegészítésképpen: helytelen lenne szembeállítani az egyházban a *kariz-mát* és a *funkciót*. Ez azt jelentené, hogy van egy hivatalos és egy karizmatikus (Lélek által vezetett) egyház. Ez ellentmond a Szentírásnak. Szent Pál írásaiból világos, hogy akik szolgálnak, azok részesei a karizmának. Ezért a felszentelt szolgáknak mindig arra kell töreked-niük, hogy „karizmatikus módon” gyakorolják hivatásukat, legyenek nyitottak a Lélek indításaira. — A másik megjegyzés arra vonatkozik, hogy ez a perspektíva kijavítja a régi el-gondolást, amely szerint a hierarchia az alap. A szentelés kegyelmet ad és beállít a többi *szolgálat* közé, amelyek az egyházat építik. Ez a szolgálattevő lehet: püspök, pap, diakonus, katekéta, karitatív munkás stb. Mindegyik szolgálat különbözik a másiktól, de nincs egymás-nak alárendelve, s egyik sem fontosabb.

2. A presbiteri szolgálat kapcsolatban van a *helyi egyházzal*. Századok folyamán mindig természetes volt, hogy a helyi egyház „adott hivatást”, Ő jelölte ki a személyt a szolgálatra, akit azután felszenteltek. A szolgálatnak tudatosnak kell lenni. A szolgálatokat az egyetemes egyház nevében, de a helyi közösséggel való kapcsolatban bízzák a jelöltre. Az egyház min-dig megőrizte annak a nyomát, hogy a felszentelés egy-egy feladatra, szolgálatra szól.

3. A felszentelt presbiter feladata, hogy *irányítsa* a helyi egyház szervezetét: koordinálás, vezetés, buzdítás, örködés a közösség életében. Ámbár a közösségben mindenkinek felelős-sége van, de egyesek ezt a felelősséget funkcióként is viselik: mindenki felelősségével fele-lősek.

4. A felszentelt presbiter erősíti a kapcsolatot az *egyetemes egyházzal*. A pap egy meg-határozott közösséghez tartozik, azt képviseli az egyetemes egyházban. Ezzel megakadályozza, hogy a közösség bezárkózzék önmagába. Szentelése állandóan emlékezteti arra, hogy a mindenütt jelenlévő egyházhoz tartozik. A pap tehát az egységnek és az egyház identitásá-nak döntő szimbóluma a helyi egyházak sokszínűségében. Ez magyarázza azt is, hogy a helyi közösség sohasem szentelte fel papjait, mégha a választással ő jelölte is ki őket. Ha püspökszentelések követelmény, hogy több püspök legyen jelen, ez nem az ünnepléesség miatt van, sem azért, hogy biztosan megtörténjék a szentelés, hanem mert a püspökök jelenlétük és cselekményük által tanúsítják, hogy az apostoli szolgálat mindig az apostoli hit nevében történik, — tehát ők az egyetemes egyház tanúi. Ezért nem lehet elképzelni olyan közösséget, amely saját magának adna papot, kivonva mintegy magát az egyetemes egy-házból.

5. A pap *hívja* össze a helyi egyházat. Egyetlen keresztény közösség sem hívhatja össze saját magát, nem jöhet össze a saját nevében. A felszentelt pap jelenlétével emlékezteti a közös-séget arra, hogy összehívtak, hogy nem egy baráti csoport van együtt, hanem az egyház. A közösséget így Isten hívta össze a folszentelt pap közbejöttével, aki „máshonnan” jön, mint a közösség. Ez a „máshonnan” maga Jézus Krisztus és az apostoli hagyomány. (Tehát nem értelmezhetjük az egyházat „demokratikusan”, mintha a küldetés a közösségtől jönne és nem Istentől). Ezért csak a pap elnökölhet az összejövetelen. Nemcsak azért, mert hatal-mat kapott az egyháztól, s mert az eukarisztia egy a hét szentség közül, hanem azért is, mert ez az Isten egyházának a szentsége.

Mi várható a jövőben? — A „papi egyháztól” való elszakadás közelebb visz a Szentíráshoz és a hagyományhoz. Ugyanakkor azonban nagy szakadást és kockázatot is jelent ez a vál-tozás. A keresztény közösségek nem számolják fel egykönnyen azt az ernyedséget és pasz-szivitást, amihez hozzászórtak a klerikális egyházban. De a papok számára is nehéz kiala-kítani az organikus kapcsolatot közösségükkel (az Isten népe, Krisztus teste, a Szentlélek temploma modell). Papok és hívek görcsösen ragaszkodnak a régi struktúrához, bármi le-gyen is a helyi szükséglet, s ezzel kompromittálják az egyház küldetését és a felszentelt pap jövőjét. A feladatokra kell figyelni és ezeket a helyeket a szükségletek szerint kell betölteni. Át kell terelni a figyelmet a papság életéről és állapotáról (pl. a papi nőtlenség) magára a szolgálatra, a pásztori feladatra, vagyis az egyház missziójára.

Döntő szerepe van ebben a helyi közösségeknek is, mert nekik kell kezdeményezni. A ke-resztények közös felelősségéből kell kiindulni és így meghatározni a feladatokat. Amikor ezeket a feladatokat látjuk, akkor tűnik ki a pap helyettesíthetetlen szerepe. Neki kell meg-akadályoznia, hogy a közösség ne zárkózzék önmagába, hanem Isten egyháza legyen itt és

most. A különböző helyzetek és kultúrák a szolgálat különböző típusait kívánják meg, különböző állapotot és életformát a felszentelt pap számára. Hiba lenne a szekularizált világban élő egyházra ugyanazokat a típusú szolgálatokat és életformát kényszeríteni, ami a szakrális kultúrában élő egyháznak megfelelő volt.

Döntő jelentőségű a *mai papság* szerepe. Egy sor végének tekinthetik önmagukat, s nekik kell kialakítani az egyház új arculatát. A plébánia felelős vezetőjének az az égető feladata, hogy felébressze híveiben felelősségük érzését közösségükkel szemben. Az ilyen közös felelősséggel élő közösségből származnak majd az előljárók, születnek a hivatások.

A mai papnak két nagy feladatot kell megoldania. Először is valóban a népből valónak kell lennie. A „papi” egyház papja sokszor idegen volt népe körében. Nyelve, a problémák megközelítése sokszor más világból való volt. Napjaink kulturális változása sokszor csak növelte ezt a távolságot. (Sok fiatal számára a plébániai mise érthetetlenek és feleslegesnek tűnik). Ha a pap közelebb kerülne híveihez, számos probléma könnyebben megoldódna. Mindenütt „bennszülött” papokra lenne szükség. A papnak továbbá egyre több hidat kell vernie a különböző csoportokhoz, akikkel mindig nehezebbé válik a kapcsolata. Lassan Babel lesz számára minden, mert a legkülönbözőbb kultúra veszi körül (fiatalok, öregek, városiak, falusiak, technikusok, művészek stb.). Ezért lenne szükség „poliglotta” papokra.

A közeljövő számára két megoldás tűnik lehetségesnek:

1. Minden folytatódik, mint előbb. Az egyház továbbra is azonosítja a szolgálatra való szentelést a klérusba való belépéssel. Ebben az esetben kevesebben lesznek a papok, s le kell mondani a felszentelt szolgák változatosságáról, amit pedig a 2. Vatikáni zsinat is annyira hangsúlyozott. — 2. Lemondunk a presbiteri szolgálat egyetlen modelljéről. Ezt a változtató készséget megtaláljuk az Újszövetségben is. Jézus „Tizenkettőt” rendelt tanítványai közül. Húsvét után még működött a tizenkettő csoportja, de szent Pál már csak a hagyományból ismeri. Ugyancsak nem volt tartós a „Hét” struktúrája sem, amit a „Tizenkettő” alapított (ApCsel 6,1—6). Mindez mutatja, hogy az apostolok szemében Jézus szándéka nem volt hozzákötve egy speciális formához az egyház szervezetében. Amikor a „Tizenkettő” struktúrája nem felelt meg többé az egyház konkrét szükségleteinek, akkor megszűnt. Hasonló fejlődést találunk az ősegyház történetében is. A mai helyzetre alkalmazva ez annyit jelentene, hogy az egyház lemond arról az azonosságról, amely a felszentelt pap és a klérus-tag között fennáll. S ezt azért tenné, hogy a közösségnek legyen vezetője a liturgikus imádságban és az eukarisztianál. Ebben az esetben a papról alkotott kép — nőtlen, világi hivatás nélküli, hosszú évek óta képzik feladatára, számos más feladatot is végez, amik között van a kultikus feladat — egyszerre megváltozik. Így lassan más kép alakul ki a papról: esetleg házas ember, mestersége van, talán nem végzett évek hosszú során tanulmányokat, s mégis vezetője, összetartója egy közösségnek, aki elnököl az Eukarisztia bemutatásánál.

Mindkét lehetőség esetén számolnunk kell az alapvető követelménnyel: helyreállítani a keresztény közösségek belső egységét egészen az alapokig. A papság problémája a keresztény közösség problémája. Mindebből láthatjuk, hogy a probléma gyökere nem az, hogy a papok házasodhatnak-e, joguk van-e a munkához, vagy a közéleti szerepléshez. Pl. egy házas klerikus továbbra is klerikus marad, amint ez teológiaiilag igazolt és amint azt testvéreink az ortodox, anglikán, vagy evangélikus egyházban szintén jól tudják.

Felhasznált irodalom: B. N. Wambacq; Le mot „charisme”. Nouvelle Revue Théologique 107 (1975) 345—355. — G. Schrenk, Hierieüs, archiereüs, Grande lessico del Nuovo Testamento IV. 838—908. — Les ministères. Cahiers de la Tourette (3.). — A. Lemaire, Les ministères aux origines de l'Eglise. Cerf. — Concilium 80. száma — Nyíri Tamás, Ki ez az ember? Budapest, 1976.

Gyürki László

A MEGÚJÍTOTT SZENTMISE MAGYAR SZÖVEGEI — LELKIPÁSZTORI SZEMMEL

A megújított szentmise magyar nyelvű szövegeihez a gyakorló lelkipásztorok szemével szeretnék hozzászólni. Kezdetől fogva élénk figyelemmel kísértem azt a nagy munkát, amely a 2. Vatikánum rendelkezései alapján a szentmisét és a többi szertartást igyekszik közelebb hozni, és így gyümölcsözőbbé tenni mindnyájunk számára. Dorog környéki, budapesti és nógrádmegyei tapasztalataimat összegyűjtve, más paptestvérek és világi hívek véleményét is fontolóra véve, próbálom előadni, milyen problémákat lát a híveknek lelki élményt is adni akaró lelkipásztor, és a szentmiséből meríteni kívánó hívő ember a megújítás előttünk álló formájában.

Vitán felül áll: A megújítás lényege, a szentmise új formája, az anyanyelv általános be-

vezetése szükséges és hasznos volt és a vallásos elmélyülést szolgálja. Ha a 2. Vatikáni zsinat semmi más eredményt nem ért volna el, mint a szentmise és szertartások megújítását, — bennük és általuk a Szentírás „visszaadását” —, akkor is igen hasznos és maradandó munkát végzett volna. A megújítás során azonban a gyakorlat olyan nehézségekre mutatott rá, amelyekkel foglalkozni kell, hogy azok megoldása után a szentmise és szertartások még jobban szolgálhassák Isten hívő népének üdvösségét.

KÖNYÖRGÉSEK. A szentmise könyörgései arra hivatottak, hogy rövid, érthető módon és nyelven fogalmazzzák meg az ünnep titkából fakadó alap gondolatot és az erre alapozott kérést. Ez bizony igen nehéz feladat, és szomorú volna, ha megtorpanánk előtte. A mostani könyörgések szerkesztői, illetőleg fordítói előtt ez a cél talán nem volt elég világos, továbbá nem eléggé törekedtek arra, hogy a latin szöveg tartalmát megfelelő szép magyar nyelven, feloldott formában adják vissza. Ennek sajnálatos eredménye, hogy a könyörgések néha szinte teljesen érthetetlenek, és alkalmatlanok arra, hogy az ünnep hangulatát megteremtsek a résztvevőkben. Mindezt tetézik a lépten-nyomon előforduló, sokszor igen bántó nyelvi hibák. A tömör latin szöveg jelentését ugyanis nem lehet visszaadni egyszerű lefordítással. Nyelvünknek megfelelő módon kell kifejezni a gondolatot, még akkor is, ha ez egy-két szó, vagy kifejezés elhagyásával, hozzáadásával jár. A kerek forma és szép hangzás éppen olyan fontos, mint a világos, érthető tartalom. Csak így tudja megragadni az embert, aki nemcsak hallani, hanem érteni is akarja a felhangzó szöveget. Alljon itt *példának* három egymást követő húsvéti vasárnap könyörgése.

Húsvét 2. vasárnapja: Örökké irgalmas Istenünk, Te a visszatérő húsvéti ünnepek alkalmával a neked szentelt népben a hitet lángra lobbantod. Növeld kegyelmedet, melyet megadtál, hogy mindnyájan méltóképpen megértsük, mily víz által tisztultunk meg, milyen lélekből születtünk újjá és kinek a vére árán vagyunk megváltva. — Ezt érthetőbb módon így lehetne mondani: Örökké élő irgalmas Istenünk! Te a visszatérő húsvéti ünnepek által új életre kelted bennünk a hitet. Kérünk, növeld kegyelmedet, hogy megértsük vízből és Szentlélekből való újjászületésünk titkát és soha ne felejtjük el, hogy szent Fiad drága vére árán szerezte meg üdvösségünket.

Húsvét 3. vasárnapja: Szüntelen vigadozzék a te néped, Istenünk, mert lélekben újra ifjúvá lett és ha most örvendezik, hogy ismét boldog gyermekeddé fogadtad, biztos öröm reményben várja a boldog feltámadás napját. — Ebből ami érthető, az bántó, a többi pedig szinte érthetetlen. Vigasság, vigadozni, magyarul szólva, ide nem illőt jelent. Jólesik néha vigadni, de szüntelenül...? Ellenben: örülni még a gyógyíthatatlan beteg is tud, ha van mély hite. A fenti könyörgést szerintem így lehetne fordítani: Kérünk téged, jó Istenünk, adj népednek szent örömet, mert lélekben újjá születtünk. És ha most örülünk annak, hogy ismét gyermekeiddé fogadtál, biztos reménnyel várhatjuk boldog feltámadásunkat.

Húsvét 4., Jó Pásztor vasárnapja: Mind a három könyörgés javításra szorulna. Az áldozás utáni így szól: Jó Pásztorunk, tekints kegyesen nyájadra és juhaidat, akiket Fiad drága vére árán megváltottál, tereld az örök élet országába. — A pásztor és nyáj kifejezések első halálra sok emberben ellenérzést váltanak ki. Csak valóban Jézus által használt értelemben fogadhatók el. A „terelés” azonban már nemcsak bántó, hanem sértő is. Ezt meg kell érezni. A könyörgést kb. így lehetne fordítani: Tekints népedre, mennyei Atyánk és híveidet, akiket szent Fiad, a mi jó Pásztorunk, drága vére árán megváltott, vezesd el mennyei országodba.

A könyörgések hosszú konklúziója néha nagyon furcsán hat, különösen akkor, ha csak néhány soros könyörgést zár. A rövid konklúzió biblikus, és megemeli, súlyt ad a könyörgésnek. Igen sok lelkipásztor és világi hívő véleménye szerint a könyörgések központi előírása megnehezíti a mélyebb átélést. A világnak különféle helyén élő, egymástól különböző gondolkodású, kultúrájú közösségek ugyanannak az ünnepnek titkát másképpen élik át és értik meg, ezért az egyik helyen érthető megfogalmazás a másik helyen célját téveszti, érthetetlen lehet.

OLVASMÁNYOK. Nem örülhetünk eléggé és nem tudunk méltón hálát adni a Szentléleknek azért, hogy a megújított szentmise és szertartások a Szentírásnak hívő népünk előtt eddig elrejtett kincseit olyan nagy bőséggel tárják föl. Nagy és szent feladata a lelkipásztornak, hogy a Szentírás kimeríthetetlen kincseiből ő maga is szünet nélkül táplálkozzék és táplálja a reá bízott híveket is. Be kell vallanunk, hogy mi, papok, még messze állunk attól, hogy a Zsinat kívánságának megfelelően lelkületünkben átalakulva, a híveket a biblikus lelkeség felé vezessük. Az egyház kezünkbe adta az írást, hogy tápláljuk azokat, akik reá éhezve Isten leírt üzenetét várják. Ezt kell kutatnunk szüntelen buzgósággal, sőt olthatatlan szerelemmel. A biblikus szentbeszéd nem mennydörgő szidalmazása a távollevőknek, „erkölcstelen fiataloknak és hitetleneknek”, amint ez még mindig elég gyakran előfordul, hanem Isten igéjének alázatos és világos kifejezése, amelyből az igehirdető éppen úgy merít, mint hívő hallgatója.

A ROSSZ FORDÍTÁS igen súlyos hibája az új magyar liturgikus szövegeknek. A könyörgések

kel kapcsolatban már utaltam erre. A szertartások méltósága, az érthetőség és szépség, de az igényes hívek is megkívánják — éspedig teljes joggal —, hogy a szent szövegek a legszébb magyar fordításban, áttekinthető, érthető módon hangozzanak el. Ezért jogosak az eddig is elhangzott bírálatok. Egyes ószövetségi olvasmánynak erőszakos versbeszedése, rimeltetése már-már nevetséges, értelemzavaró és elveszi azoknak olykor megrázó erejét. (Pl. Iz. 7,10—14): „Kérd, hogy adjon jelt neked / A te Urad, Istened; / lenn a mélyben, fenn az égben / egyremegy!” — Az új prefációk közül néhánynak a fordítása annyira zavaros, hogy alig érthető belőlük valami. (Pl. Urunk megkeresztelésének ünnepén: „Örvendezés felavató olaja” stb.)

Meglátásaim, észrevételeim bizonyára sok tekintetben kiegészítésre szorulnak. Éppen azért gyűjtöttem össze néhányat, hogy másokban is gondolatokat ébresszenek és a széleskörű meglátások összegezése teremtsen meg méltóbb és kifejezőbb formáját az egy és ugyanazon lényeknek.

Taáp Miklós

ESZMÉLKEDJUNK ÉS ELMÉLKEDJUNK

Témaindító gondolatok papoknak és világiaknak az „Olvasók írnák” számhoz
(TEOLÓGIA 1978/3.)

(folytatás)

VI. Kicsoda Krisztus?

Különböző utakon juthatunk Jézus megismerésére. Egyesek számára a legalkalmasabb közelítés a Szentírás olvasása, a teológia tanulmányozása, a keresztény környezet. Mások egy hívő személyiséggel történt találkozásban, vagy személyes segítségben találják meg az utat Jézushoz.

— Az Ön véleménye szerint a mai ember számára melyik a legcélravezetőbb út?

Sokszor panaszkodnak a mai ember nehézségeiről Jézus kapcsolatában. Egyesek kételkednek történeti létezésében, másoknak szorongásai vannak követelményei miatt, vagy rossz lelkiismeretük tartja távol őket.

— Milyen kételyek élnek bennem Jézussal szemben? Hogyan próbálom azokat megoldani?

Az ősegyház óta vannak olyan próbálkozások, hogy Jézus életét és lényegét egyetlen, sokszor szélsőséges formában fejezzék ki. Vannak, akiknek Jézus olyan ember, akit Isten Fiának fogadott. Másoknak Isten, aki csak látszat-testet öltött magára. Ismét másoknak társadalmi reformer, vagy forradalmár.

— Az egyszerűsítéseknek az a veszélyük, hogy korlátozzák Jézus lényegének megismerését. Hogyan tudna teljes képet alkotni Jézusról?

Máriáról, Jézus anyjáról az evangéliumok keveset beszélnek, mégis világos üzenetet adnak: Mária hite erős, önátadása teljes és önzetlen. Ő bűn nélküli volt, a „kegyelemmel teljes”. Mária dicsőítő énekében (Magnificat — Lukács evangélium) a hatalmas erős, és igazságos Isten dicsőíti.

— Miben van annak oka, hogy Mária képét gyakran eltorzították és ez még ma is megtörténik?

— Hogyan juthat el a keresztény Mária igazi arculatához, egyéniségéhez?

Jézus feltámadt és ugyanakkor az emberekkel maradt.

— Mi módon vehetem fel ma a kapcsolatot Jézussal?

— Hogyan válaszolok Jézus kérdésére: „Kinek tartotok ti engem?”

— Lehetséges az, hogy Jézust mint „igazságot” megismerem és mégis mint „út” idegen marad számomra?

Jézus tekintélyével és hatalmával tanította az embereket.

— Ez a tanítási tekintély hogyan él ma tovább: az egyházban, az egyházi tisztségviselőkben, az evangéliumban, a keresztény hagyományban, egyesek lelkiismeretében?

VII. Jézus követésében élünk

A különféle világnézetek, vallások, hiveket toboroznak maguknak.

— Milyen úton-módon jut el Isten hívása az emberhez, hogy elkötelezze magát Isten országa mellett? A Szentírás tanításával, egy élő példa vagy eszmény segítségével vagy akár a szenvedés, az elesettség vállalásával?

Jézus nem hirdet meghatározott államformát, vagy társadalmi szerkezetet, nem alapít külön iskolát, hanem követésre szólítja fel az embereket.

— A mai embert milyen életformák érdeklik, Krisztus követésének milyen kifejeződési formái nyerik meg?

— Mit jelent ma ez a felszólítás: Krisztust követni, példát venni Krisztusról: családdal, gyerekeimmel való magatartásomban, az emberekkel és a társadalmi intézményekkel szemben, vallásomban és az Istennel tanúsított viselkedésemben?

A keresztény egyházközségekben a papok és a világiak közötti együttműködés az utóbbi évtizedekben világszerte bővül.

— Ez az együttműködés mennyiben lehet előnyös az egyházközség és az egyesek számára? Hogyan tudják egymást erősíteni tettekkel, segítségnyújtással, kölcsönös példaadással, őszinte szóval, építő bírálattal?

A liturgia ünneplése, az istentisztelet, az evangélium hirdetése, a tevékeny felebaráti szeretet, a közösségek és minden keresztény egyházközség legfontosabb teendője.

— E három alapfunkció közül melyik az, amely még több kívánnivalót hagy maga után? Hogyan lehetne ezzel a mulasztással egyszer konkrétan szembenéznünk és megfogalmazni a szükséges tennivalókat?

A kereszténységet a szentségi élet jellemzi. A szentségek Isten kegyelmének hatékony és látható jelei, végigkísérik az ember egész életét.

— Az Őn véleménye szerint mi az oka annak, hogy olyan sok keresztény nem találja meg a szentségek belső erejét? Az egyházi év számos ünnepe értelmét veszítette, sőt az ünneplési módok is (eszem-iszom, szórakozás) nagyban hozzájárulnak a hitélet ellaposodásához?

— Hogyan ünnepeljük meg a karácsonyt és a húsvétot, hogy jobban megközelítsük az ünnepi titkok mélységét és amellett üdülést, pihenést is nyerjünk?

VIII. A jövő elérése

„Lásd: Én mindenenek megújítok!” Isten a legfőbb jó, aki igazi célja lehet az embernek.

— Hiszek-e igazán Istennben, mint végső célomban?

Kereszténység egyik legerősebb hajtóerőnek tűnik az emberiség életében, mert a jövőre van beállítva.

— Krisztus eszméi közül, mi érdekli ma legjobban az embereket?

Sokan vannak, akik nem törődnek a holnappal, csak a mának élnek, mások viszont megalkusznek minden nyomorúsággal, mert csak a jövőt szemlélik.

— Hogyan köthetem össze az „égi madarak” gondtalanságát a mindennapi élet hajszájával, küzdelmével?

— Mit teszünk annak érdekében, hogy másoknak is elősegítsük a reményt és a boldogabb jövőt?

Különböző felfogások vannak, amelyek Jézus társadalmi jelentőségét meghatározzák. Egyesek olyan társadalomkritikusnak tartják, aki felette áll az emberi gyarlóságnak. Mások az Ő szegénységét és erőszakmentességét követik. Ismét másokat áldozatos embertársi tevékenysége ösztönöz. Élete és tanítása számos művészt indít elmélyült alkotásra.

— Mit jelent a „jövőm biztosítása” Jézus számára?

IX. Keresztény tanúságtétel

Ma a keresztények sok helyen a nem hívők között élnek.

— Hogyan kell a keresztényeknek hitüket és vallási életüket formálniuk, hogy tanúságot tegyenek a kereszténység igazságairól?

A hit kibontakozásához szükség van bizonyos ismeretekre Isten, Krisztus, az egyház és a vallás kérdésében, — és szükség van imádságra és szentségi életre is.

— Mit tehet egy keresztény család, közösség (egyházközség) annak érdekében, hogy a kívülállóknak előtt keresztény életünk indokoltnak és értelmesnek tűnjön?

— Hogyan teheti egy egyházközség mindannyiunk számára élményszerűvé a vasárnapot, úgy, mint Krisztus feltámadásának állandó emlékünnepe?

— Hogyan lehet a szentségeket úgy ünnepelni, hogy azok mindannyiunk számára az örök élet jelei és megtapasztalható elővételezései legyenek?

(„Wem glauben”, Herder, Wien, 1976. kérdései nyomán)

Sz. A.

Számunk írói:

Kovács Endre püspök, spirituális, Eger — Belon Gellért apátplébános, Jánoshalma — Cselényi István Gábor gk. lelkész, Budapest — *ifj. Foltin Brunó* ev. lelkész, Budapest — Gyürki László plébános, a Hittudományi Akadémia magántanára, Olaszfa — Koncz Lajos teol. tanár, Eger — Gerhard Lohfink egyetemi professor, Tübingen — Mayer Miklós elhunyt dorogi plébános — Sinkó Ferenc író, Budapest — Széll Margit tanár, Budapest — Szigeti Kilián főiskolai tanár, Pannonhalma — Taáp Miklós plébános, Húgyag — Tomka Ferenc, a Hittudományi Akadémia magántanára, teológiai tanár, Eger — Vasadi Péter, az Új Ember és a Vigilia munkatársa, Budapest.

Az illusztráció Borsos Miklós művész metszete.

INHALT

PAPST PAUL VI.: Beten ist notwendig!

AUFSÄTZE

ENDRE KOVÁCS, Weihbischof von Eger: Das Gebet im geistigen Leben des Bischofs Ottokár Prohászka

GELLÉRT BELON: „Vaterunser“ unseres Herrn

GERHARD LOHFINK: Glaube als Erfahrung

LAJOS KONCZ: Der heutige Anspruch auf Meditation

DURCHBLICKE

Gebet unseres Lebens (Széll)

FORUM

Kinder in der Kirchengemeinde (*jun. Brunó Foltin*)

EXEGESE UND KERYGMA

Homilienentwürfe vom Neujahr (Fest der Gottesmutter Maria) bis zum 5-ten Festensonntag (Ferenc Gál—József Nagy)

UMSCHAU

Die Betenden innerhalb der Familie (Péter Vasadi)

Spiritualität ohne Theologie? (Heinz Schuster)

Unsere Erfahrung über Christus im Leben der Kirche und in ihrer Zeichen (István Gábor Cselényi)

So hat mein Volk gebetet! (Ferenc Sinkó)

Der betende Priester († Miklós Mayer)

THEOLOGISCH-SEELSORGLICHE FRAGEN

Gemeinsames Gebet und Nachdenken in der Gemeinde (Ferenc Tomka)

Kirchenmusik nach dem Konzil — aus pastoralem Aspekt (Kilián Szigeti)

„Es gibt Verschiedenheiten in den Ämtern“ (1Kor 12,5) (László Gyürki)

Die ungarischen Texte der erneuerten heiligen Messe (Miklós Taáp)

Gedanken zum Besinnen, Meditieren und Nachdenken (Fortsetzung) (A. Sz.)

SOMMAIRE

Le pape Paul VI.: Sur la nécessité de la prière

ÉTUDES

MGR ENDRE KOVÁCS, évêque d'Eger: La prière dans la vie spirituelle de l'évêque Ottokár Prohászka

GELLÉRT BELON: Les „Notre Père” de notre Seigneur

GERHARD LOHFINK: Revivre l'expérience de la foi

LAJOS KONCZ: Le besoin de la méditation en nos temps

TOUR D'HORIZON

Vivre notre vie comme une prière (Széll)

FORUM

Les enfants dans la communauté paroissiale (Brunó Foltin fils)

EXEGESE ET KERYGME

Notices d'homélie du Jour de l'An au 5e dimanche de Carême (Ferenc Gál—József Nagy)

PERSPECTIVES

Ceux qui prient dans la famille (Péter Vasadi)

Spiritualité sans théologie (Heinz Schuster)

Le Christ vécu dans la vie et les signes sacrés de l'Église (István Gábor Cse-lényi)

Cet esprit de prière qui habitait mon peuple! (Ferenc Sinkó)

La vie de prière du prêtre († Miklós Mayer)

QUESTIONS THÉOLOGICO-PASTORALES

Prier en commun et méditer en communauté (Ferenc Tomka)

La place de la musique après le concile, telle que le pasteur la voit (Kilián Szigeti)

„Il y a certes... diversité de ministères” (1Co 12,5) (László Gyürki)

Les textes hongrois de la messe renouvelée (Miklós Tááp)

Réfléchissons et méditons! (suite) (A. Sz.)

TEOLÓGIA negyedévi folyóirat, megjelenik március, június, szeptember és december közepén. — Laptulajdonos: Actio Catholica Országos Elnöksége. — Szerkesztőség és kiadóhivatal: 1053 Budapest, Károlyi M. u. 4—8. III. lépcső I. 8. (A kéziratot kizárólag ide kell küldeni) — Felelős szerkesztő: dr. Szennay András — Főmunkatárs: dr. Gál Ferenc — Felelős kiadó: dr. Várkonyi Imre. — Egyházi jóváhagyással — Előfizetési díj 1 évre 72,— Ft Egyes szám ára: 18,— Ft. Belföldi előfizetés: Actio Catholica Országos Elnöksége TEOLÓGIA folyóirat, Budapest 62. 511—324 számú csekkzámláján. — Külföldön előfizethető a Kultúra Könyv és Hírlap Külkereskedelmi Vállalat útján. Külföldi előfizetési díj 1 évre 10.50 USA dollár, vagy ennek megfelelő összegű más pénznem. Átutalható a Magyar Nemzeti Bankhoz (Budapest 54), a Kultúra 024/2 számú számlájára az összeg rendelkezésének (Teológia előfizetés) a feltüntetésével. — Terjeszti a Magyar Posta. — Minden jog fenntartva. —

77-4424 Pécsi Szikra Nyomda — F. v.: Szendrői György mb. igazgató

Index szám

25 821

ISSN 0133-1779